

آئینِ بازرسی سازمان بازرسی کل کشور

ماده 1:

آئین بازرسی عبارت است از مجموعه ترتیبات و روشها و قواعد موضوعه که بازرسی یاهیأت بازرسی در اجرای وظایف محوله می باید اتخاذ و رعایت نماید.

ماده 2:

بازرسی عبارت است از فعالیتهای منظم و هدف دار بر اساس ماموریت قانونی سازماننسبت به دستگاههای مشمول بازرسی از طریق

الف) بررسی آنچه انجام گرفته و آنچه باید انجام می گرفت

ب) تجزیه و تحلیل عملکرد گذشته و حال

ج) تشخیص و تعیین موارد اختلاف و انحراف بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب و ارزیابی میزان اهمیت آنها ارائه پیشنهادهای لازمی به منظور اصلاح امور و رفع نقائص و بهینه کردن رفتار کارکنان و عملکرد دستگاهها و نیز اجرای سیاستهای تشویق و تنبیه.

ماده 3:

انجام بازرسی به یکی از صور زیر می باشد:

الف) بازرسی مستمر

ب) بازرسی فوق العاده

ج) رسیدگی به اعلامات و شکایات اشخاص (بازرسی موردی)

ماده 4:

بازرسی مستمر راجع است به انجام بازرسی در قالب برنامه ای مدون و منظم سالانه در این

نوع بازرسی وضعیت کلی ، ساختاری و تشکیلاتی ، نحوه مدیریت ، رفتار کارکنان و عملکرد

دستگاههای مشمول با توجه به مواد 66 و 46 آیین نامه اجرایی قانون تشکیل سازمان

بازرسی کل کشور حسب مورد ، بررسی می شود

ماده 5:

بازرسی فوق العاده حسب دستور و درخواست مقامات مذکور در بند ماده 2 قانون تشکیل

سازمان بازرسی کل کشور انجام می شود

اجرای این نوع بازرسی‌ها در محدوده موضوع خاص ارجاعی و در خارج از برنامه‌های زمان بندی شده سازمان صورت می‌گیرد.

ماده 6:

اعلامات و شکایات مقرون به دلیل که دایر بر وقوع تخلفات و سوء جریانات یا نقض قوانین باشد در محدوده موضوع اعلام شده مورد رسیدگی قرار می‌گیرد

ماده 7:

به اعتبار موضوع یا محیط بازرسی با مدیریت یک بازرس قضایی یا یکی از متخصصین واجد شرایط وعده ای بازرس تشکیل می‌شود

ماده 8:

سازمان در استانها به تعدا لازم دفاتر بازرسی خواهد داشت که متشکل از بازرسان و افراد متخصص می‌باشد که تحت ریاست یک نفر بازرس قضائی به عنوان مدیر کل دفتر انجام وظیفه خواهند نمود.

ماده 9:

برای انجام بازرسی ، بازرس یا هیات بازرسی با تعیین موضوع و حدود ماموریت و ارائه تعلیمات مقتضی به دستگاه های بازرسی شونده اعزام می‌گردد

ماده 10:

اعضاء گروهها ، هیاتهای بازرسی و دفاتر استانها تحت نظارت و مسئولیت رؤسای مربوط انجام وظیفه می‌کنند و گزارش کارها خود را نیز مستقیما به آنان تسلیم می‌نمایند

ماده 11:

نظارت بر عملکرد گروهها و هیاتهای بازرسی و دفاتر استانها با توجه به موضوع ماموریت محوله و هدایت و ارشاد آنها به عهده معاون ذیربط می‌باشد . در هر صورت دستورات و نظریات سازمان حسب المورد متبع خواهد بود

ماده 12:

بازرسی در هر مورد پس از صدور حکم ماموریت آغاز می‌گردد . صدور احکام ماموریت انجام بازرسی مستمر و فوق العاده و رسیدگی به اعلامات و شکایات با ریاست سازمان یا مقامات مجاز از طرف ایشان خواهد بود. مدیران کل دفتر استانها در حوزه ماموریت خود می‌توانند در

مورد برنامه های مصوب و نیز اعلامات و شکایات اشخاص ، نسبت به صدور احکام ماموریت بازرسی اقدام نمایند

تبصره: صدور احکام بازرسی از ستاد استانداری و مراکز نظامی در استانها با هماهنگی و موافقت سازمان انجام خواهد شد

ماده 13:

در احکام ماموریت ، قلمرو مکانی ، زمانی و موضوعی بازرسی و مدت آن ، صریحا تعیین خواهد شد

ماده 14:

بازرس یا هیات بازرسی موظف است قبل از شروع بازرسی ، به ترتیب زیر اقدام نماید
(الف) کسب آگاهی های لازم نسبت به مورد بازرسی و شناخت موضوع ماموریت
(ب) احراز صلاحیت خود در انجام ماموریت با توجه به ماده 39 این آیین نامه
(ج) توجه کامل به اهدافی که از اجرای ماموریت محوله مورد نظر است و بررسی طرق نیل به این اهداف و انتخاب روشهای مناسب و مقتضی

(د) تدارک طرح بازرسی (نظیر تهیه چک لیست ، رجوع به سوابق موجود در سازمان ، مطالعه مقررات حاکم بر دستگاه یا موضوع بازرسی ، شناسایی و تعیین موثق برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز ، آشنایی با محیط مورد بازرسی و خصوصیات طبیعی و اجتماعی آن ، کسب اطلاعات اجمالی از وجود برنامه ها و طرحهای اجرایی مرتبط با موضوع ماموریت)

ماده 15:

در بازرسی های مستمر و موارد مهمه ، جلسه معارفه ای با حضور مسئولان مربوط تشکیل می شود ترتیب معارفه هیاتهای بازرسی اعزامی به استانها را مواد 24 و 25 آئین نامه اجرایی سازمان مشخص نموده است

ماده 16:

رئیس هیات بازرسی پس از ورود هیات به محل ماموریت وفق ماده 23 آئین نامه اجرایی اقدام خواهد نمود

ماده 17:

در بازرسی های مستمر و مواردی که برای بررسی اوضاع کلی یک منطقه به اعزام هیات بازرسی اقدام می گردد ، رئیس هیات طبق ماده 26 آئین نامه اجرایی سازمان ، آمادگی برای دریافت شکایات و جمع آوری اطلاعات را اعلام خواهد نمود

ماده 18:

امر بازرسی ، محدود به مدت ماموریت می باشد و بازرس می تواند خارج از وقت اداری و در روزهای تعطیل نیز انجام وظیفه نماید

ماده 19:

بازرس می تواند اطلاعات مورد نیاز را با رعایت اصول و قواعد شناخته شده به نحومقتضی از جمله با استفاده از روشهای زیر جمع آوری نماید

الف) مشاهدات

ب) استطلاع از شهود و مطلعین

ج) مطالعه سوابق و پرونده های موجود و تهیه مدارك لازم از آنها

د) کسب نظر کارشناسی

ه) استعمال نظر مسؤلان و کارکنان دستگاه مورد بازرسی

ماده 20:

بازرس ضمن توجه به موضوع ماموریت با دقت نظر وضعیت قسمتهای مورد بازرسی را ملاحظه و نتیجه مشهودات خود را بر حسب مورد یادداشت و یا با تنظیم صورتمجلس در گزارش منعکس می نماید

ماده 21:

در تحقیقات از شهود و مطلعین به منظور دستیابی به منابع داخلی دستگاه مورد بازرسی ، از اطلاعات سایر افراد مذکور در ماده 27 آئین نامه اجرایی نیز استفاده می شود

ماده 22:

چنانچه تحقیق از مطلعین به منظور دستیابی به منابع موثق بوده و به طور کلی جنبه طریقت داشته باشد ، بازرس می تواند به استماع اظهارات آنان اکتفا نماید لیکن در سایر موارد اظهارات شهود ، با درج هویت و مشخصات آنان ، صورتمجلس می گردد

ماده 23:

اسناد و مدارك و دفاتر مورد لزوم براي انجام امر بازرسي با طبقه بندي خيلي محرمانه توسط بازرس يا هيات بازرسي در محل ماموريت ملاحظه و مطالعه مي گردد

تبصره 1: تشخيص طبقه بندي اسناد طبق مقررات و آئين نامه نگاهداري اسناد و ... و نحوه مشخص نمودن نوع ... و ياساير مقررات خواهد بود

ماده 24:

اخذ مدارك و اسناد و تهيه رونوشت يا تصوير از آنها ، منحصر به موارد قابل استفاده و مرتبط با موضوع ماموريت و تهيه گزارش آن مي باشد.

تبصره: از اسناد با رعايت سري تبصره 2 ماده 8 قانون تشكيل سازمان به طريق دست نويس رو نوشت تهيه مي گردد ، مگر آنكه بنا به تشخيص سازمان تهيه تصوير از آن ضروري باشد.

ماده 25:

بازرس يا هيات هاي بازرسي مي توانند از وجود كارشناسان سازمان در اموري كه جلب نظر كارشناس ضرورت دارد ، استفاده نمايند . همچنين مي توانند از كارشناسان رسمي و محلي با رعايت مقررات اين آئين نامه دعوت به عمل آورند

تبصره 1: كارشناسان رسمي و محلي مورد انتخاب مي بايد متصف به صفت امانت و صداقت بوده و از حسن شهرت برخوردار باشند

تبصره 2: موارد رد كارشناسان همان موارد رد بازرس موضوع ماده 39 اين آئين نامه خواهد بود

تبصره 3: بازرس ضمن تعيين موضوع كارشناسي و حق الزحمه آن ، پس از جلب موافقت رئيس هيات يا گروه مربوط و حصول اطمينان از تامين اعتبار پرداخت هزينه كارشناسي ، دستور اجراي كارشناسي را خواهد داد

ماده 26:

انجام بازرسي ، تحقيقات ، كسب اطلاعات و تهيه مدارك واسناد بايد به گونه اي باشد كه در روند امور فعاليت جاري بازرسي شونده ايجاد وقفه ننمايد

تبصره: منظور از ايجاد وقفه اقداماتي است كه موجب تعطيل دستگاه مورد بازرسي گردد يا فعاليتهاي آن را به نحو قابل ملاحظه اي محدود نمايد . تشخيص اين امر با سازمان مي باشد

ماده 27:

بازرس در اجرای ماموریت خود از هر گونه پیشداوری والقاء نظر ممنوع است . کلیه استنتاجات و اظهار نظریات نیز منوط به اتمام بازرسی می باشد

ماده 28:

افشاء مطالب راجع به بازرسی های انجام شده و اعلامات و مسایلی که بنحوی با منافع یا مصالح نظام جمهوری اسلامی ایران و همچنین با حیثیت و حقوق اشخاص مرتبط باشد ممنوع است

ماده 29:

چنانچه بازرس در حین انجام ماموریت از سوء جریان یا وقوع تخلفی در دستگاه بازرسی شونده اطلاع حاصل نماید و رسیدگی به آن خارج از موضوع ماموریت او باشد چگونگی را با رعایت سلسله مراتب به سازمان اعلام و کسب تکلیف می نماید

ماده 30:

کسب اطلاعات و اخذ نظریات و توضیحات مسئولان دستگاه مشمول بازرسی ممکن است از طریق مذاکره حضوری در محل ماموریت یا با دعوت کتبی یا شفاهی در محل سازمان و دفتر بازرسی استان صورت گیرد

ماده 31:

بازرس، چگونگی اقدامات خود را مرتباً به اطلاع مسئول ذیربط (مدیر گروه - رئیس - هیات بازرسی - مدیر کل دفتر بازرسی استان) رسانده و عندالافتضاء کسب نظر می نماید مسئولان مذکور نیز به ترتیب فوق ، رئوس مطالب و قضایای حائز اهمیت را به معاونت مربوط انعکاس خواهند داد ، در موارد مهمه اطلاع باید فوری باشد

ماده 32:

استفاده شخصی از وسایل و امکانات دستگاههای مورد بازرسی توسط بازرسان اکیدا ممنوع است

ماده 33:

انجام مکاتبات با مقامات و مسوولان دستگاهها مطابق آئین نامه مکاتبات سازمان خواهد بود

ماده 34:

هرگاه مؤسسه اي شمول قانون تشكيل سازمان بازرسي كل کشور را نسبت به خود نفي کند بازرس ، با تهيه و ارائه مدارك لازم از سازمان کسب تکليف مي نمايد

ماده 35:

چنانچه بازرس در جريان انجام ماموريت خود با ممانعت يا مخالفت يا عدم همکاري لازم مواجه شود و نتواند نسبت به رفع مشکل اقدام نمايد ، مراتب را با تنظيم صورتمجلس چگونگي امر به سازمان گزارش مي نمايد

ماده 36:

در مورد تبصره 2 ماده 5 اصلاحي قانون تشكيل سازمان بازرسي كل کشور بازرس واحد شرايط ، ابتدا امر يا اموري که موضوع اتهام است تعيين ، سپس با توجه به اهميت جرم و شدت مجازات و دلايل حاصله و احراز بيم تباني يا فرار متهم و يا از بين بردن دلايل و مدارك ضمن رعايت قانون آيين دادرسي به تفهيم اتهام و صدور قرار تامين مقتضي اقدام مي نمايد

ماده 37:

هرگاه بازرس در جريان انجام ماموريت يا رسيدگي به موضوعي ، با حکمي مواجه شود که در آن را مخالف بين شرع يا قانون تشخيص دهد ، در صورتیکه داراي پايه قضائي باشد راسا مطابق تبصره ذيل ماده 6 قانون تشكيل سازمان اقدام مي نمايد و در غير اين صورت مراتب را گزارش مي دهد تا موضع به بازرس قضايي ذيربط ارجاع شود.

ماده 38:

در مواردی که بازرس کارمندی را به استناد ماده 9 قانون تشكيل سازمان بازرسي كل کشور ضروري تشخيص دهد مي بايد موضوعي را که به عنوان سوء جريان تشخيص مي دهد با ذکر موارد جهات و دلايل مشروحا در تقاضا نامه خود منعکس و به رياست سازمان اعلام نمايد تا بر وفق ماده 33 آيين نامه اجرايي اقدام شود

ماده 39:

در موارد ذيل بازرس از رسيدگي خودداري و مراتب را به سازمان اعلام مي نمايد
الف) بازرس يا اقرباي نسبي يا سببي او در موضوع بازرسي و يا دستگاه بازرسي شونده نفع شخصي داشته باشند

ب) اقرباي نسبي و سببي در واحد مورد بازرسي سمت مديريت داشته باشند

ج) بازرس یا اقرباي او با مدیریت واحد مورد بازرسي سابقه اختلاف اداری یا حقوقی یا کیفی داشته باشد

تبصره 1: اقرباي نسبی و سببی از هر درجه و طبقه مورد نظر است

تبصره 2: در صورتی که سازمان تشخیص دهد موارد فوق تأثیری در روند بازرسي و نتیجه آن ندارد ادامه اجرای ماموریت را به بازرس مربوطه تکلیف می نماید در اینصورت بازرس مکلف به اجرای دستور می باشد

ماده 40:

بازرس با استفاده از حاصل بررسی ها ، اطلاعات و دلایل جمع آوری شده در جریان بازرسي ، طرح گزارش خود را تهیه و با ایجاد ارتباط منطقی بین مطالب به تحریر متن گزارش مورد نظر اقدام می نماید. در تدوین گزارش مذکور نکات زیر رعایت خواهد شد

الف) تنظیم مطالب نتیجه تحقیقات و اطلاعات بدست آمده و طبقه بندی آنها بر مبنای درجه اهمیت دلایل و مستندات و تعیین جایگاه آنها در گزارش

ب) تجزیه و تحلیل عملکرد دستگاه یا موضوع مورد بازرسي

ج) ارزیابی وضعیت موجود با لحاظ قوانین و مقررات مربوط و اهداف بازرسي

د) اعلام نظر بر حسن جریان امور و یا تعیین موارد اختلاف بین آنچه انجام گرفته و آنچه باید انجام می گرفت و بیان اشکالات ، معایب و نواقص

ه) استنتاج از مجموعه بررسی ها و اعلام نظر نهایی با توجه به شرایط و اوضاع و احوال موثرارائه پیشنهادهای ارائه شده

و) تعیین روش پیگیری و نظارت برای تحقق نظریات و پیشنهادهای ارائه شده

ماده 41:

گزارش بازرسي باید مستند به دلایل و مدارك كافي اثباتي باشد.

ماده 42:

بازرس یا هیات بازرسي در ارائه پیشنهادها نکات زیر را رعایت خواهد نمود

الف) مستقیماً با موضوع ماموریت محوله مرتبط باشد

ب) صریح ، روشن و قابل اجرا باشد و از بیان مطالب کلی ، مبهم و مجمل خودداری شود

ج) شرایط ، اوضاع و احوال ، امکانات ، توان اجرایی و مقررات حاکم بر دستگاه مورد بازرسي

د) انطباق موضوع با اصول و قواعد علمی و فنی روشهای منطقی و مقررات جاری کشور

ه) در امور تخصصی مستند به نظریه کارشناسی باشد

و) برای تعلیق يك یا چند نفر از کارکنان دستگاه بازرسی شونده لازم است جهات علل موجهه درخواست اعم از اینکه مربوط به حسن جریان امور در دستگاه یا انجام بازرسی باشد ، تصریح گردد

ز) تشویق ، تقدیر ، ارتقاء ، اعطاء نشان و درجه و نظایر آن و همچنین اعمال سیاستهای تنبیهی در محدوده اختیارات قانونی مسوولان و نیز طرح موضوعات در هیاتهای رسیدگی به تخلفات اداری و دادسراهای انتظامی و مراجع قضایی می باید مستندا و مستدلا مطرح شود
ح) درخواست ابطال آیین نامه ، تصویب نامه ، بخشنامه و دستورالعمل دستگاههای مشمول بازرسی (از طریق دیوان عدالت اداری) باید متضمن تشخیص موارد نقض قانون و یا مغایرت شرعی باشد

ط) راجع به احکام قضایی که مغایرت بین آنها با شرع احراز شده است موارد و جهات مغایرت صراحتا تعیین گردد

ی) چنانچه سوء جریان یا نقایص موجود در دستگاه بازرسی شونده ناشی از فقدان ضوابط و مقررات متناسب باشد و یا ایجاد وضعیت مطلوب در آن دستگاه مستلزم تدوین مقرراتی است با تشریح موضوع و تعیین محوزههای اساسی و کلی ، حسب مورد ، تذکرات ارشادی را مبنی بر تهیه آیین نامه ، تصویب نامه ، بخشنامه ، دستورالعمل و یا قانون به دستگاه ذیربط می دهد تا در صورت تصویب به موقع اجرا گذاشته شود

ماده 43:

طریق تنظیم گزارش بازرسی از حیث شکلی ، حتی الامکان به ترتیب زیر است

الف) صفحه عنوان شامل:

عنوان گزارش ، تاریخ تنظیم گزارش ، نام بازرس یا بازرسان یا تهیه کنندگان گزارش

ب) خلاصه گزارش شامل: موضوع بازرسی ، نتیجه گیری ها و پیشنهادها ، بصورت فشرده و اختصار

ج) فهرست مطالب

د) مقدمه ای که خواننده گزارش را برای مطالعه و پذیرش مطالب گزارش آماده می کند

هـ) متن یا قسمت اصلی گزارش که متضمن معرفی و بیان محتوا و موضعی است که بازرسی برای آن انجام شده است و نتایج حاصله از بررسی‌ها را نشان می‌دهد شامل:

تعریف موضوع و تشریح اهمیت و اهداف بازرسی

قلمرو مکانی و زمانی بازرسی

روش و چگونگی جمع آوری اطلاعات ، تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده

استنتاج و ارائه نظرها و پیشنهادها

و (منابع و مآخذی که بازرسی برای مراجعه خواننده لازم می‌داند

ماده 44:

بازرسی در تحریر گزارش خود حتی الامکان از عبارات صریح ، کوتاه ، ساده و بدون اغلاط دستوری استفاده می‌کند و از بکارگیری عبارات یا کلمات مترادف و مبالغه آمیز و وصفی و تکراری و غیر مانوس خودداری نماید

ماده 45:

مدیران بازرسی موظفند با کسب اطلاعات به هنگام لازم از دستگاههای موضوع بازرسی ، رویدادها ، بحرانها و سوء جریانات مهمه را به عنوان هشدار و اتخاذ تصمیمات مناسب ، بدون رعایت ترتیبات مقرر در مواد فوق ، با اطلاع سازمان سریعا به دستگاههای اجرائی منعکس نمایند . گزارش تکمیلی پس از طی مراحل به مبادی ذیربط ارسال خواهد شد

ماده 46:

گزارشهای بازرسی در موارد ذیل تجدید نظر و اصلاح می‌شود

الف) بازرسی قضائی ، مدیر گروه بازرسی یا مدیر کل دفتر بازرسی متوجه اشتباه نظر خود یا انعکاس مطالب خلاف واقع در گزارش شوند

ب) معاونین ، مدیر کل دفتر نظارت ، پیگیری و هماهنگی امور استانها ، رئیس گروه بررسی و تنقیح گزارشها یا مسئولین واحدهای پیگیری متوجه اشتباهاتی در گزارش شوند و احراز نمایند

ج) در صورتی که بازرسی تهیه کننده گزارش از بازرسی و اظهار نظر منع شده باشد

تبصره: مسئولین دستگاههای اجرائی طرف گزارش می‌توانند اعتراض خود را بطور مستدل و مستند به سازمان اعلام نمایند

ماده 47:

مرجع تجدید نظر پس از بررسی درخواست باید در خصوص گزارش اظهار نظر و رد یا قبول اصلاح یا تجدید نظر را اعلام نمایند

ماده 48:

در صورتی که معاون ، گزارش بازرسی را غیر قابل تجدید نظر یا اصلاح تشخیص دهد و اعلام کننده بر نظر خود باقی باشد مراتب جهت تایید و موافقت به ریاست سازمان اعلام و طبق تصمیم ایشان عمل خواهد شد.

ماده 49:

هرگونه تغییر در موضوع و متن گزارش «فهرست ، مقدمه ، ارزیابی عملکرد ، ایرادات ، پیشنهادات و نظرات» در صورت تحقق یکی از موارد مذکور در ماده 46 پس از طی مراحل تعیین شده برای گزارشهای بازرسی و تایید ریاست سازمان قابل اجرا خواهد بود.

ماده 50:

این آئین نامه مشتمل بر 50 ماده و 10 تبصره در پنج فصل به تصویب رسیده است.

قانون اصلاح موادی از قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب

25/4/1387

قانون اصلاح موادی از قانون تشکیل سازمان بازرسی کل

کشور(مصوب 1360 و اصلاحیه آن مصوب 1375) مصوب 87/4/25

◀ **ماده 1 -** در ماده(1) قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور کلمه «رئیس» قبل از عبارت «قوه قضائیه» اضافه و يك تبصره به شرح زیر به آن الحاق مي گردد:

تبصره - نظارت و بازرسی از نظر این قانون عبارت است از مجموعه فعالیت‌های مستمر و منظم و هدفدار به منظور جمع‌آوری اطلاعات لازم درباره مراحل قبل، حین و بعد از اقدامات دستگاه‌های مشمول ماده(2) این قانون، تجزیه و تحلیل آنها، تطبیق عملکرد دستگاه با اهداف و تکالیف قانونی و ارائه پیشنهادهای مناسب در جهت حسن جریان امور.

◀ **ماده 2 -** ماده(2) قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور به شرح زیر اصلاح مي شود:
در صدر ماده: عبارت «و اختیارات» بعد از کلمه «وظایف» اضافه مي گردد.

در سطر اول بند(الف): عبارت «و نظارت» بعد از کلمه «بازرسی» و عبارت «و امور اداری و مالی دادگستری، سازمان‌ها و دستگاه‌های تابعه قوه قضائیه» بعد از کلمه «ادارات» اضافه مي شود.

در بند(ب): عبارت «کمیسیون اصول هشتاد و هشت(88) و نودم(90) قانون اساسی» به عبارت «کمیسیون اصل نود(90) قانون اساسی» تغییر مي یابد.

در بند(ج) عبارت «وزارت امور اقتصادی و دارایی» حذف و عبارت «وزیر ذی‌ربط» جایگزین مي گردد.

عبارت «اصول هشتاد و هشت(88) و نود(90) به «اصل نود(90)» تغییر مي یابد.
بند(د) به شرح زیر اصلاح مي گردد:

د - در مواردی که گزارش بازرسی متضمن اعلام وقوع جرمی است، چنانچه جرم دارای حیثیت عمومی باشد، رئیس سازمان یا مقامات مأذون از طرف وی يك نسخه از گزارش را با دلایل و مدارک مربوط برای تعقیب و مجازات مرتکب به مرجع صالح قضایی ارسال و موضوع را تا حصول

نتیجه نهایی پیگیری نمایند و در مورد تخلفات اداری، انضباطی و انتظامی مستقیماً مراتب را به مراجع ذی‌ربط منعکس نموده و پیگیری لازم را به عمل آورند. مراجع رسیدگی‌کننده مکلفند وقت رسیدگی و جهت حضور را به اطلاع سازمان بازرسی کل کشور برسانند.

متن زیر به عنوان تبصره (1) به بند (د) الحاق می‌گردد:

تبصره 1 - در مورد جرایم منتهی به ورود خسارت به اموال دولتی و حقوق عمومی و تضییع آنها دادستان ضمن تعقیب کیفری متهم یا متهمان در دادگاه صالح در صورت احراز ورود خسارات و ضرر و زیان، رأساً جبران آن را بدون پرداخت هزینه دادرسی از دادگاه درخواست می‌نماید. دستگاه‌های ذی‌ربط موظف به همکاری با دادستان در جمع آوری دلایل و مدارک و پیگیری موضوع می‌باشند.

تبصره ذیل بند (د) به تبصره (2) تبدیل می‌شود.

متن زیر به عنوان بند (ه) و تبصره ذیل آن اضافه می‌گردد:

ه - در مواردی که گزارش بازرسی متضمن اعلام تخلف اداری مدیران کل ادارات و مقامات بالاتر تا سطح وزراء و هم‌تراز آنان باشد سازمان بازرسی کل کشور موضوع را جهت رسیدگی به هیأت تخلفات اداری نهاد ریاست جمهوری منعکس و تا حصول نتیجه پیگیری خواهد نمود.

تبصره - رسیدگی به تخلفات مقامات و کارکنان قوای قضاییه و مقننه و نیروهای مسلح، شورای نگهبان و دستگاه‌های زیر نظر مقام معظم رهبری از شمول این ماده مستثنی است.

🔹 **ماده 3 -** متن زیر به عنوان تبصره (3) به ماده (3) قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور اضافه می‌گردد:

تبصره 3 - سازمان می‌تواند رأساً از افراد بازنشسته با حداقل مدرک کارشناسی و واجد صلاحیت در امور تخصصی استفاده کند.

به کارگیری افراد مذکور در این ماده از مقررات عمومی استخدامی مستثنی بوده و حق الزحمه آنان از محل اعتبارات مصوب سالیانه سازمان پرداخت خواهد شد.

🔹 **ماده 4 -** ماده (6) قانون بازرسی کل کشور به شرح زیر اصلاح و تبصره آن ابقاء می‌گردد:

ماده 6 - گزارش‌های سازمان در مراجع قضایی، هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری، انضباطی و انتظامی، خارج از نوبت و حداکثر ظرف مدت سه‌ماه رسیدگی خواهد شد. چنانچه

رسیدگی به پرونده‌ها بیش از مدت معین نیاز به وقت داشته باشد، مراجع مذکور باید جهات و دلایل آن را در پرونده درج و تصریح نمایند.

◀ **ماده 5 -** تبصره ماده 8 به شرح زیر اصلاح می‌شود:

تبصره - تخلف از تکلیف مندرج در این ماده موجب حبس از سه ماه و یک روز تا شش ماه یا انفصال موقت از خدمات دولتی و عمومی از سه ماه تا یک سال خواهد بود.

◀ **ماده 6 -** ماده (9) قانون به شرح زیر اصلاح می‌گردد

ماده 9 - چنانچه بازرسی و یا هیأت بازرسی، در ضمن بازرسی و برای حسن انجام بازرسی و یا حسن جریان امور در دستگاه مشمول بازرسی، تعلیق یک یا چند نفر از کارکنان را تا پایان بازرسی ضروری تشخیص دهند، باید با ذکر جهات و علل، درخواست تعلیق را از طریق سازمان به وزیر یا رئیس دستگاه مربوط اطلاع دهند. وزیر یا رئیس دستگاه مربوط موظف است ظرف مدت ده روز نسبت به تعلیق آن کارمند اقدام نماید و نمی‌تواند به عذر این که درخواست مدلل نیست و یا دلایل غیر کافی است، از انجام تقاضا خودداری کند.

در صورت عدم اجراء پیشنهادهای مذکور با اعلام مراتب و پس از رسیدگی و احراز استنکاف غیر موجه در دادگاه، مشمول مفاد ماده (576) قانون مجازات اسلامی خواهد بود.

◀ **ماده 7 -** تبصره زیر به ماده 10 قانون الحاق می‌گردد:

تبصره - عدم اجراء پیشنهادهای قانونی سازمان بدون عذر موجه با رسیدگی و احراز در دادگاه صالح، مشمول مجازات ماده (576) قانون مجازات اسلامی خواهد بود.

◀ **ماده 8 -** متن زیر جایگزین ماده (11) قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور می‌گردد:

ماده 11 - سازمان می‌تواند در موارد زیر نیز اقدام نماید:

الف - بهره‌گیری از توان تشکلهای غیر دولتی و مردم نهاد و اشخاص واجد شرایط در بخش‌های علمی، تخصصی، صنفی و مردمی به منظور انجام وظایف محوله.

ب - ایجاد هماهنگی‌های لازم، مستمر و منظم با مسئولان دستگاه‌های نظارتی کشور با حفظ استقلال و اختیارات قانونی و ذاتی هر دستگاه، به منظور ارتقاء کیفی و کمی و افزایش اثربخشی اقدامات نظارتی و پرهیز از کارهای موازی و غیر ضرور و تقویت مدیریت کشور و ارائه گزارش نتایج حاصله به رؤسای قوای سه‌گانه.

ج - معرفي نماينده به مجامع و شوراهای تصميم‌گير در معاملات دستگاه‌های دولتي و عمومي غير دولتي و دستگاه‌های مشمول بازرسي به عنوان ناظر بدون حق رأی در جهت انجام وظيفه نظارتي

تبصره - مسؤولان ذي‌ربط موظفند زمان تشكيل جلسات مجامع و شوراهای مورد نظر را به اطلاع سازمان برسانند.

د - ارائه گزارش‌های نظارتي هشدار دهنده به هنگام به مقامات مسؤول جهت پيشگيري از وقوع جرم، تخلف سوءجریانات احتمالي

هـ - اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشي عمومي از طريق رسانه‌های عمومي به منظور ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، با رعایت قانون اصلاح تبصره(1) ماده(188) قانون آيين‌دادرسي دادگاه‌های عمومي و انقلاب در امور کيفري مصوب 1378 و الحاق سه تبصره به آن مصوب خرداد 1385.

👉 **ماده 9 -** ماده(12) قانون به شرح زیر اصلاح مي‌شود:

ماده 12 - چنانچه بازرسان قانوني مؤسسات و شرکت‌های مشمول بازرسي، مسؤولين سازمان حسابري دولتي، حفاظت و اطلاعات و حراست و نظارت و بازرسي وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های مشمول بازرسي، به سوءجیراني در رسيدگي به عملکرد مالي و اداری دستگاه‌های اجرائي و شرکت‌های دولتي و وابسته به دولت برسند که مربوط به وظيف سازمان بازرسي است، بايد مراتب را به اطلاع سازمان بازرسي کل کشور برسانند. مستنکف به مجازات مقرر در ماده(606) قانون مجازات اسلامي محکوم خواهد شد.

👉 **ماده 10 -** ماده(14) قانون به شرح زیر اصلاح مي‌شود:

ماده 14 - آئين‌نامه اجرائي اين قانون توسط سازمان بازرسي کل کشور تهیه و به تصويب رئيس قوه‌قضائيه خواهد رسيد.

قانون فوق مشتمل بر ده ماده در جلسه مورخ هفدهم تيرماه يک‌هزار و سيصد و هشتاد و هفت کميسيون قضائي و حقوقي مجلس شوراي اسلامي طبق اصل هشتاد و پنجم(85) قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران تصويب گرديد و پس از موافقت مجلس با اجرائي آزمایشي آن به مدت پنج‌سال، در تاريخ 1387/4/25 به تأييد شوراي نگهبان رسيد.

متن دستورالعمل تشکیل شورای عالی نظارت و بازرسی

پیشگفتار

اجرای عدالت یکی از آرمان‌ها و آرزوهای دیرین جامعه بشری است. به موجب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، این وظیفه خطیر بر عهده قوه قضاییه می‌باشد. در مقدمه قانون اساسی آمده است: «مسأله قضا در رابطه با پاسداری از حقوق مردم در خط حرکت اسلامی، به منظور پیشگیری از انحرافات موضعی در درون امت اسلامی امری است حیاتی، از این رو ایجاد سیستم قضایی بر پایه عدل اسلامی و متشکل از قضات عادل و آشنا به ضوابط دقیق دینی پیش‌بینی شده است. این نظام به دلیل حساسیت بنیادی و دقت در مکتبی بودن آنها لازم است به دور از هر نوع رابطه و مناسبات ناسالم باشد.»

فصل یازدهم قانون اساسی تحت عنوان قوه قضاییه نام گرفته است. اصول 156 تا 174 این قانون وظایف و حدود اختیارات قوه قضاییه را تبیین می‌کند و مبتنی بر اصول قانونی اساسی قوه قضاییه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسؤول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده‌دار وظایف زیر می‌باشد:

1- رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبه که قانون معین می‌کند.

2- احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع

3- نظارت بر حسن اجرای قوانین

4- کشف جرم، تعقیب، مجازات، تعزیر مجرمان، اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام

5- اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمان.

با کمی تدقیق در وظایف مذکور، توجه ویژه به اقدامات با ماهیت نظارتی و بازرسی مشهود است و بدون توجه به امر نظارت و بازرسی، پیشگیری از خطاها، کشف جرایم، احیای حقوق عامه و برقراری عدالت غیرممکن می‌باشد. از طرفی وظیفه نظارت بر حسن اجرای قوانین در

کشور، وظیفه خطیر قوه قضاییه در پیشگیری و یا برخورد با خطاها در دستگاه‌های اداری مجری قانون را سنگین‌تر نموده است.

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و بسیاری دیگر از قوانین کشور، نقش نظارتی برای رئیس قوه قضاییه و نهادهای تابعه این قوه در نظر گرفته شده است. از طرفی، اهمیت ساماندهی نظام نظارت و بازرسی در کشور سبب شده تا در سیاست‌های کلی قضایی (سیاست‌های 17 گانه) و نیز سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور - که از سوی مقام معظم رهبری مصوب و ابلاغ شده است - بر تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت تأکید و تصریح شود.

همچنین تقویت نظام نظارت و بازرسی از مؤلفه‌های اصلی فرآیند اصلاح قوه قضاییه است که در راستای برنامه‌های کلان توسعه کشور و در طرح توسعه قضایی - که در سال 1380 و به دستور ریاست محترم قوه قضاییه تهیه شد - مدنظر قرار گرفته است.

این همه لزوم ایجاد یک نهاد راهبردی متولی برای نظارت و بازرسی و یک نظام (سیستم) نظارتی و بازرسی سامان‌یافته در کشور را زیر نظر ریاست قوه قضاییه نمایان می‌کند. در این میان توجه به مبانی نظارت و بازرسی که مبتنی بر قوانین کشور بر عهده قوه قضاییه گذاشته شده است، در کنار مشکلات نظام‌های نظارت و بازرسی در کشور می‌تواند زمینه را برای دستیابی به راهکارهای متناسب و سامان بخشیدن به نظام مذکور فراهم نماید.

1- مبانی نظارت و بازرسی قوه قضاییه

وظیفه نظارت و بازرسی ریاست قوه قضاییه و نیز نهادهای تابعه این قوه، مبتنی بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سیاست‌های کلی نظام، قوانین تشکیل نهادهای نظارتی تابعه قوه قضاییه و طرح توسعه قضایی است که در ادامه به اهم آنها اشاره می‌شود.

1-1- نظارت رئیس قوه قضاییه

ریاست قوه قضاییه مبتنی بر قانون اساسی و سایر قوانین کشور دارای مسؤلیت‌ها و اختیاراتی است. این نظارت به صورت مستقیم و یا از طریق نمایندگان ایشان و نیز توسط نهادهای قانونی تابعه قوه قضاییه اعمال می‌شود. برخی از مهم‌ترین مسؤلیت‌ها و اختیارات نظارتی رئیس قوه قضاییه در ادامه آمده است:

- رسیدگی به دارایی رهبر، رئیس‌جمهور، معاونان رئیس‌جمهور، وزیران و همسر و فرزندان ایشان قبل و بعد از خدمت (اصل 142 قانون اساسی اصلاحی 1368)
- عضویت در شورای امنیت ملی (اصل 176 قانون اساسی الحاقی 1368)
- معرفی اعضای حقوقدان شورای نگهبان به مجلس شورای اسلامی (اصل 91 قانون اساسی، اصلاحی 1368)
- دستور قرار دادن اسناد سری دولتی در اختیار بازرسان سازمان بازرسی کل کشور (تبصره 2 ماده 8 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب 1360)
- تعیین نماینده برای هیأت عالی و هیأت هماهنگی نظارت بر کار هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری (ماده 22 قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب 1372 و ماده 34 آیین‌نامه قانون رسیدگی به تخلفات اداری کارمندان مصوب 1373)
- تعیین قاضی جهت عضویت در هیأت نظارت بر مطبوعات (ماده 10 قانون مطبوعات مصوب 1364/12/22)
- تعیین نماینده جهت کمیسیون موضوع ماده 13 قانون نظام مهندسی ساختمان (ماده 13 قانون نظام مهندسی ساختمان مصوب خرداد 1371)
- تعیین نماینده جهت کمیسیون موضوع ماده 21 قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشور (ماده 21 قانون تشکیلات شوراهای اسلامی کشور مصوب اول آذر 1361)
- تعیین 2 نماینده برای شورای نظارت بر سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (اصل 175 قانون اساسی اصلاحی 1368)
- نظارت بر دیوان عالی کشور (اصل 162 قانون اساسی اصلاحی 1368)
- نظارت بر دادستانی کل کشور (اصل 162 قانون اساسی اصلاحی 1368)
- نظارت بر دیوان عدالت اداری (اصل 173 قانون اساسی اصلاحی 1368)
- نظارت بر سازمان بازرسی کل کشور (اصل 174 قانون اساسی اصلاحی 1368)

2-1- نظارت نهادهای تابعه قوه قضاییه مبتنی بر قانون اساسی جمهوری اسلامی

ایران

همان‌گونه که پیشتر عنوان شد، مبتنی بر اصل 156 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قوه قضاییه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسؤول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده‌دار وظایف زیر می‌باشد:

- رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبه که قانون معین می‌کند.
  - احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع
  - نظارت بر حسن اجرای قوانین
  - کشف جرم، تعقیب، مجازات و تعزیر مجرمان و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام
  - اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمان
- هرچند نظارت و بازرسی لازمه تحقق تمامی وظایف مذکور به نظر می‌رسد؛ اما در بند 3 وظایف قوه قضاییه و در ارتباط با موضوع نظارت و بازرسی این‌گونه بیان شده است:

نظارت بر حسن اجرای قوانین

چگونگی نظارت بر حسن اجرای قوانین به صورت مستقیم در اصول 161 و 174 قانون اساسی و به صورت ضمنی در وظایف دیوان عدالت اداری (اصل 173) تعریف شده است.

1-2-1- اصول 110 و 161 قانون اساسی؛ نظارت دیوان عالی کشور

دیوان عالی کشور عالی‌ترین مرجع قضایی کشور و مبتنی بر اصل 161 قانون اساسی ناظر بر حسن اجرای قوانین در محاکم، ایجاد وحدت رویه قضایی و مرجع تجدیدنظر احکام صادرشده محاکم نظامی و احکام مهم دادگاه‌های عمومی و انقلاب است. علاوه بر این، مبتنی بر بند 10 اصل 110 قانون اساسی، دیوان عالی کشور صلاحیت رسیدگی به تخلفات رئیس‌جمهور از وظایف قانونی را دارد.

همچنین انجام مسؤولیت‌هایی که طبق قانون به دیوان عالی کشور محول می‌شود و براساس ضوابطی که رئیس قوه قضاییه تعیین می‌کند، بر عهده این دیوان است.

1-2-2- اصل 170؛ نظارت قضات دادگاه‌ها

در اصل 170 قانون اساسی آمده است: «قضات دادگاه‌ها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال این‌گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا نماید.»

این اصل قضات دادگاه‌ها را به عنوان ناظرین بر صحت تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی معرفی می‌کند. همچنین رسیدگی و حق ابطال را برای دیوان عدالت اداری لحاظ می‌نماید.

1-2-3- اصل 173 قانون اساسی؛ نظارت دیوان عدالت اداری

اصل 173 قانون اساسی می‌گوید: «به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأموران یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها دیوانی به نام دیوان عدالت اداری زیر نظر رئیس قوه قضاییه تأسیس می‌شود و حدود و اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند.»

با توجه به اصول 170 و 173 قانون اساسی و همچنین ماده 13 از فصل دوم قانون دیوان عدالت اداری، صلاحیت و حدود اختیارات دیوان عدالت اداری به شرح زیر دسته‌بندی می‌شود:

1- رسیدگی به شکایات و تظلمات و اعتراضات اشخاص حقیقی یا حقوقی از:

- الف) تصمیمات و اقدامات واحدهای دولتی اعم از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی، شهرداری‌ها، تشکیلات، نهادهای انقلابی و مؤسسات وابسته به آنها
- ب) تصمیمات و اقدامات مأموران واحدهای مذکور در بند (الف) در امور راجع به وظایف آنها
- ج) آیین‌نامه‌ها و سایر نظامات و مقررات دولتی.

2- رسیدگی به اعتراضات و شکایات از آرا و تصمیمات قطعی دادگاه‌های اداری، هیأت‌های بازرسی و کمیسیون‌هایی مانند کمیسیون‌های مالیاتی، شورای کارگاه، هیأت حل اختلاف کارگر و کارفرما، کمیسیون ماده 100 قانون شهرداری‌ها، کمیسیون ماده 56 قانون حفاظت و

بهره‌برداری از جنگل‌ها و منابع طبیعی و اصلاحات بعدی آن منحصراً از حیث نقض قوانین و مقررات یا مخالفت با آنها

3- رسیدگی به شکایات قضات و مشمولان قانون استخدام کشوری و سایر مستخدمان واحدها و مؤسسات مذکور در بند يك و مستخدمان مؤسساتي که شمول این قانون نسبت به آنها محتاج ذکر نام است، اعم از لشکری و کشوری از حیث تضييع حقوق استخدامي.

براساس ماده 26 قانون مذکور «سازمان‌ها، ادارات، هیأت‌ها و مأموران طرف شکایت پس از صدور و ابلاغ دستور موقت دیوان مکلفند بر طبق آن اقدام نمایند و در صورت استتکاف، شعبه صادرکننده دستور موقت، متخلف را به انفصال موقت از شغل به مدت 6 ماه تا يك‌سال و جبران خسارت واردشده محکوم می‌نماید.»

براساس مواد قانون دیوان عدالت اداری این دیوان در 2 صورت به تخلفات دستگاه‌های مذکور رسیدگی می‌کند:

- شکایت، تظلم‌خواهی و اعتراض اشخاص حقیقی و حقوقی (ماده 13 قانون دیوان عدالت اداری)

- در صورت مطلع شدن رئیس قوه قضاییه یا رئیس دیوان به هر نحو از مغایرت يك مصوبه با شرع یا قانون یا خروج از اختیارات مقام تصویب‌کننده (ماده 40 قانون دیوان عدالت اداری)

1-2-4- اصل 174 قانون اساسی؛ نظارت سازمان بازرسی کل کشور

مبتهی بر اصل 174 قانون اساسی و براساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری، سازمانی به نام سازمان بازرسی کل کشور زیرنظر رئیس قوه قضاییه تشکیل می‌شود و حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون تعیین می‌کند.

مبتهی بر ماده 2 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور و نیز آیین‌نامه اجرایی این قانون وظایف و اختیارات سازمان بازرسی کل کشور بدین شرح است:

بازرسي مستمر:

بازرسي مستمر كليۀ وزارتخانه‌ها، ادارات، نيروهاي نظامي و انتظامي، مؤسسات، شرڪت‌هاي دولتي، شهرداري‌ها و مؤسسات وابسته به آنها، دفاتر اسناد رسمي، مؤسسات عام‌المنفعه، نهادهاي انقلابي و سازمان‌هايي كه تمام يا قسمتي از سرمايه و سهام آنها متعلق به دولت است يا دولت به نحوي از انجا بر آنها نظارت يا كمك مي‌نمايد و تمامي سازمان‌هايي كه شمول اين قانون نسبت به آنها مستلزم ذكر نام است، براساس برنامه منظم.

بازرسي فوق‌العاده:

انجام بازرسي‌هاي فوق‌العاده كه در شرايط زير صورت مي‌پذيرد:

- حسب‌الامر مقام معظم رهبري
  - دستور رئيس قوه قضاييه
  - درخواست رئيس جمهور
  - درخواست كميسيون اصول 88 و 90 قانون اساسي مجلس شوراي اسلامي
  - بنا به تقاضاي وزير يا مسؤؤل دستگاه‌هاي اجرايي ذي‌ربط
  - به تشخيص رئيس سازمان بازرسي كل كشور
- علاوه بر موارد يادشده، در رسيدگي به شكايات و اعلامات نيز سازمان اقدام به بازرسي مي‌كند.

لازم به ذكر است كه در تمامي موارد بازرسي، تصويب گزارش بازرسي براساس بند (د) ماده 2 قانون تشكيل سازمان بازرسي كل كشور، جهت استحضار و پيگيري، براي رياست قوه قضاييه ارسال مي‌شود. همچنين مبتني بر بند مذكور، در صورتي كه گزارش بازرسي حاكي از سوءجريان مالي يا اداري باشد، يك نسخه از گزارش با دلایل و مدارك براي تعقيب و مجازات مرتكب مستقيماً به مراجع قضايي صالح انعكاس مي‌يابد. از طرفي در ارتباط با آيين‌نامه، تصويب‌نامه، بخشنامه و دستورالعمل‌هاي صادره و شكايات اشخاص حقيقي و حقوقي غيردولتي كه حاكي از تشخيص تخلف در موارد مذكور باشد، جهت رسيدگي و صدور رأي به ديوان عدالت اداري ارسال مي‌شود.

1-2-5- نظارت دادستان کل کشور

دادستان کل کشور دارای وظایف و مسؤولیت‌های بسیاری است. بخشی از این وظایف در ارتباط با هیأت عمومی دیوان عالی کشور، دادسرای انتظامی قضات، دادگاه‌های عمومی، دادگاه‌های نظامی و جرایم مواد مخدر است.

بخشی از وظایف دادستان کل کشور نیز در قبال سایر سازمان‌های کشور و از منظر تصمیم‌گیری یا نظارت در امور ملی و کشوری است. اهم این موارد عبارتند از:

- حق ورود به زندان‌ها (ماده 162 آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی کشور مصوب 1384)

- تعیین نماینده جهت عضویت در هیأت‌مدیره انجمن حمایت زندانیان تهران (ماده 13 اساسنامه انجمن‌های حمایت از زندانیان اصلاحی مصوب 1368)

- عضویت در ستاد مبارزه با مواد مخدر (ماده 33 قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب 1367 اصلاحی 1368).

- احاله پرونده تخلف اعضای هیأت‌مدیره کانون وکلا، دادرسان و دادستان دادگاه انتظامی وکلا به دادگاه عالی انتظامی قضات (ماده 21 لایحه قانونی استقلال کانون وکلای دادگستری مصوب 1333)

- احاله پرونده تخلف دادستان یا اعضای دادگاه انتظامی کارشناسان به دادگاه عالی انتظامی قضات (ماده 21 لایحه قانونی مربوط به استقلال کانون کارشناسان رسمی مصوب 1358)

- عضویت مجمع عمومی سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی (ماده 12 قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن مصوب 1370)

- عضویت در شورای مشورتي وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران (ماده 2 قانون تأسیس وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران مصوب 1362)

- عضویت در کمیسیون قانون خرید اراضی کشاورزی (تبصره 1 ماده واحده قانون خرید اراضی کشاورزی برای تأمین نیازمندی‌های صنعتی و معدنی مصوب 1348)

- تعیین نماینده جهت کمیسیون موضوع ماده 2 لایحه قانونی متمم قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران (ماده 2 لایحه قانونی متمم قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران و آیین‌نامه اجرایی آن مصوب 1359)

- عضویت در شورای سازمان اسناد ملی (مادتين دوم و چهارم قانون تأسيس سازمان اسناد ملی ایران مصوب 1349)

- عضویت در کمیسیون بررسی تبلیغات ریاست جمهوری (ماده 63 قانون انتخاب ریاست جمهوری ایران مصوب 1364)

- تعیین نماینده عضو هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات نظام پزشکی (ماده 18 قانون تشکیل سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران)

- تعیین قاضي عضو هیأت عالی انتظامی پزشکی رسیدگی کننده به شکایت اشخاص از هیأت‌های بدوی انتظامی و تجدیدنظر در احکام آنها و عزل و نصب اعضای آنها (ماده 26 قانون تشکیل سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب 24 تیر 1369)

- عضویت در شورای بورس اوراق بهادار (بند 6 ماده 3 قانون تأسيس بورس اوراق بهادار مصوب 1384)

- عضویت در شورای پول و اعتبار (بند «ب» ماده 18 قانون پولی و بانکی کشور اصلاحی 1351)

- عضویت در هیأت نظارت اندوخته اسکناس (بند «ب» ماده 21 قانون پولی و بانکی کشور اصلاحی 1358)

- تعیین نماینده جهت عضویت در هیأت انتظامی بانکها (ماده 44 قانون پولی و بانکی کشور اصلاحی 1358)

- تعیین نماینده جهت عضویت در کمیسیون صدور پروانه و نظارت بر فعالیت گروه‌ها و احزاب (ماده 10 قانون فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده مصوب 1360)

- تعیین نماینده جهت عضویت هیأت نظارت بر چاپ تمبر و گذرنامه و اسناد مالکیت و سایر اوراق و اسناد رسمی دولتی (ماده 46 قانون محاسبات عمومی کشور مصوب 1366).

1-2-6- نظارت سایر واحدهای قوه قضاییه

در قوه قضاییه واحدهای مختلف دیگری نیز وجود دارند که بر حسب مأموریت‌های محوله به آنان به انجام وظایف نظارتی و بازرسی مشغول هستند. اداره کل حفاظت و اطلاعات و اداره کل نظارت و پیگیری و رسیدگی به شکایات مردمی قوه قضاییه از این دسته می‌باشند.

1-3-3- نظارت قوه قضائیه مبتنی بر سیاست‌های کلی نظام

همان‌گونه که در پیشگفتار ذکر شد، در سیاست‌های کلی نظام نیز بر «تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت» تأکید و تصریح شده است. اهم وظایف و مسئولیت‌های نظارت و بازرسی قوه قضائیه مبتنی بر سیاست‌های کلی نظام به شرح زیر است:

1-3-3-1. سیاست‌های کلی قضایی

این سیاست‌ها که در 17 بند از سوی مقام معظم رهبری تصویب و ابلاغ شده است، نقش نظارتی قوه قضائیه در کشور را به شرح زیر مورد تأکید قرار داده است. تقویت نظام نظارتی و بازرسی قوه قضائیه بر دستگاه‌های اجرایی و قضایی و نهادها

1-3-3-2. سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه

براساس بند 22 سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور که از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شده است، «تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت» در کشور از سیاست‌های عمده به شمار می‌رود. در ذیل این ماده نیز «اصلاح قوانین و مقررات مربوط و ارتقای کیفیت آنها به جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای ذی‌ربط» ذکر شده است.

1-4-3- نظارت قوه قضائیه براساس طرح توسعه قضایی

«تقویت نظام نظارت و بازرسی» از مؤلفه‌های اصلی در فرآیند اصلاح قوه قضائیه است. طرح توسعه قضایی که در راستای برنامه‌های کلان توسعه کشور و در سال 1380 به دستور ریاست محترم قوه قضائیه تهیه شد، نظام نظارت و بازرسی و تقویت آن را مدنظر قرار داده است.

2- مشکلات نظام‌های نظارت و بازرسی موجود

مبتنی بر بررسی‌های اجمالی انجام شده، نظام‌های نظارت و بازرسی موجود در کشور دچار مشکلات عدیده‌ای است. در ادامه فهرستی از مشکلات مذکور ارائه شده است:

- فقدان تعریف شفاف و مرزبندی شده برای اصلاحات مرتبط مانند نظارت و بازرسی.

- نامشخص بودن راهبردها و سیاست‌های کلان نظارت و بازرسی

- عدم تبیین نظام نظارت و بازرسی

- تعدد و تکثر نهادهای نظارتی کشور

- وجود روش‌های مختلف نظارت و بازرسی

- مواجهه متعدد دستگاه‌های اجرایی با نهادهای نظارتی کشور

- استنتاج‌های متعارض یا متضاد نهادهای نظارتی کشور

- موازی‌کاری نهادهای نظارت و بازرسی و افزایش هزینه نظارت و بازرسی

- تداخل فعالیت‌های دستگاه‌های نظارتی و کاهش کارایی و اثربخشی آنها

- نگرش منفی برخی از مدیران کشور نسبت به نظارت و بازرسی

- فقدان ارتباط مؤثر و کارآ بین نهادهای نظارت و بازرسی.

3- مبانی تشکیل شورای عالی نظارت و بازرسی

تشکیل شورای عالی نظارت و بازرسی بر مجموعه‌ای از مبانی، معیارها و رویکردها استوار است. در این ارتباط تلاش شده تا موارد زیر منظور شود:

1- نقش نظارتی ملی رئیس قوه قضاییه و نهادهای تابعه این قوه مبتنی بر قوانین کشور

2- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

3- سیاست‌های کلی نظام اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور

4- قانون برنامه چهارم توسعه

5- قوانین تشکیل نهادهای نظارتی و بازرسی تابعه قوه قضاییه

6- نکات مطرح‌شده در مشکلات نظام‌های نظارت و بازرسی موجود.

همان‌گونه که در مبانی نظارت و بازرسی قوه قضاییه آمده است، وظیفه نظارتی و بازرسی، به ویژه در امر حسن اجرای قوانین، بر عهده قوه قضاییه گذاشته شده است. قطعاً بدون نهادی راهبردی به عنوان متولی هماهنگی‌های کلان و یکپارچه‌سازی برنامه راهبردی نظارت و بازرسی، مرتفع نمودن مشکلات و دستیابی به اهداف قانون اساسی میسر نمی‌باشد. از آنجایی که قانون برای رئیس قوه قضاییه وظایف نظارتی بسیاری بر شمرده است و تمامی نهادهای نظارتی قوه قضاییه در قانون، زیر نظر رئیس قوه قضاییه تشکیل می‌شوند و نیز برای نفاذ بودن تصمیمات نهاد متولی مذکور، لازم است تا ریاست آن بر عهده رئیس قوه قضاییه باشد.

از طرفی توجه به فهرست مشکلات نشان می‌دهد که ریشه بسیاری از مشکلات، در فقدان نهاد مذکور است. در سطح کاربردی نیز فقدان نظام مدون و یکپارچه نظارت و بازرسی که تعاریف شفاف، ارتباطات و تعاملات لازم و شیوه‌های اجرایی در آن لحاظ شده باشد، عمده‌ترین ریشه مشکلات نظام‌های نظارت و بازرسی موجود است.

دستور العمل تشکیل شورای عالی نظارت و بازرسی قوه قضاییه مصوب

12/3/86

تمامی نظام‌ها در دنیای امروز برای بقای چارچوب‌های خود و درامان ماندن از گزند آسیب‌ها و مفسد متوسل به ایجاد سیستم‌های نظارتی می‌شوند.

این سیستم‌ها که در بدنه دستگاه‌ها و به شکل درون‌سازمانی و برون‌سازمانی فعالیت می‌کنند، با انجام بازرسی‌های آشکار و نهان به شناخت نقاط آسیب‌زا و آسیب‌دیده و بخش‌های فسادزاد و فسادپذیر می‌پردازند و با انتقال دیدگاه‌های خود به واحدهای مدیریتی، روند حل معضل را سرعت می‌بخشند.

نظارت و بازرسی یک شاخصه در نظام مدیریتی است و نوع عملکرد آن بسته به میزان کارآمدی مدیریت و حساسیت آن نسبت به بقای مجموعه متفاوت است. هم‌اکنون دستگاه‌های متعددی در کشور و در بعد کلان، این مسؤولیت را به انحای مختلف برعهده دارند. وزارت اطلاعات، سازمان بازرسی کل کشور و سازمان حسابرسی از جمله نهادهای نظارتی هستند که اگرچه حوزه استقرار هر یک از آنها در یک قوه منظور گردیده؛ اما دایره فعالیتشان تنها به یک قوه و یا نهاد خاص محدود نمی‌شود.

قوه قضاییه نیز در این راستا وظایف خاصی را بر دوش دارد؛ تقویت یک بازوی نظارتی مهم یعنی «سازمان بازرسی کل کشور» که از زیرمجموعه‌های دستگاه قضایی به شمار می‌آید- یکی از این وظایف است. علاوه بر آن، وظایف مهم نظام قضایی کشور در فصلی مفصل از قانون اساسی کشور تشریح شده است که هر یک از آنها به نوعی به موضوع نظارت و بازرسی معطوف می‌شود. نظارت بر حسن اجرای قوانین - که در بند سوم اصل 156 قانون اساسی برعهده قوه قضاییه گذاشته شده است- یکی از همین ابعاد مهم و قابل توجه از وظایف نظارتی دستگاه قضایی است.

البته صرف توجه به این وظیفه، بدون دقت در ضرورت وجود ابزارهای لازم برای انجام آن به بیراهه رفتن است، از این رو ایجاد ابزاری قوی، ساماندهی‌شده و مهم‌تر از آن سازمان‌یافته در دستگاه قضایی به عنوان یک نهاد راهبردی متولی برای نظارت و بازرسی نیازی است که قوه قضاییه با تشکیل «شورای عالی نظارت و بازرسی» سعی در رفع آن دارد.

دستورالعمل تشکیل این شورا در 9 ماده و 3 تبصره در 12 خردادماه سال جاری به تصویب رئیس قوه قضاییه رسید و يك نسخه از آن نیز از سوي رئیس حوزه ریاست قوه قضاییه جهت درج به روزنامه رسمي ارسال شد.

دستور العمل تشکیل شورای عالی نظارت و بازرسی قوه قضائیه مصوب

۱۲/۳/۱۳۸۶

پیشگفتار

اجرای عدالت یکی از آرمان‌ها و آرزوهای دیرین جامعه بشری است. به موجب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران این وظیفه خطیر بر عهده قوه قضائیه است. در مقدمه قانون اساسی آمده است: «مسأله قضاء در رابطه با پاسداری از حقوق مردم در خط حرکت اسلامی، به منظور پیشگیری از انحرافات موضعی در درون امت اسلامی امری است حیاتی، از این رو ایجاد سیستم قضائی بر پایه عدل اسلامی و متشکل از قضات عادل و آشنا به ضوابط دقیق دینی پیش‌بینی شده است. این نظام به دلیل حساسیت بنیادی و دقت در مکتبی بودن آنها لازم است به دور از هر نوع رابطه و مناسبات ناسالم باشد.

فصل یازدهم قانون اساسی، تحت عنوان «قوه قضائیه» نام گرفته است. از اصل 156 تا 174 این قانون، وظایف و حدود اختیارات قوه قضائیه را تبیین می‌کند. مبتنی بر اصول قانونی اساسی، قوه قضائیه، قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده‌دار وظایف زیر است:

- 1- رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبه که قانون معین می‌کند.
- 2- احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع.
- 3- نظارت بر حسن اجرای قوانین.
- 4- کشف جرم و تعقیب و مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام.

5 - اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین.

با کمی تدقیق در وظایف مذکور، توجه ویژه به اقدامات با ماهیت نظارتی و بازرسی مشهود است. بدون توجه به امر نظارت و بازرسی، پیشگیری از خطاها، کشف جرائم، احیای حقوق عامه و برقراری عدالت، غیرممکن می‌نماید. از طرفی وظیفه «نظارت بر حسن اجرای قوانین»

در کشور، وظیفه خطیر قوه قضائیه در پیشگیری و یا برخورد با خطاها در دستگاه‌های اداری مجری قانون را سنگین‌تر نموده است.

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و بسیاری دیگر از قوانین کشور، نقش نظارتی برای رئیس قوه قضائیه و نهادهای تابعه این قوه در نظر گرفته شده است. از طرفی اهمیت ساماندهی نظام نظارت و بازرسی در کشور سبب شده است تا در سیاست‌های کلی قضایی (سیاست‌های هفده‌گانه) و نیز سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور که از سوی مقام معظم رهبری مصوب و ابلاغ شده است، بر تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت تأکید و تصریح شود.

همچنین «تقویت نظام نظارت و بازرسی» از مؤلفه‌های اصلی فرآیند اصلاح قوه قضائیه است که در راستای برنامه‌های کلان توسعه کشور و در طرح توسعه قضایی که در سال 1380 و به دستور ریاست محترم قوه قضائیه تهیه شد، مدنظر قرار گرفته است.

در این میان توجه به مبانی نظارت و بازرسی که مبتنی بر قوانین کشور بر عهده قوه قضائیه گذاشته شده است، در کنار مشکلات نظام‌های نظارت و بازرسی در کشور، می‌تواند زمینه را برای دستیابی به راهکارهای متناسب و سامان بخشیدن به نظام مذکور فراهم نماید.

1- مبانی نظارت و بازرسی قوه قضائیه

وظیفه نظارت و بازرسی ریاست قوه قضائیه و نیز نهادهای تابعه این قوه، مبتنی بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، سیاست‌های کلی نظام، قوانین تشکیل نهادهای نظارتی تابعه قوه قضائیه و طرح توسعه قضایی است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود.

1-1- نظارت رئیس قوه قضائیه

ریاست قوه قضائیه مبتنی بر قانون اساسی و سایر قوانین کشور دارای مسئولیت‌ها و اختیاراتی است. این نظارت به صورت مستقیم و یا از طریق نمایندگان ایشان و نیز توسط نهادهای قانونی تابعه قوه قضائیه اعمال می‌شود. برخی از اهم مسئولیت‌ها و اختیارات نظارتی رئیس قوه قضائیه در ادامه آمده است:

- رسیدگی به داریایی رهبر، رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و همسر و فرزندان ایشان قبل و بعد از خدمت (اصل 142 قانون اساسی - اصلاحی 1368).
- عضویت در شورای امنیت ملی (اصل 176 قانون اساسی - الحاقی 1368).
- معرفی اعضاء حقوقدان شورای نگهبان به مجلس شورای اسلامی (اصل نود و یکم قانون

اساسي اصلاحي(1368).

- دستور قرار دادن اسناد سري دولتي در اختيار بازرسان سازمان بازرسي كل كشور (تبصره 2 ماده 8 قانون تشكيل سازمان بازرسي كل كشور - مصوب 1360).

- تعيين نماينده براي هيئت عالي و هيأت هماهنگي نظارت بر كار هيأتهاي رسيدگي به تخلفات اداري (ماده 22 قانون رسيدگي به تخلفات اداري - مصوب 1372 و ماده 34 آئين نامه قانون رسيدگي به تخلفات اداري كارمندان - مصوب 1373).

- تعيين قاضي جهت عضويت در هيأت نظارت بر مطبوعات (ماده 10 قانون مطبوعات مصوب 1364/12/22).

- تعيين نماينده جهت كميسيون موضوع ماده 13 قانون نظام مهندسي ساختمان (ماده 13 قانون نظام مهندسي ساختمان مصوب خرداد 1371).

- تعيين نماينده جهت كميسيون موضوع ماده 21 قانون تشكيلات شوراهاي اسلامي كشور (ماده 21 قانون تشكيلات شوراهاي اسلامي كشور مصوب 1361/9/1).

- تعيين دو نماينده براي شوراي نظارت بر سازمان صدا و سيماي جمهوري اسلامي ايران (اصل 175 قانون اساسي - اصلاحي 1368).

- نظارت بر ديوان عالي كشور (اصل 162 قانون اساسي - اصلاحي 1368).

- نظارت بر دادستاني كل كشور (اصل 162 قانون اساسي - اصلاحي 1368).

- نظارت بر ديوان عدالت اداري (اصل 173 قانون اساسي - اصلاحي 1368).

- نظارت بر سازمان بازرسي كل كشور (اصل 174 قانون اساسي - اصلاحي 1368).

- .....

2-1. نظارت نهادهاي تابعه قوه قضائيه مبتني بر قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران همانگونه كه پيشتر عنوان شد مبتني بر اصل 156 قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران، قوه قضائيه، قوه اي است مستقل كه پشتيبان حقوق فردي و اجتماعي و مسئول تحقق بخشيدن به عدالت و عهده دار وظيف زير است:

1- رسيدگي و صدور حكم در مورد تظلمات، تعديات، شكايات، حل و فصل دعاوي و رفع خصومات و اخذ تصميم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبيه كه قانون معين مي كند.

2- احياي حقوق عامه و گسترش عدل و آزاديهاي مشروع.

3- نظارت بر حُسن اجراي قوانين.

4- كشف جرم و تعقيب و مجازات و تعزير مجرمين و اجراي حدود و مقررات مدون جزايي

اسلام.

5 - اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین.

هر چند نظارت و بازرسی لازمه تحقق تمامی وظایف مذکور به نظر می‌رسد، اما در بند 3 وظایف قوه قضائیه و در ارتباط با موضوع نظارت و بازرسی، اینگونه بیان شده است: چگونگی « نظارت بر حسن اجرای قوانین » به صورت مستقیم در اصول 161 و 174 قانون اساسی و به صورت ضمنی در وظایف دیوان عدالت اداری (اصل 173) تعریف شده است.

1-2-1. اصول 110 و 161 قانون اساسی؛ نظارت دیوان عالی کشور

دیوان عالی کشور، عالی‌ترین مرجع قضائی کشور و مبتنی بر اصل 161 قانون اساسی، ناظر بر حسن اجرای قوانین در محاکم، ایجاد وحدت رویه قضائی و مرجع تجدیدنظر احکام صادره محاکم نظامی و احکام مهم دادگاه‌های عمومی و انقلاب است. علاوه بر این، مبتنی بر بند 10 اصل 110 قانون اساسی، دیوان‌عالی کشور صلاحیت رسیدگی به تخلفات رئیس جمهور از وظایف قانونی را دارد.

همچنین انجام مسئولیت‌هایی که طبق قانون به دیوان عالی کشور محول می‌شود و براساس ضوابطی که رئیس قوه قضائیه تعیین می‌کند، بر عهده این دیوان است.

1-2-2. اصل 170؛ نظارت قضات دادگاه‌ها

در اصل 170 قانون اساسی آمده است که:

« قضات دادگاه‌ها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند. هر کس می‌تواند ابطال این‌گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.»

این اصل قضات دادگاه‌ها را به عنوان ناظرین بر صحت تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی معرفی می‌کند. همچنین رسیدگی و حق ابطال را برای دیوان عدالت اداری لحاظ می‌نماید.

1-2-3. اصل 173 قانون اساسی؛ نظارت دیوان عدالت اداری

براساس اصل 173 قانون اساسی، « به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها، دیوانی به نام دیوان عدالت اداری زیر نظر رییس قوه قضائیه تأسیس می‌شود. حدود و اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند.»

با توجه به اصول 170 و 173 قانون اساسی و همچنین ماده 13 از فصل دوم قانون دیوان عدالت اداری، صلاحیت و حدود اختیارات دیوان عدالت اداری به شرح ذیل دسته‌بندی می‌شود:

1- رسیدگی به شکایات و تظلمات و اعتراضات اشخاص حقیقی یا حقوقی از:

الف - تصمیمات و اقدامات واحدهای دولتی اعم از وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و شهرداری‌ها و تشکیلات و نهادهای انقلابی و مؤسسات وابسته به آنها.

ب - تصمیمات و اقدامات مأمورین واحدهای مذکور در بند الف در امور راجع به وظایف آنها.

ج - آئین‌نامه‌ها و سایر نظامات و مقررات دولتی.

2- رسیدگی به اعتراضات و شکایات از آراء و تصمیمات قطعی دادگاه‌های اداری، هیأت‌های بازرسی و کمیسیون‌هایی مانند کمیسیون‌های مالیاتی، شورای کارگاه، هیأت حل اختلاف کارگر و کارفرما، کمیسیون ماده 100 قانون شهرداری‌ها، کمیسیون ماده 56 قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و منابع طبیعی و اصلاحات بعدی آن منحصرأ از حیث نقض قوانین و مقررات یا مخالفت با آنها.

3- رسیدگی به شکایات قضات و مشمولین قانون استخدام کشوری و سایر مستخدمان واحدها و مؤسسات مذکور در بند 1 و مستخدمان مؤسساتی که شمول این قانون نسبت به آنها محتاج ذکر نام است، اعم از لشکری و کشوری از حیث تضييع حقوق استخدامی. مبتنی بر ماده 26 قانون مذکور، « سازمان‌ها، ادارات، هیأت‌ها و مأموران طرف شکایت پس از صدور و ابلاغ دستور موقت دیوان، مکلفند بر طبق آن اقدام نمایند و در صورت استنکاف، شعبه صادرکننده دستور موقت، متخلف را به انفصال موقت از شغل به مدت 6 ماه تا یکسال و جبران خسارت وارده محکوم می‌نماید.»

براساس مواد قانون دیوان عدالت اداری، این دیوان در دو صورت به تخلفات دستگاه‌های مذکور رسیدگی می‌کند:

- شکایت، تظلم‌خواهی و اعتراض اشخاص حقیقی و حقوقی (ماده 13 قانون دیوان عدالت اداری).

- در صورت مطلع شدن رئیس قوه قضائیه یا رئیس دیوان به هر نحو از مغایرت يك مصوبه با شرع یا قانون یا خروج از اختیارات مقام تصویب‌کننده. (ماده 40 قانون دیوان عدالت اداری).

1-2-4- اصل 174 قانون اساسی؛ نظارت سازمان بازرسی کل کشور

مبتنی بر اصل 174 قانون اساسی و براساس حق نظارت قوه قضائیه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری، سازمانی به نام « سازمان بازرسی کل کشور » زیر نظر رئیس قوه قضائیه تشکیل می‌شود. حدود اختیارات و وظایف این سازمان را قانون تعیین می‌کند.

مبتنی بر ماده 2 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور و نیز آئین‌نامه اجرایی این قانون وظایف و اختیارات سازمان بازرسی کل کشور بدین شرح است:

- بازرسي مستمر:

بازرسي مستمر كلييه وزارتخانه‌ها و ادارات و نيروهاي نظامي و انتظامي و مؤسسات و شرکتهای دولتي و شهرداري‌ها و مؤسسات وابسته به آنها و دفاتر اسناد رسمي و مؤسسات عام‌المنفعه و نهادهای انقلابي و سازمان‌هایی که تمام یا قسمتی از سرمایه و سهام آنها متعلق به دولت است یا دولت به نحوي از انحاء بر آنها نظارت یا کمک می‌نماید و کلیه سازمان‌هایی که شمول این قانون نسبت به آنها مستلزم ذکر نام است براساس برنامه منظم.

- بازرسي فوق‌العاده:

انجام بازرسي‌هاي فوق‌العاده که در شرایط زیر صورت می‌پذیرد:

- حسب الامر مقام معظم رهبري.

- دستور رئیس قوه قضائیه.

- درخواست رئیس جمهور.

- درخواست کمیسیون اصول 88 و 90 قانون اساسي مجلس شوراي اسلامي.

- بنا به تقاضاي وزير یا مسئول دستگاه‌هاي اجرايي ذيربط.

- به تشخیص رئیس سازمان بازرسي کل کشور.

علاوه بر موارد فوق، در رسیدگی به شکایات و اعلامات نیز سازمان اقدام به بازرسي می‌کند. لازم به ذکر است که در تمامی موارد بازرسي، تصویب گزارش بازرسي براساس بند د ماده 2 قانون تشکیل سازمان بازرسي کل کشور، جهت استحضار و پیگیری، برای ریاست قوه قضائیه ارسال می‌شود. همچنین مبتنی بر بند مذکور، در صورتی که گزارش بازرسي حاکی از سوء جریان مالي یا اداري باشد، يك نسخه از گزارش با دلایل و مدارك برای تعقيب و مجازات مرتکب مستقیماً به مراجع قضايي صالح انعکاس می‌یابد. از طرفي در ارتباط با آئین‌نامه و تصویب‌نامه و بخش‌نامه و دستورالعمل‌هاي صادره و شکایات اشخاص حقيقي و حقوقي غیردولتي که حاکی از تشخیص تخلف در موارد فوق‌الذکر باشد، جهت رسیدگی و صدور رأی به دیوان عدالت اداري ارسال می‌شود.

2-1- 5 - نظارت دادستان کل کشور

دادستان کل کشور دارای وظایف و مسئولیت‌هاي بسياري است. بخشي از این وظایف در ارتباط با هیأت عمومي دیوان عالی کشور، دادسرای انتظامي قضات، دادگاه‌هاي عمومي، دادگاه‌هاي نظامي، جرائم مواد مخدر است.

بخشي از وظایف دادستان کل کشور نیز در قبال سایر سازمان‌هاي کشور و از منظر

- تصمیم‌گیری یا نظارت در امور ملی و کشوری است. اهم این موارد عبارتند از:
- حق ورود به زندان‌ها (ماده 162 آیین‌نامه اجرائی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی کشور مصوب 1384).
  - تعیین نماینده جهت عضویت در هیأت مدیره انجمن حمایت زندانیان تهران (ماده 13 اساسنامه انجمن‌های حمایت از زندانیان اصلاحی مصوب 1368):
  - عضویت در ستاد مبارزه با مواد مخدر (ماده 33 قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب 1367 اصلاحی 1368).
  - احاله پرونده تخلف اعضاء هیئت مدیره کانون وکلاء و دادرسان و دادستان دادگاه انتظامی وکلاء به دادگاه عالی انتظامی قضات (ماده 21 لایحه قانونی استقلال کانون وکلای دادگستری مصوب 1333).
  - احاله پرونده تخلف دادستان یا اعضاء دادگاه انتظامی کارشناسان به دادگاه عالی انتظامی قضات (ماده 21 لایحه قانونی مربوط به استقلال کانون کارشناسان رسمی مصوب 1358).
  - عضویت مجمع عمومی سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی (ماده 12 قانون تأسیس سازمان جمع‌آوری و فروش اموال تملیکی و اساسنامه آن مصوب 1370).
  - عضویت در شورای مشورتي وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران (ماده 2 قانون تأسیس وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران مصوب 1362):
  - عضویت در کمیسیون قانون خرید اراضی کشاورزی (تبصره 1 ماده واحده قانون خرید اراضی کشاورزی برای تأمین نیازمندیهای صنعتی و معدنی مصوب 1348).
  - تعیین نماینده جهت کمیسیون موضوع ماده 2 لایحه قانونی متمم قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران (ماده 2 لایحه قانونی متمم قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران و آیین‌نامه اجرائی آن مصوب 1359).
  - عضویت در شورای سازمان اسناد ملی (مادتين دوم و چهارم قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران مصوب 1349).
  - عضویت در کمیسیون بررسی تبلیغات ریاست جمهوری (ماده 63 قانون انتخاب ریاست جمهوری ایران مصوب 1364).
  - تعیین نماینده عضو هیأت مرکزی نظارت بر انتخابات نظام پزشکی (ماده 18 قانون تشکیل سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران).
  - تعیین قاضي عضو هیأت عالی انتظامی پزشکی رسیدگی‌کننده به شکایت اشخاص از هیأت‌های بدوی انتظامی و تجدیدنظر در احکام آنها و عزل و نصب اعضاء آنها (ماده 26 قانون

تشکیل سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران مصوب 1369/4/24):

- عضویت در شورای بورس اوراق بهادار (بند 6 ماده 3 قانون تأسیس بورس اوراق بهادار مصوب 1384).

- عضویت در شورای پول و اعتبار (بند ب ماده 18 قانون پولی و بانکی کشور اصلاحی 1351):
- عضویت در هیأت نظارت اندوخته اسکناس (بند ب ماده 21 قانون پولی و بانکی کشور اصلاحی 1358).

- تعیین نماینده جهت عضویت در هیأت انتظامی بانکها (ماده 44 قانون پولی و بانکی کشور اصلاحی 1358).

- تعیین نماینده جهت عضویت در کمیسیون صدور پروانه و نظارت بر فعالیت گروه‌ها و احزاب (ماده 10 قانون فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده مصوب 1360).

- تعیین نماینده جهت عضویت هیأت نظارت بر چاپ تمبر و گذرنامه و اسناد مالکیت و سایر اوراق و اسناد رسمی دولتی (ماده 46 قانون محاسبات عمومی کشور مصوب 1366).

6-2-1 - نظارت سایر واحدهای قوه قضائیه

در قوه قضائیه واحدهای مختلف دیگری نیز وجود دارند که بر حسب مأموریت‌های محوله به آنان، به انجام وظایف نظارتی و بازرسی مشغول هستند. اداره کل حفاظت و اطلاعات و اداره کل نظارت و پیگیری و رسیدگی به شکایات مردمی قوه قضائیه از این دسته هستند.

3-1- نظارت قوه قضائیه مبتنی بر سیاست‌های کلی نظام

همانگونه که در پیشگفتار ذکر شد، در سیاست‌های کلی نظام نیز بر « تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت » تأکید و تصریح شده است. اهم وظایف و مسؤولیت‌های نظارت و بازرسی قوه قضائیه مبتنی بر سیاست‌های کلی نظام، به شرح زیر است:

1-3-1- سیاست‌های کلی قضایی

این سیاست‌ها که در 17 بند از سوی مقام معظم رهبری تصویب و ابلاغ شده است، نقش نظارتی قوه قضائیه در کشور را به شرح زیر مورد تأکید قرار داده است:

2-3-1- سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه

براساس بند 22 سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور که از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شده است، « تقویت و کارآمد کردن نظام بازرسی و نظارت » در کشور از سیاست‌های عمده به شمار می‌رود. در ذیل این ماده نیز « اصلاح قوانین و مقررات مربوط و ارتقای کیفیت آنها به جهت رفع تداخل میان وظایف نهادهای ذیربط »

ذکر شده است.

4-1- نظارت قوه قضائیه براساس طرح توسعه قضایی

« تقویت نظام نظارت و بازرسی » از مؤلفه‌های اصلی در فرآیند اصلاح قوه قضائیه است. طرح توسعه قضایی که در راستای برنامه‌های کلان توسعه کشور و در سال 1380 به دستور ریاست محترم قوه قضائیه تهیه شد، نظام نظارت و بازرسی و تقویت آن را مدنظر قرار داده است.

2- مشکلات نظام‌های نظارت و بازرسی موجود

مبتنی بر بررسی‌های اجمالی انجام شده، نظام‌های نظارت و بازرسی موجود در کشور دچار مشکلات عدیده‌ای است. در ادامه فهرستی از مشکلات مذکور ارائه شده است:

- فقدان تعریف شفاف و مرزبندی شده برای اصلاحات مرتبط مانند نظارت، بازرسی.
- نامشخص بودن راهبردها و سیاست‌های کلان نظارت و بازرسی.
- عدم تبیین نظام نظارت و بازرسی.
- تعدد و تکرار نهادهای نظارتی کشور.
- وجود روش‌های مختلف نظارت و بازرسی.
- مواجهه متعدد دستگاه‌های اجرایی با نهادهای نظارتی کشور.
- استنتاج‌های متعارض یا متضاد نهادهای نظارتی کشور.
- موازی کاری نهادهای نظارت و بازرسی و افزایش هزینه نظارت و بازرسی.
- تداخل فعالیت‌های دستگاه‌های نظارتی و کاهش کارایی و اثربخشی آنها.
- نگرش منفی برخی از مدیران کشور نسبت به نظارت و بازرسی.
- فقدان ارتباط مؤثر و کارآ بین نهادهای نظارت و بازرسی.

3- مبانی تشکیل شورای عالی نظارت و بازرسی

تشکیل شورای عالی نظارت و بازرسی بر مجموعه‌ای از مبانی، معیارها و رویکردها استوار است. در این ارتباط تلاش شده است تا موارد زیر منظور شود:

- 1- نقش نظارتی ملی رئیس قوه قضائیه و نهادهای تابعه این قوه مبتنی بر قوانین کشور.
- 2- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- 3- سیاست‌های کلی نظام اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.
- 4- قانون برنامه چهارم توسعه.

5 - قوانین تشکیل نهادهای نظارتی و بازرسی تابعه قوه قضائیه.

6 - نکات مطروحه در مشکلات نظامهای نظارت و بازرسی موجود.

همانگونه که در مبانی نظارت و بازرسی قوه قضائیه آمده است، وظیفه نظارتی و بازرسی به ویژه در امر حُسن اجرای قوانین، بر عهده قوه قضائیه گذاشته شده است. قطعاً بدون نهادی راهبردی به عنوان متولی هماهنگی‌های کلان و یکپارچه‌سازی برنامه راهبردی نظارت و بازرسی، مرتفع نمودن مشکلات و دستیابی به اهداف قانون اساسی میسر نمی‌باشد. از آنجایی که قانون برای رئیس قوه قضائیه وظایف نظارتی بسیاری برشمرده است و تمامی نهادهای نظارتی قوه قضائیه در قانون، زیر نظر رئیس قوه قضائیه تشکیل می‌شوند و نیز برای نافذ بودن تصمیمات نهاد متولی مذکور، لازم است تا ریاست آن بر عهده رئیس قوه قضائیه باشد.

از طرفی توجه به فهرست مشکلات نشان می‌دهد که ریشه بسیاری از مشکلات، در فقدان نهاد مذکور است. در سطح کاربردی نیز فقدان نظام مدون و یکپارچه نظارت و بازرسی که تعاریف شفاف، ارتباطات و تعاملات لازم و شیوه‌های اجرایی در آن لحاظ شده باشد، عمده‌ترین ریشه مشکلات نظامهای نظارت و بازرسی موجود است.

دستور العمل تشکیل شورای عالی نظارت و بازرسی قوه قضاییه

ماده 1- به منظور سیاستگذاری، تقویت و کارآمدی نظارت و بازرسی، ایجاد یکپارچگی و هماهنگی میان دستگاه‌های بازرسی و نظارتی، افزایش کارایی و اثربخشی اقدامات و ارتقای بهره‌وری و ساماندهی نظام نظارت و بازرسی در کشور، «شورای عالی نظارت و بازرسی قوه قضاییه» که در این دستورالعمل به اختصار «شورا» نامیده می‌شود، به ریاست رئیس قوه قضاییه تشکیل می‌شود.

ماده 2- اعضای شورا عبارتند از:

- رئیس قوه قضاییه (رئیس شورا)
- معاون اول قوه قضاییه
- رئیس دیوان عالی کشور
- دادستان کل کشور
- رئیس دیوان عدالت اداری
- رئیس سازمان بازرسی کل کشور
- معاون حقوقی و توسعه قضایی

ماده 3- دبیرخانه شورا در سازمان بازرسی کل کشور مستقر بوده و رئیس سازمان بازرسی کل کشور به عنوان دبیر، مسؤولیت پیگیری مصوبات شورا و انجام امور دبیرخانه شورا را برعهده دارد.

تبصره 1- دبیر شورا می‌تواند با هماهنگی رئیس شورا بر حسب مورد از نمایندگان دستگاه‌های غیرعضو مانند وزیر اطلاعات، رئیس و دادستان دیوان محاسبات، رئیس کمیسیون اصل 90 مجلس شورای اسلامی و دیگر مسؤولان و کارشناسان ذی‌ربط برای شرکت در جلسات شورا، دعوت به عمل آورد.

تبصره 2- دبیرخانه شورا بر حسب ضرورت و با تصویب شورا اقدام به تشکیل کارگروه‌های تخصصی می‌نماید. ترکیب و تعداد اعضای کارگروه‌ها توسط دبیرخانه تعیین و برای تصویب به شورا پیشنهاد می‌شود.

ماده 4- جلسات شورا حداقل هر 3 ماه یکبار تشکیل می‌شود و جلسات فوق‌العاده در موارد ضروری به تشخیص رئیس شورا تشکیل خواهد شد.

ماده 5 - وظایف و اختیارات شورا عبارت است از:

- بررسی و تصویب چشم‌انداز، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های جامع نظارت و بازرسی
- هماهنگ نمودن دستگاه‌های نظارت و بازرسی از حیث اهداف، برنامه‌ها و روش‌ها
- بررسی تصویب شاخص‌ها و شیوه‌های اعمال نظارت و بازرسی
- بررسی و تصویب نظام ارزیابی و سنجش میزان تحقق سیاست‌ها و برنامه‌های نظارت و بازرسی
- تصویب راهکارهای تعامل و همکاری دستگاه‌های نظارتی و بازرسی
- نظارت بر نحوه اجرای مصوبات شورا و ارزیابی عملکردها

ماده 6 - وظایف و اختیارات دبیرخانه شورا عبارت است از:

- ایجاد تمهیدات لازم برای طراحی ساختار و تشکیلات دبیرخانه
- تهیه پیش‌نویس طرح‌ها و برنامه‌ها به جهت ارائه به شورا برای بررسی و تصویب
- تهیه دستور جلسات شورا و پیشنهاد آن به رئیس شورا.
- تنظیم صورتجلسات شورا.
- پیگیری مصوبات شورا.
- ایجاد هماهنگی بین کارگروه‌های تخصصی و نظارت بر عملکرد آنها.
- تنظیم گزارش‌های دوره‌ای و موردی از عملکرد شورا و نهادهای عضو و ارائه به شورا.

تبصره - دبیر شورا موظف است تا در هر 3 ماه، گزارش جامعی از اقدامات دبیرخانه شورا و فعالیت‌های نظارتی و بازرسی نهادهای عضو شورا، تهیه و به شورا ارائه نماید.

ماده 7 - مصوبات شورا پس از امضای رئیس شورا، توسط دبیرخانه ابلاغ می‌شود.

ماده 8 - دستگاه‌های نظارتی و بازرسی قوه قضاییه مکلفند برنامه‌های خود را منطبق با سیاست‌ها و برنامه‌های مصوب شورا تنظیم و اجرا نمایند.

ماده 9- این دستورالعمل در 9 ماده و 3 تبصره تنظیم و در تاریخ 86/3/12 به تصویب رئیس قوه قضاییه رسید و از این تاریخ لازمالاجراست.

آئین‌نامه شورای عالی نظارت و بازرسی قوه قضائیه مصوب ۴/۳/۱۳۸۸

ماده 1- به منظور سیاست‌گذاری و هماهنگی بیشتر بین بخش‌های نظارتی و ارتقاء بهره‌وری در نظام نظارت و بازرسی در قوه قضائیه شورای عالی نظارت و بازرسی که در این آئین‌نامه به اختصار «شورا» نامیده می‌شود، به ریاست رئیس قوه قضائیه تشکیل شود.

ماده 2- اعضاء شورا عبارتند از:

1- رئیس قوه قضائیه (رئیس شورا)

2- معاون اول قوه قضائیه

3- رئیس دیوان عالی کشور

4- دادستان کل کشور

5- رئیس دیوان عدالت اداری

6- رئیس سازمان بازرسی کل کشور

7- معاون اداری و مالی قوه قضائیه

8- معاون حقوقی و توسعه قضایی

9- دادستان انتظامی قضات

10- رئیس حوزه ریاست قوه قضائیه

11- رئیس حوزه نظارت قضایی ویژه

12- رئیس مرکز حفاظت و اطلاعات قوه قضائیه

ماده 3- وظایف و اختیارات شورا:

1- بررسی و تصویب سیاست‌های قوه قضائیه در امر نظارت و بازرسی بر اساس سیاست‌های کلی مندرج در چشم‌انداز 20 ساله نظام و برنامه‌های 5 ساله توسعه قضایی کشور.

2- نظارت بر نحوه اجرای مصوبات شورا و ارزیابی عملکرد مراجع ذیربط

3- هماهنگی بین بخش‌های نظارتی قوه قضائیه

ماده 4- جلسات شورا حداقل هر دو ماه یک بار در حضور رئیس قوه قضائیه و در غیاب ایشان به ریاست معاون اول تشکیل و جلسات فوق‌العاده در موارد ضروری به پیشنهاد دبیر

شورا و تصویب رئیس شورا تشکیل خواهد شد.

ماده 5 - معاون اول قوه قضائیه به عنوان دبیر شورا تعیین و دبیرخانه نیز در حوزه معاون اول تشکیل می‌گردد.

ماده 6 - وظایف دبیر شورا:

1- تنظیم جلسات شورا و پیشنهاد جلسات فوق‌العاده در موارد ضروری.

2- ابلاغ و پیگیری مصوبات شورا

3- جمع‌بندی، تحلیل محتوا و ارائه گزارش جامع از عملکرد گروه‌های نظارتی و اقدامات

شورا به رئیس شورا

4- تهیه دستور جلسات و دعوت اعضاء .

5 - انجام امور دبیرخانه.

ماده 7- دبیر شورا با هماهنگی رئیس شورا حسب مورد از نمایندگان دستگاه‌های غیر

عضو برای شرکت در جلسات شورا دعوت به عمل می‌آورد.

ماده 8 - با تصویب شورا حسب مورد گروه‌های نظارتی مستقل و ویژه متشکل از

نمایندگان دستگاه‌های نظارتی مرتبط زیر نظر دبیر شورا جهت بازرسی و نظارت دوره‌ای یا

موردی اعزام خواهد شد.

ماده 9 - کلیه دستگاه‌های نظارتی و بازرسی قوه قضائیه مکلفند وظایف قانونی خود را در

امر نظارت و بازرسی براساس سیاست‌گذاری‌های مصوب شورا انجام دهند.

ماده 10- کلیه بخشنامه‌ها و آئین‌نامه‌های قبلی در این خصوص ملغی می‌گردد.

ماده 11- این آئین‌نامه در 11 ماده تنظیم و در تاریخ 4/3/1388 به تصویب رئیس قوه

قضائیه رسید و از تاریخ تصویب لازم‌الاجرا می‌باشد.

آیین‌نامه اجرایی قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۶۰ و

اصلاحیه‌های بعدی آن مصوب ۱۵/۱/۱۳۸۸

در اجرای ماده 14 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب 1360 و اصلاحیه‌های 1375 و 1387 و بنا به پیشنهاد شماره 2/87/94430/د مورخ 28/12/1387 سازمان، آیین‌نامه اجرایی قانون به شرح زیر تصویب گردید.

فصل اول: کلیات

ماده 1- واژه‌ها و عبارات اختصاری مندرج در این آیین‌نامه در معانی زیر به کار می‌رود:

الف) قانون: قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور، مصوب 1360 و اصلاحیه‌های 1375 و 1387.

ب) آیین‌نامه: آیین‌نامه اجرایی قانون.

ج) سازمان: سازمان بازرسی کل کشور.

د) نظارت و بازرسی برنامه‌ای: فعالیت‌های نظارتی و بازرسی مستمر براساس برنامه‌های مدون و منظم سالانه با تعیین قلمرو موضوعی، محیطی و زمانی.

ه) نظارت و بازرسی موردی: بررسی شکایات و اعلامات مقرون به دلیل دایر بر وقوع تخلف یا سوء جریان در محدوده صلاحیت سازمان.

و) نظارت و بازرسی فوق‌العاده: فعالیت‌های نظارت و بازرسی خارج از برنامه‌ریزی

مستمر سالانه، که حسب دستور یا درخواست مقامات مذکور در بند « ب » ماده 2 قانون در محدوده موضوع ارجاعی انجام می‌گیرد.

ماده 2- نظارت و بازرسی به یکی از صور زیر انجام می‌شود:

الف) برنامه‌ای

ب) فوق‌العاده

ج) موردی

ماده 3- اولویت‌های نظارت و بازرسی برنامه‌ای متناسب با منابع سازمان از قبیل نیروی

انسانی، امکانات و اعتبارات و شرایط و مقتضیات زمانی و با توجه به موارد زیر تعیین می‌گردد:

الف) فرامین مقام معظم رهبری.

- (ب) سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام.
- (ج) قانون برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و سایر قوانین و مقررات.
- (د) برنامه‌های راهبردی سازمان مصوب از سوی ریاست قوه قضائیه.
- (ه) مشکلات و انتظارات مردم و نیازهای عمومی در چارچوب قوانین و مقررات.
- ماده 4- برنامه نظارت و بازرسی، قبل از پایان هر سال برای سال بعد، با رعایت اولویت‌ها تهیه و تدوین و به تصویب ریاست قوه قضائیه می‌رسد. در تدوین برنامه و انجام نظارت و بازرسی‌های مستمر نکات زیر باید مورد توجه قرار گیرد:
- (الف) عملکرد دستگاه از حیث حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین، شامل تناسب ساختار با مأموریت و وظایف دستگاه، انجام برنامه‌ها، طرح‌ها و درجه رشد و ارتقاء و نیل به اهداف تعیین شده در سیاست‌ها و برنامه‌های مصوب، شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات و مفاصل اداری و مالی.
- (ب) نحوه عملکرد و رفتار مسئولان از حیث اصول مدیریت، استفاده از منابع، ایجاد تحول و به کارگیری فن‌آوری‌های نوین در جهت تسریع و تسهیل در امور و نیز صحت عمل، حسن شهرت، انضباط، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی، رعایت حقوق مردم و اخلاق حرفه‌ای و شؤون اسلامی.
- (ج) اوضاع عمومی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعم از آن که مربوط به تمام یا بخشی از کشور باشد از قبیل پیشرفت اجرای برنامه‌های توسعه بخشی، استانی و ویژه، رشد اقتصاد ملی، سرمایه‌گذاری، رقابت‌پذیری، اشتغال‌زایی، تراز تجاری، فاصله دهک‌های اجتماعی، فرهنگ گردشگری، آموزش و تربیت، بهداشت، سلامت و رفاه اجتماعی، امنیت قضایی، امور انتظامی، حقوق شهروندی و حفظ محیط زیست در حدود وظایف و مأموریت‌های دستگاه‌های مشمول بازرسی و اختیارات قانونی سازمان.
- (د) نظارت و بازرسی سازمان تنها در محدوده وظایف و اختیارات ذکر شده در بند (الف) ماده 2 قانون سازمان انجام می‌گیرد و شامل مؤسسات و بنگاه‌های خصوصی که از جوه عمومی استفاده نمی‌کنند نمی‌شود.
- ماده 5- نظارت و بازرسی، حسب مورد توسط بازرس یا هیأت بازرسی صورت می‌گیرد.
- ماده 6- بازرس یا اعضاء هیأت بازرسی از بین اشخاص واجد صلاحیت، توسط رئیس سازمان و یا مقامات مجاز از طرف وی تعیین می‌شوند. رئیس هیأت بازرسی از بین دارندگان پایه قضایی یا متخصصین و کارشناسان برجسته و مورد اعتماد تعیین خواهد شد.
- ماده 7- سازمان می‌تواند در مرکز، به تعداد مورد لزوم معاونت و اداره کل داشته باشد و

خارج از مرکز، منطقه و اداره کل بازرسی در مرکز استان‌ها و شهرستان‌های بزرگ تشکیل دهد.

فصل دوم: نظارت و بازرسی

ماده 8 - انجام هرگونه نظارت و بازرسی، مستلزم صدور حکم مأموریت از سوی رئیس سازمان یا مقام مجاز از طرف ایشان خواهد بود. مدیرکل بازرسی استان، در حوزه مأموریت خود می‌تواند در مورد برنامه‌های مصوب و موردی، نسبت به صدور احکام مأموریت نظارت و بازرسی اقدام نماید.

تبصره 1- در احکام مأموریت، قلمرو محیطی، زمانی و موضوعی بازرسی و مدت آن صریحاً تعیین شود.

تبصره 2- احکام بازرسی از استانداری، دیوان محاسبات استان، اداره کل اطلاعات و واحدهای نظامی و انتظامی استان توسط اداره کل بازرسی استان با اجازه و موافقت رئیس سازمان صادر خواهد شد.

تبصره 3- بازرسی از دادگستری و دیگر نهادها و سازمان‌های وابسته به قوه قضاییه با اجازه و موافقت ریاست قوه قضاییه انجام می‌گیرد.

ماده 9- بازرس یا هیأت بازرسی با تبیین موضوع و حدود مأموریت و تعلیمات لازم، به دستگاه بازرسی‌شونده اعزام می‌گردد. تقسیم کار بین اعضاء به عهده رئیس هیأت بوده و هر يك از اعضاء نتیجه کار خود را به وي داده تا گزارش نهایی تهیه گردد.

ماده 10- بازرس یا هیأت بازرسی اعزامی مکلف است پس از ورود به حوزه مأموریت، مراتب را به سازمان اطلاع داده و بعد از انجام مأموریت گزارش جامع آن را تهیه و تسلیم نماید.

ماده 11- در بازرسی برنامه‌ای و همچنین در مواردی که برای بررسی اوضاع کلی يك منطقه هیأت بازرسی اعزام می‌گردد، هیأت موظف است پس از استقرار در محل، ورود و آمادگی خود را حسب مورد جهت دریافت اطلاعات، شکایات و جمع‌آوری اطلاعات در حدود صلاحیت سازمان، با تعیین نشانی محل کار خود اعلام دارد.

ماده 12- سازمان می‌تواند به شکایات و اطلاعات اشخاص، در خصوص سوء جریان اداری و مالی و نقض قوانین و مقررات دستگاه‌های موضوع بند الف ماده 2 قانون تشکیل سازمان و کارکنان آنها رسیدگی نماید.

ماده 13- شکایت باید متضمن هویت، نشانی، کدملی و کدپستی شاکی و مقرون به دلایل و با امضاء وي باشد و در صورت امکان مستندات مربوط پیوست گردد.

در صورتی که شکایت شفاهی اظهار شود، در صورت مجلس درج و به امضاء شاکی می‌رسد. ماده 14- نتیجه رسیدگی به شاکی اطلاع داده می‌شود و چنانچه بررسی موضوع خارج از وظیفه سازمان باشد، شاکی هدایت و شکواییه بایگانی می‌گردد. با تقاضای شاکی، ضمایم شکواییه با اخذ رسید به وی تحویل خواهد شد.

ماده 15- اطلاعات اشخاص به نحو کتبی یا شفاهی و از طریق پست، تلفن، پایگاه اطلاع‌رسانی و رسانه‌ها یا از طرق دیگر قابل دریافت می‌باشد. به اطلاعاتی که هویت اعلام‌کننده معلوم نباشد، ترتیب اثر داده نمی‌شود. مگر این که به طور مدلل حاوی مسأله مهمی باشد و سازمان رسیدگی به آن را لازم تشخیص دهد. ماده 16- نظارت و بازرسی‌های برنامه‌ای، فوق‌العاده و موردی از دستگاه‌های مشمول بازرسی می‌تواند به شکل خوداظهاری صورت گیرد.

در این روش، سازمان سؤالات متناسب با موضوع را طرح و اطلاعات، اسناد و مدارک مورد نظر را مطالبه نموده و از طریق راستی‌آزمایی بررسی و گزارش بازرسی تهیه و به مبادی ذی‌ربط ارسال می‌شود.

ماده 17- به منظور استفاده از ظرفیت دستگاه‌های اداری کشور و ارتقای کیفی گزارش‌ها، سازمان می‌تواند با توافق مسئولان و بهره‌مندی از کارشناسان و متخصصان و امکانات دستگاه‌های مذکور، اقدام به نظارت و بازرسی به صورت مشترک و تلفیقی نماید. رئیس هیأت بازرسی باید از میان بازرسان و کارشناسان سازمان انتخاب و اعضای هیأت بازرسی تحت تعلیم و هدایت وی انجام وظیفه نمایند. گزارش بازرسی با رعایت ضوابط، به مبادی ذی‌ربط ارسال خواهد شد.

ماده 18- سازمان می‌تواند با بهره‌گیری از فن‌آوری‌های نوین و برقراری ارتباط الکترونیکی با دستگاه‌های مشمول بازرسی، اطلاعات لازم را از سامانه‌های دستگاه‌های مذکور دریافت و سپس با رعایت اصول و قواعد علمی، آنها را تجزیه و تحلیل نموده و گزارش خود را همراه با استنتاج و ارائه پیشنهادهای مناسب، برای مراجع مربوط ارسال دارد. مسئولان ذی‌ربط دستگاه‌های مذکور مکلف‌اند زمینه ایجاد ارتباط الکترونیک و استفاده از فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی را برای سازمان فراهم آورند.

ماده 19- در اجرای بند «ج» ماده 11 قانون و با توجه به تبصره ماده 1 قانون مبنی بر اعمال نظارت سازمان در مراحل قبل، حین و بعد از اقدامات دستگاه‌های مشمول بازرسی، سازمان موظف است اقدامات زیر را انجام دهد:

الف) نسبت به شناسایی مجامع و شوراهای تصمیم‌گیر در معاملات اقدام و تکلیف مقرر

در تبصره بند « ج » ماده 11 را از آنان مطالبه نماید. مراجع مذکور موظفاند حداقل پانزده روز قبل از اقدام، به نحو کتبی سازمان را از موضوع مطلع نمایند.

ب) با بهره‌گیری از پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (معاونت برنامه‌ریزی و راهبردی ریاست جمهور)، دستگاه‌های مشمول بازرسی و مجامع و شوراهای نسبت به ایجاد بانک اطلاعات مربوط به مزایده‌ها، مناقصه‌ها، قراردادها و معاملات دستگاه‌های مشمول بازرسی اقدام و با تجزیه و تحلیل مناسب و تشخیص اولویت، نماینده یا نمایندگان مطلع و بصیر به مجامع و شوراهای و کمیسیون‌های برگزاری مناقصه‌ها و مزایده‌ها اعزام نماید و به طور کلی بر قراردادها و معاملات اعم از مواردی که در آنها رعایت تشریفات یا ترک تشریفات صورت گرفته، نظارت نماید.

ج) به منظور ایجاد رویه واحد، دستورالعمل اجرایی چگونگی ثبت و ضبط اطلاعات، تشخیص اولویت‌ها، نحوه اقدام ناظرین را تدوین و ابلاغ نموده و با آموزش لازم، کارکنان سازمان را نسبت به اجرای صحیح قانون آگاه نماید.

ماده 20- در موارد زیر بازرسی از رسیدگی خودداری و مراتب را به سازمان اعلام می‌نماید:

الف) بازرسی یا اقربای نسبی و سببی وی از هر درجه و طبقه، در موضوع نظارت و بازرسی نفع شخصی داشته باشند.

ب) بازرسی یا اقربای فوق‌الذکر، در واحد مورد بازرسی سمت مدیریت داشته باشند.

ج) بازرسی یا اقربای مذکور، با مدیریت واحد مورد نظارت و بازرسی سابقه اختلاف اداری، حقوقی یا کیفری داشته باشند.

تبصره 1- در صورتی که سازمان تشخیص دهد موارد فوق تأثیری در روند بازرسی و نتیجه آن ندارد، اجرای مأموریت یا ادامه آن را به بازرسی تکلیف می‌نماید، در این صورت بازرسی مکلف به اجرای دستور می‌باشد.

تبصره 2- مدیر یا مسئول واحد مورد بازرسی نیز در موارد فوق می‌تواند مراتب را به

سازمان اعلام نماید، اتخاذ تصمیم به عهده سازمان است.

ماده 21- بازرسی یا هیأت بازرسی موظف است قبل از شروع بازرسی، به ترتیب زیر اقدام نماید:

الف) کسب آگاهی‌های لازم نسبت به مورد بازرسی و شناخت موضوع مأموریت.

ب) احراز صلاحیت خود در انجام مأموریت، با توجه به ماده 20 این آیین‌نامه.

ج) توجه کامل به اهدافی که از اجرای مأموریت محوله مورد نظر است و بررسی طرق

نیل به این اهداف و انتخاب روش‌های مناسب و مقتضی.

د) تدارك طرح بازرسي نظير تهيه بازبينه (چك ليست)، رجوع به سوابق و گزارش‌هاي موجود در سازمان، مطالعه مقررات حاكم بر دستگاه يا موضوع بازرسي، شناسايي و تعيين منابع موثق براي جمع‌آوري اطلاعات موردنياز، آشنايي با محيط مورد بازرسي و خصوصيات اقليمي و اجتماعي آن، كسب اطلاعات اجمالي از وجود برنامه‌ها و طرح‌هاي اجرايي مرتبط با موضوع مأموريت.

ماده 22- بازرس يا هيأت بازرسي مي‌تواند اطلاعات مورد نياز را با رعايت قوانين جاري کشور به نحو مقتضي؛ از جمله با استفاده از روش‌هاي زير جمع‌آوري نمايد:
الف) مشاهدات.

ب) استطلاع از شهود و مطلعين.

ج) مطالعه سوابق و پرونده‌هاي موجود و تهيه مدارك لازم از آنها.

د) كسب نظر كارشناسي.

ه) استعلام نظر مسؤولان و كاركنان دستگاه مورد بازرسي.

ماده 23- بازرس ضمن توجه به موضوع مأموريت محوله با دقت نظر، وضعيت واحدهاي مورد بازرسي را ملاحظه و نتيجه مشاهدات خود را بر حسب مورد يادداشت و يا با تنظيم صورت مجلس، در گزارش منعكس مي‌نمايد.

ماده 24- در تحقيق از مطلعين و شهود به ترتيب زير اقدام مي‌شود:

الف) چنانچه تحقيق از مطلعين به منظور دستيابي به منابع موثق بوده و به طور كلي جنبه طريقيت داشته باشد، بازرس مي‌تواند به استماع اظهارات آنان اکتفا نمايد.

ب) در مورد اظهارات شهود، بازرس با درج هويت و مشخصات شاهد، موضوع شهادت، زمان و مكان استماع شهادت را صورت‌مجلس و به امضاء او مي‌رساند. در صورت عدم تمايل شاهد به امضاء صورت‌مجلس، بازرس مي‌بايد مراتب را گواهي و آن را امضاء نمايد.

تبصره - افشاء اطلاعات مربوط به هويت و مشخصات خانوادگي و محل سکونت يا

فعاليت شاهد ممنوع است؛ مگر در مواردی که مراجع قضايي به لحاظ ضرورت شرعي يا محاکمه عادلانه و تأمین حق دفاع متهم، افشاء هويت وي را لازم بدانند.

ماده 25- اخذ مدارك و اسناد و تهيه رونوشت يا تصوير آنها توسط بازرس يا هيأت بازرسي و همچنين دريافت لوح فشرده و نرم‌افزارهاي رایانه‌اي و فايل‌هاي الكترونيكي حاوي اطلاعات دستگاه‌هاي مورد بازرسي، منحصر به موارد قابل استفاده و مرتبط با موضوع مأموريت و تهيه گزارش آن مي‌باشد.

ماده 26- اسناد و مدارك و دفاتر مورد لزوم براي انجام امر بازرسي با طبقه‌بندي محرمانه،

توسط بازرس یا هیأت بازرسی در محل مأموریت ملاحظه و مطالعه و در صورت نیاز صورت‌مجلس و یا تصویربرداری می‌شود.

ماده 27- از اسناد سرّی با رعایت تبصره 2 ماده 8 قانون، به طریق دست‌نویس رونوشت تهیه می‌گردد؛ مگر آنکه بنا به تشخیص سازمان، تهیه تصویر آن ضروری باشد.
ماده 28- چنانچه در گزارش سازمان به اسناد طبقه‌بندی شده (محرمانه - سرّی) استناد شود، گزارش سازمان حداقل مشمول همان طبقه‌بندی خواهد شد.

ماده 29- دسترسی به حساب‌های اشخاصی که در مظان اتهام جرایم مالی نظیر رشوه، اختلاس، کلاهبرداری، تبانی و تدلیس در معاملات، تحصیل مال نامشروع و اخذ پورسانت که به نحوی مرتبط با دستگاه‌های مشمول بازرسی باشد، توسط بازرسان قضایی سازمان امکان‌پذیر است.
مسئولان بانک‌ها، مؤسسات مالی و اعتباری و صندوق‌ها، اعم از دولتی و غیردولتی موظف به اجرای دستور بازرسان قضایی سازمان خواهند بود.

ماده 30- سازمان می‌تواند اطلاعات و مدارک لازم برای اعمال نظارت و بازرسی را تحصیل و همچنین از اماکنی که در آنها فعالیت‌هایی با حیطة طبقه‌بندی صورت می‌گیرد، نظارت و بازرسی نماید. مسئولان ذی‌ربط دستگاه‌های مذکور در ماده 2 قانون مکلف‌اند به مکاتبات، استعلامات شفاهی و کتبی و مطالبه لوح فشرده و نرم‌افزارهای رایانه‌ای و فایل‌های الکترونیکی حسب درخواست، با فوریت پاسخ دهند و نمی‌توانند به عذر این که درخواست خارج از اختیارات بازرسی است یا به بهانه عدم صدور دستور مقام مافوق و یا لزوم هماهنگی با او از همکاری خودداری نمایند.

تبصره 1- در مورد نظارت و بازرسی از فعالیت‌هایی که دارای طبقه‌بندی سرّی است، با پیشنهاد رئیس سازمان و موافقت رئیس قوه قضاییه صورت می‌گیرد.

تبصره 2- تخلف از مقررات این ماده، به درخواست سازمان موجب پیگرد قانونی است.

ماده 31- بازرس یا هیأت بازرسی با رعایت دستورالعمل‌های سازمان می‌تواند حسب مورد از کارشناسان سازمان و یا خارج از سازمان اعم از کارشناسان دستگاه‌های اداری کشور، رسمی و غیررسمی استفاده نماید.

تبصره 1- کارشناسان منتخب می‌باید متصف به صفت امانت و صداقت بوده و از حسن شهرت برخوردار باشند.

تبصره 2- موارد ردّ کارشناس همان موارد ردّ بازرس موضوع ماده 20 می‌باشد.

ماده 32- هرگاه برای روشن شدن مطلب و رفع ابهام یا در جهت تکمیل اطلاعات، نیاز به

اخذ توضیح از مسؤولین و کارکنان دستگاه‌های مشمول نظارت و بازرسی باشد، آنان موظف‌اند به سؤالات کتبی یا شفاهی بازرس پاسخ داده و مطالب آنان صورتجلسه خواهد شد و همچنین در صورت نیاز می‌توان اشخاص مزبور و سایر افراد مرتبط با موضوع را جهت اخذ توضیح به سازمان دعوت نمود.

ماده 33- هرگاه در پایان بازرسی دلایل و مدارکی به دست آید که فرد یا افرادی را در مظان ارتکاب جرم و یا تخلف و یا سوء جریان اداری قرار دهد، موضوع با ذکر دلایل و مدارک به فرد یا افراد مذکور تفهیم و دفاعیات آنان به ترتیب زیر اخذ می‌شود:

الف) دفاعیات فرد یا افراد به نحو حضوری و یا مکاتبه‌ای صورت می‌گیرد.

ب) در استماع دفاعیات، لازم است هویت کامل فرد و مسؤولیت‌های قبلی و فعلی و نشانی محل اقامت وی مشخص گردد؛ سپس موضوع و دلایل اتهام یا سوء جریان و به طور کلی مسائل مرتبط با هر یک از آنها از قبیل ورود خسارت به اموال و میزان آن تفهیم و از فرد خواسته شود پاسخ‌های خود را بنویسد؛ در صورتی که نخواهد اظهاراتش را مکتوب نماید، بازرس پاسخ او را در صورتجلسه درج و به امضاء او رسانده، خود نیز آن را امضاء می‌کند و چنانچه از امضاء صورتجلسه و یا دادن پاسخ امتناع کند، بازرس مراتب را گواهی خواهد نمود.

ج) بازرس در جریان اخذ دفاع می‌تواند پرسش‌های مرتبط و مؤثر را طرح نماید.

د) در اخذ دفاعیات به طریق مکاتبه‌ای، موضوع با ذکر دلایل آن به صورت مکتوب تهیه و با تعیین مهلت مناسب با رعایت طبقه‌بندی اسناد، به صورت مستقیم برای فرد مورد نظر ارسال می‌گردد.

ه) چنانچه فرد برای تدارک دفاع استمهال نماید، بازرس با تعیین مهلت مناسب مراتب را صورتجلسه می‌کند.

و) در صورت استنکاف فرد از دادن پاسخ به بازرس و یا عدم وصول پاسخ کتبی در مهلت مقرر و یا عدم گواهی و امضاء ذیل پاسخ‌ها، مراتب توسط بازرس گواهی و در گزارش منعکس می‌شود.

تبصره 1- چنانچه قبل از خاتمه بازرسی نیز دلایل و مستندات کافی بر توجه اتهام یا

تخلف یا سوء جریان وجود داشته باشد و بازرس اخذ و استماع دفاعیات را ضروری تشخیص دهد، مطابق بندهای مذکور اقدام می‌نماید.

تبصره 2- در صورتی که اخذ و استماع دفاعیات موجب بیم تبانی، مواضعه یا امحاء دلایل

و مدارک و یا اختلال در امور گردد، به تشخیص سازمان، بازرس از اقدام فوق خودداری به عمل آورده و گزارش مربوط به مراجع ذیصلاح منعکس می‌گردد.

تبصره 3- در اخذ و استماع دفاعیات و جمع‌آوری اطلاعات، رعایت شؤون افراد و نیز کلیه مقررات مربوط و اصول اخلاقی و حرفه‌ای سازمان الزامی است و طرح سؤالات تلقینی و نیز اکراه و اجبار و اغفال افراد ممنوع است و در صورتی که دفاعیات وارد نباشد، بازرس باید نسبت به دلایل و جهات رد آن در گزارش اظهارنظر نماید.

تبصره 4- چنانچه درج توضیحات و دفاعیات در گزارش سازمان لازم باشد، باید عین مطالب یا مفاد آن با رعایت امانتداری منعکس شود.

ماده 34- در صورتی که دفاعیات یا توضیحات فرد، بررسی‌های بیشتری را اقتضاء نماید مانند تحقیق از شهود، ملاحظه اسناد و مدارک و کسب نظر کارشناس، بازرس اقدام لازم را مطابق مواد قبل به عمل خواهد آورد.

ماده 35- بازرسی که پایه قضایی دارد، با پیشنهاد رئیس سازمان و صدور ابلاغ رئیس قوه قضاییه از اختیارات مقرر در تبصره 2 ماده 5 قانون برخوردار می‌شود.

ماده 36- بازرس موضوع ماده قبل، ابتدا عنوان اتهام را تعیین و سپس با توجه به اهمیت جرم، شدت مجازات، دلایل اتهام، بیم تباہی یا فرار متهم و یا از بین بردن دلایل و مدارک، ضمن رعایت قانون آیین دادرسی به تفهیم اتهام و صدور قرار تأمین مقتضی از قبیل التزام، کفالت، وثیقه و عدم خروج از کشور اقدام می‌نماید.

چنانچه صدور قرار بازداشت ضروری باشد، طبق قسمت اخیر تبصره 2 ماده 5 قانون عمل می‌شود قرار صادره بلافاصله پس از تأیید با قید حق تجدیدنظرخواهی و مهلت آن به متهم ابلاغ می‌شود.

ماده 37- در صورت انتفای علل یا موضوع قرار تأمین، بازرس قضایی بلافاصله نسبت به رفع اثر از قرار صادره اقدام و مراتب را به مرجع ذیصلاح اعلام می‌نماید.

ماده 38- بازرس قضایی موضوع تبصره 2 ماده 5 قانون، فقط تا پایان مدت بازرسی مندرج در حکم مأموریت مجاز به صدور قرار تأمین می‌باشد و موظف است تصمیم خود در این خصوص را با رعایت سلسله مراتب به اطلاع سازمان برساند.

ماده 39- در پایان بازرسی چنانچه مورد اتهام منتفی باشد، بازرس قضایی باید نسبت به فک قرار صادره اقدام و در غیر این صورت گردش کار و نظر نهایی خود را از طریق سازمان، جهت تعقیب به مراجع صالح قضایی اعلام نماید.

ماده 40- در صورتی که بازرس یا هیأت بازرسی در جریان مأموریت، حضور فرد یا افرادی از کارکنان دستگاه مورد بازرسی را مانع انجام مأموریت یا مخل آن تشخیص دهد، به طوری که امر بازرسی به نحو مطلوب انجام نشود و به طریق دیگری هم این اشکال قابل رفع نباشد و یا

حُسن جریان امور دستگاه مورد بازرسي، عدم حضور آنان در محل کارشان را اقتضاء کند، موضوع مستند و مستدل به سازمان اعلام و درخواست تعلیق افراد مذکور را مي‌نماید. سازمان پس از بررسي و احراز ضرورت امر، مراتب را به وزير يا بالاترين مقام دستگاه مربوط اعلام مي‌کند تا طبق ماده 9 قانون، نسبت به تعلیق فرد يا افراد مورد نظر تا پايان بازرسي اقدام گردد.

تبصره - بازرس يا هيأت بازرسي موظف است با رفع مانع يا اخلال و يا پايان بازرسي، رفع تعلیق از کساني را که در اجرائي ماده 9 قانون معلق شده‌اند، از سازمان درخواست نمايد. سازمان مراتب را براي رفع اثر به مرجع مربوط اعلام خواهد نمود.

ماده 41- چنانچه حُسن جریان امور در دستگاه مورد بازرسي مستلزم ادامه تعلیق باشد، بازرس يا هيأت بازرسي مي‌بايد قبل از پايان بازرسي، مراتب را مستدل و مستند به قانون، نظير ماده 13 قانون رسيدگي به تخلفات اداري از طريق سازمان به وزير و يا بالاترين مقام دستگاه مربوط پيشنهاده نمايد.

ماده 42- بازرس در اجرائي مأموريت خود، از هرگونه پيش‌داوري و القاء نظر ممنوع است. استنتاج و اظهارنظر بازرس منوط به اتمام بازرسي است.

ماده 43- هرگاه بازرس يا هيأت بازرسي، ضمن انجام مأموريت با موضوعاتي برخورد کند که واجد اهميت و يا حاكي از سوء جريان و يا وقوع جرم در دستگاه مورد بازرسي است و رسيدگي به آن خارج از مأموريت او باشد، موضوع را با رعايت سلسله مراتب به سازمان اعلام و کسب تکليف مي‌نمايد.

ماده 44- عملکرد و رفتار بازرسان در محيط بازرسي، بايد مبتني بر اخلاق حرفه‌اي و از موضع قانون باشد و نبايد در اموري که جنبه خصوصي دارد، مداخله نمايند.

ماده 45- اعمال نظارت و بازرسي، تحقيقات، کسب اطلاعات و تهيه مدارك و اسناد بايد به گونه‌اي باشد که در روند امور جاري دستگاه بازرسي شونده ايجاد وقفه يا خلل ننمايد و انگيزه اقدام و فعاليت را از مديران سلب نکند.

تبصره - منظور از ايجاد وقفه و خلل، اقداماتي است که موجب تعطيلي يا کندشدن حرکت دستگاه مورد بازرسي گردد يا فعاليتهاي آن را دچار اشکال نمايد. تشخيص حسن اجرائي اين ماده با سازمان مي‌باشد و در صورت اختلاف نظر بين دستگاه مورد بازرسي و سازمان موضوع به وسيله رياست سازمان بازرسي و يا هيأت منصوب از قبل ايشان بررسي شده و طبق نظر رياست سازمان و يا هيأت مزبور عمل مي‌شود.

ماده 46- مديران نظارت و بازرسي موظف‌اند با کسب اطلاعات لازم و به هنگام از

دستگاه‌های مشمول بازرسی، به منظور پیشگیری از بحران اجتماعی، سوء جریان‌ات مهم، وقوع جرم و نقض قوانین، با اطلاع سازمان و بدون رعایت تشریفات مربوط به تهیه گزارش‌های بازرسی، سریعاً هشدار لازم را جهت اتخاذ تصمیمات مناسب به دستگاه‌های اداری بدهند. گزارش تکمیلی پس از طی مراحل مربوط، به مبادی ذی‌ربط ارسال خواهد شد. همچنین سازمان می‌تواند در صورت لزوم علل بروز وقایع مهم مملکتی را به طرق مقتضی بررسی کرده و مراتب را به رئیس قوه قضاییه و مقامات مسؤول گزارش نماید.

فصل سوم - تهیه گزارش و پیگیری آن

- ماده 47- با استفاده از ماحصل بررسی‌ها، اطلاعات و دلایل جمع‌آوری شده در جریان بازرسی، طرح گزارش تهیه و با ایجاد ارتباط منطقی بین مطالب، به تحریر متن گزارش به صورت مستند و مستدل اقدام می‌گردد. در تدوین گزارش بازرسی نکات زیر باید رعایت شود:
- (الف) تنظیم مطالب و نتیجه تحقیقات و اطلاعات به دست آمده و طبقه‌بندی آنها بر مبنای درجه اهمیت دلایل و مستندات و تعیین جایگاه آنها در گزارش.
  - (ب) تجزیه و تحلیل عملکرد دستگاه یا موضوع مورد بازرسی.
  - (ج) ارزیابی وضعیت موجود با لحاظ قوانین و مقررات مربوط و اهداف بازرسی.
  - (د) اعلام نظر بر حسن جریان امور و یا تعیین موارد اختلاف بین آنچه انجام گرفته و آنچه باید انجام می‌گرفت و بیان اشکالات، معایب، نقایص، وقوع تخلف و جرم.
  - (ه) اخذ دفاعیات و نقطه نظرات عالی‌ترین مسؤول دستگاه مورد بازرسی در بازرسی‌های برنامه‌ای و مهم به صورت مکتوب در رابطه با اشکالات و تخلفات و منعکس نمودن آن در گزارشات.
  - (و) استنتاج از مجموعه بررسی‌ها و اعلام نظر نهایی با توجه به شرایط و اوضاع و احوال مؤثر و ارائه پیشنهادهای مناسب و اصلاحی و قابل اجرا.
  - (ز) تعیین روش پیگیری و نظارت بر تحقق نظریات و پیشنهادهای ارائه شده.
- ماده 48- تنظیم گزارش بازرسی از حیث شکلی، حتی‌الامکان به ترتیب زیر است:
- (الف) صفحه عنوان، عنوان گزارش، تاریخ تنظیم گزارش، نام بازرس یا بازرسان یا تهیه‌کنندگان گزارش.
  - (ب) فهرست مطالب.
  - (ج) خلاصه گزارش: موضوع بازرسی، نتیجه‌گیری‌ها و پیشنهادهای.
  - (د) مقدمه: که خواننده گزارش را برای مطالعه و پذیرش مطالب گزارش آماده می‌کند.

هـ) متن یا قسمت اصلی گزارش: که متضمن معرفی و بیان محتوا و موضوعی است که بازرسی برای آن انجام شده و نتایج حاصله از بررسی‌ها را نشان می‌دهد، شامل:

1- تعریف موضوع و تشریح اهمیت و اهداف بازرسی.

2- قلمرو مکانی و زمانی بازرسی.

3- روش و چگونگی جمع‌آوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده.

4- استنتاج و ارائه نظرها.

5 - پیشنهادها.

و) مستندات و مدارکی که برای مراجعه لازم است.

ماده 49- در تحریر گزارش باید از عبارات صریح، کوتاه، ساده و بدون اغلاط املائی و اشکالات دستوری استفاده شود و از به‌کارگیری عبارات یا کلمات غیرمتعارف، مبالغه‌آمیز، احساسی و عاطفی، موهن، وصفی، تکراری و غیرمأنوس خودداری گردد.

ماده 50 - در ارائه پیشنهادها مندرج در گزارش بازرسی باید نکات زیر رعایت شود:

الف) مستقیماً با موضوع مأموریت محوله مرتبط باشد.

ب) صریح، روشن و قابل اجرا باشد و از بیان مطالب کلی، مبهم و مجمل خودداری شود.

ج) شرایط، اوضاع و احوال، امکانات، توان اجرایی و مقررات حاکم بر دستگاه بازرسی

مورد توجه قرارگیرد.

د) موضوع با اصول و قواعد علمی و فنی و روش‌های منطقی و مقررات جاری کشور

تطبیق داده شود.

هـ) در هر امر تخصصی به نظریه کارشناس مربوط استناد شود.

و) تشویق، تقدیر، ارتقاء، اعطاء نشان و درجه و یا نظایر آن و همچنین اعمال

سیاست‌های تنبیهی در محدوده اختیارات قانونی مسؤولان بوده و نیز طرح موضوعات در

هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری و دادرهای انتظامی و مراجع قضایی، باید مستند و

مستدل باشد.

ز) درخواست ابطال آیین‌نامه، تصویب‌نامه، بخشنامه و دستورالعمل دستگاه‌های

مشمول بازرسی (از طریق دیوان عدالت اداری) باید متضمن تشخیص موارد نقض قانون و یا

مغایرت شرعی باشد.

ح) راجع به احکام قضایی که مغایرت بین آنها با شرع یا قانون احراز شده است موارد و

جهات مغایرت صراحتاً تعیین گردد.

ط) چنانچه سوء جریان یا نقایص موجود در دستگاه بازرسی‌شونده، ناشی از فقدان

ضوابط و مقررات متناسب باشد و یا ایجاد وضعیت مطلوب در آن دستگاه مستلزم تدوین مقرراتی است، با تشریح موضوع و تعیین محورهای اساسی و کلی، حسب مورد، تذکرات لازم مبنی بر ضرورت تدوین آیین‌نامه، تصویب‌نامه، بخشنامه، دستورالعمل و قانون و یا اصلاح مقررات به دستگاه ذی‌ربط داده می‌شود.

ماده 51 - گزارش‌های نظارت و بازرسی پس از بررسی و تأیید نهایی، با امضاء رئیس سازمان و یا مقامات مأذون به مراجع قانونی مربوط ارسال می‌شود.

بازرس، کارشناس، مدیر بازرسی و کلیه اشخاص مرتبط در تهیه، تنقیح، انعکاس گزارش و پیگیری آن در حدود اختیارات و وظایف خود مسؤولیت دارند.

تبصره - نحوه بررسی، تنقیح و تأیید نهایی گزارش‌ها و نیز چگونگی مکاتبات مقامات مجاز با خارج از سازمان و نیز دعوت مسؤولان برای حضور در سازمان به موجب دستورالعملی است که به تصویب رئیس سازمان می‌رسد.

ماده 52 - گزارش‌ها به تناسب موضوع و مخاطب آن به مراجع قانونی مربوط منعکس می‌شود و درخصوص اعلام وقوع جرم یا تخلف، گزارش اختصاصی به تفکیک تهیه و ارسال می‌گردد.

تبصره - منظور از گزارش اختصاصی، آن قسمت از گزارش اصلی است که برای اقدام قانونی به مراجع صالح قضایی یا دیوان محاسبات کشور و یا هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری، انضباطی و انتظامی ارسال می‌گردد.

ماده 53 - در صورتی که گزارش بازرسی متضمن وقوع تخلف یا جرمی باشد که دارای حیثیت عمومی است، بلافاصله گزارش اختصاصی مشتمل بر مشخصات متهم یا متهمان، عنوان اتهام و شرح آن و میزان سوءاستفاده یا ضرر و زیان وارده، دلایل، مدارک و مستندات قانونی تهیه و پس از تأیید بازرس قضایی به مرجع قضایی صالح ارسال می‌شود.

تبصره - چنانچه امکان شناسایی متهم اصلی، شرکاء و معاونین و یا میزان ضرر و زیان وارده علی‌رغم تلاش لازم میسر نباشد، گزارش با تصریح این موضوع به مراجع قضایی منعکس می‌شود.

ماده 54 - سازمان موظف است اجرای پیشنهادهای مندرج در گزارش‌های خود را تا حصول نتیجه نهایی از طریق مکاتبه، دعوت از مسؤولان ذی‌ربط، انجام بازرسی پیگیری (اعزام بازرس یا هیأت بازرسی) و یا هر طریق قانونی دیگر پیگیری نماید و در صورت عدم اجرای آنها بدون عذر موجه اقدامات زیر را انجام دهد:

الف) تذکر و تأکید بر اجرای پیشنهاد به مسؤول مربوط در مهلت مقرر، با توجه به تبصره

ماده 10 قانون

ب) تهیه گزارش استتکاف از اجرای پیشنهادهای قانونی سازمان و ارسال آن به مرجع قضایی پس از طی تشریفات مربوط به ارسال گزارش

تبصره - پیگیری اجرای پیشنهادهای مندرج در گزارش از مراجع مختلف باید همزمان موازی و مؤثر باشد، به طوری که پیگیری يك پیشنهاد موجب غفلت از سایر پیشنهادها نگردد. ماده 55 - مراجع قضایی و اداری رسیدگی کننده به جرایم و تخلفات، مکلفاند وقت

رسیدگی و جهت آن را به اطلاع سازمان رسانده و در همه مراحل تحقیق و محاکمه به گزارشهای سازمان خارج از نوبت و در مهلت تعیین شده به شرح ماده 6 قانون رسیدگی نمایند. سازمان حسب مورد با تقدیم لایحه یا اعزام نماینده برای حضور در جلسه تحقیق یا محاکمه، توضیحات لازم را ارائه خواهد نمود. نماینده سازمان می تواند قبلاً پرونده را مطالعه کرده، از اوراق مربوط تصویر یا رونوشت تهیه نماید.

تبصره - مراجع قضایی و اداری رسیدگی کننده به جرایم و تخلفات مکلفاند نسخه ای از قرار و یا حکم صادره را به سازمان ارسال و ابلاغ نمایند.

ماده 56 - دادستان در اجرای وظایف قانونی خود شخصاً یا حسب مورد با گماردن یکی از معاونان یا دادیاران مجرب و بصیر در امر تحقیقات نظارت نموده، تعلیمات لازم را به مقام تحقیق ارائه و قبل از اظهار نظر نسبت به قرارهای منع یا موقوفی تعقیب در مرحله دادسرا، گزارش بازرسی و دلایل و مستندات آن را مورد دقت قرارداد و نظر سازمان را تحصیل و سپس تصمیم مقتضی اتخاذ می نماید.

ماده 57 - با توجه به تکلیف مقرر در بند «د» ماده 2 قانون، در جهت پیگیری گزارشها تا حصول نتیجه چنانچه در مواردی رأی مراجع قضایی مبنی بر براءة، منع و یا موقوفی تعقیب و یا مغایر با قانون باشد، سازمان قبل از انقضای مهلت قانونی، دلایل و مستندات مخدوش بودن رأی را به دادستان جهت اقدام قانونی مبنی بر تقاضای تجدیدنظر اعلام می نماید.

ماده 58 - چنانچه مراجع رسیدگی کننده به جرایم و تخلفات اعلامی سازمان، دلایل اقامه شده را کافی ندانند، مکلفاند رأساً هرگونه تحقیق یا اقدام قانونی را برای کشف واقع به عمل آورند. تطبیق عنوان جرم یا تخلف با قانون نیز به عهده مرجع رسیدگی کننده است.

ماده 59 - در مواردی که گزارش بازرسی راجع به وقوع جرم و ورود خسارت به اموال دولتی و حقوق عمومی و تضییع آنهاست، دادستان ضمن تعقیب کیفری، صدور حکم به جبران خسارت و زیان وارده را نیز از دادگاه درخواست می نماید. درخواست دادستان مستلزم تشریفات آیین دادرسی و ابطال تبر و هزینه دادرسی نیست. این مقررات نافی وظیفه

دستگاه‌های مربوط برای احقاق حقوق خود نیست.

تبصره - در مواردی که مراجع رسیدگی‌کننده، قرار ارجاع امر را به کارشناس یا هیأت کارشناسی ضروری تشخیص دهند، هزینه‌های کارشناسی حسب مورد باید توسط معترض به گزارش سازمان و یا دستگاه ذی‌ربط و یا از محل بودجه دادگستری پرداخت شود.

ماده 60 - در صورتی که بازرس قضایی در ضمن بازرسی، آراء قطعی صادره از مراجع قضایی را خلاف بین شرع تشخیص دهد، گزارش مستدل و مستند خود را از طریق سازمان برای رئیس قوه قضاییه ارسال و درخواست اقدام قانونی به عمل می‌آورد.

ماده 61 - در صورتی که بعد از انجام بازرسی و ارسال گزارش به مبادی ذی‌ربط، دلایل و مدارکی تحصیل شود که ضرورت بازنگری، اصلاح و تکمیل گزارش را اقتضاء نماید، سازمان موظف است به ترتیبی که گزارش بازرسی تهیه شده، موضوع را در فرآیند بررسی مجدد قراردادده و حسب مورد نسبت به تکمیل و یا عدول از تمام یا بخشی از گزارش اقدام نماید. چنانچه عدول از گزارش، مربوط به تخلف یا جرم باشد، باید مراتب بدون فوت وقت به مراجع ذی‌صلاح اعلام گردد.

فصل چهارم - دستگاه‌های نظارتی

ماده 62 - سازمان موظف است ساختار مناسب دبیرخانه شورای دستگاه‌های نظارتی کشور را (که در اجرای بند «ب» ماده 11 قانون تشکیل گردیده و اساسنامه آن به تأیید سران سه قوه و تنفيذ مقام معظم رهبری رسیده است) طراحی و با تعیین پست‌های سازمانی لازم نسبت به تنظیم و پیگیری امور شورا و تشکیل شوراهای متناظر استانی، کارگروه‌های تخصصی و واحدهای مرتبط مذکور در اساسنامه اقدام نماید.

ماده 63 - مسئولان و اشخاص موضوع ماده 12 قانون موظفانند بدون فوت وقت، وقوع جرایم مربوط به ارتشاء، اختلاس، کلاهبرداری، تبانی در معاملات دولتی، اخذ پورسانت در معاملات داخلی یا خارجی، اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی، تحصیل مال نامشروع، استفاده غیرمجاز یا تصرف غیرقانونی در وجوه یا اموال دولتی یا عمومی و یا تضییع آنها، تدلیس در معاملات دولتی، اخذ وجه یا مال غیرقانونی یا امر به‌اخذ آن، منظور نمودن نفعی برای خود یا دیگری تحت هر عنوان اعم از کمیسیون، پاداش، حق‌الزحمه یا حق‌العمل در معامله یا مزایده یا مناقصه و سایر جرایم و سوء جریانات مالی و اداری مرتبط با وظایف کارکنان را به سازمان اعلام نمایند.

تبصره 1- اعلام مراتب مذکور به سازمان، مانع از سایر تکالیف قانونی نظیر اعلام جرم به

مراجع قضایي و هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری نیست.

تبصره 2- در صورتی که اطلاعات مذکور در این ماده به بالاترین مقام مسئول در وزارتخانه یا دستگاه منعکس شده باشد، این مقام مکلف است موضوع را به سازمان منعکس نماید، در غیر این صورت نامبرده مستنکف تشخیص و به مرجع قضایي ذیصلاح معرفی می‌گردد.

ماده 64 - سازمان می‌تواند شکایات و اطلاعات راجع به سوء جریانات اداری و مالی یا تخلف از قانون و مقررات را به ادارات نظارت، ارزیابی عملکرد و رسیدگی به شکایات، حراست‌ها و حفاظت و اطلاعات‌ها و بازرسان قانونی دستگاه‌های مشمول نظارت و بازرسی، ارسال و رسیدگی به موضوع و اعلام نتیجه را ظرف مدت معین خواستار شود.

مراجع مذکور ضمن ارسال گزارش به سازمان، نسخه‌ای از آن را نیز برای بالاترین مقام مسئول خود ارسال می‌دارند.

فصل پنجم - تشکلهای غیردولتی

ماده 65 - سازمان در اجرای بند «الف» ماده 11 قانون، می‌تواند از ظرفیت تشکلهای غیردولتی و مردم نهاد و افراد واجد شرایط، در حدود اختیارات قانونی در زمینه‌های مختلف از جمله امر پیشگیری از وقوع جرم، جلوگیری از تضييع اموال عمومی و منابع طبیعی، حفظ محیط‌زیست و ارتقاء میزان سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، توسعه فرهنگ قانون مداری و کسب اطلاعات و اخبار ارزیابی‌ها و پیشنهادها بهره‌مند شود و از نیروهای متخصص و کارشناس تشکلهای مذکور در انجام برنامه‌های نظارت و بازرسی، انجام تحقیقات و مشاوره‌های تخصصی حسب مورد استفاده نماید و برای این منظور اقدامات زیر را انجام دهد؛

الف) با ایجاد واحدی در ساختار تشکیلاتی سازمان و تعیین شرح وظایف و نحوه تعامل تشکلهای و اشخاص واجد شرایط و نیز ارتباط واحدهای استانی با تشکلهای غیردولتی و مردم نهاد و اشخاص نامبرده، و با کمک به تشکیل انجمن‌های حرفه‌ای و تخصصی نظارتی، زمینه را برای نظارت همگانی فراهم کند.

دستورالعمل اجرایی این بند و معیارها و شاخص‌های انتخاب تشکلهای غیردولتی و مردم نهاد و افراد واجد شرایط با رعایت ماده 3 قانون راجع به مقررات اداری و استخدامی سازمان برای همکاری با سازمان و نیز ضوابط مربوط، به تصویب رئیس قوه قضاییه می‌رسد.

ب) با شناسایی تشکلهای غیردولتی و مردم نهاد و افراد مزبور، نسبت به احراز صلاحیت‌های عمومی و تخصصی آنان اقدام و در بانک اطلاعاتی مربوط، مشخصات و اقدامات هر یک ثبت و ضبط شود.

ج) انجام هر يك از مأموریت‌های فوق باید به نحو روشن و رسمی به تشکله‌ها و نهادهای غیردولتی و افراد ابلاغ و نحوه همکاری و ارتباط با سازمان و دستگاه‌های مشمول بازرسی مشخص و هدایت و نظارت لازم معمول شود.

همکاری اشخاص فوق‌الذکر، آزاد و افتخاری است و هیچ‌گونه رابطه استخدامی با سازمان ایجاد نمی‌نماید؛ لیکن سازمان می‌تواند برخی از هزینه‌های انجام کار و یا پاداش مناسب را به آنان پرداخت نماید.

د) هزینه‌های مربوط به اجرای این برنامه و اعتبارات لازم، در بودجه سالانه پیش‌بینی و به دولت پیشنهاد می‌شود.

فصل ششم - اطلاع‌رسانی

ماده 66 - به منظور اطلاع‌رسانی عمومی؛ شورای مشورتی اطلاع‌رسانی با رعایت بند «ه» ماده 11 قانون به ریاست رئیس‌سازمان یا مقام مأذون از طرف وی و حضور مسئولان ذی‌ربط و افراد صاحب‌نظر در امر اطلاع‌رسانی تشکیل و در موارد زیر اتخاذ تصمیم می‌نماید:

الف) تعیین سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها و شاخص‌های اطلاع‌رسانی و آگاهی بخش عمومی

ب) نحوه پاسخگویی به افکار عمومی در مورد موضوعات و مسایل مطرح در جامعه در صورت ارتباط با وظایف سازمان

ج) نحوه افزایش اثربخشی اقدامات سازمان با اطلاع‌رسانی مناسب و به موقع

د) تعیین نحوه انتشار گزارش‌های دارای طبقه‌بندی با رعایت قانون و انتشار و افشای اسناد محرمانه و سری دولتی و آیین‌نامه مربوط

ه) تعیین مقامات مجاز به اطلاع‌رسانی و حدود اختیارات آنان

و) تعیین میزان و موضوعات قابل اطلاع‌رسانی (ارائه تمام یا بخشی از گزارش‌ها)

ز) چگونگی ارائه برنامه‌های نظارت و بازرسی، فعالیت‌ها و عملکرد سازمان و واحدهای مربوط

ح) پاسخگویی به مقالات و ایرادات احتمالی بر اقدامات و یا گزارش‌های سازمان

ط) تعیین موضوعات و اطلاعات قابل ارائه در نشریات و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی

بین‌المللی و منطقه‌ای نظیر انجمن آمبودزمان آسیایی، موسسه آمبودزمان جهانی و انجمن بین‌المللی مسئولان مبارزه با فساد

تبصره 1- تعیین اعضاء شورا، نحوه تشکیل جلسه و اداره آن و مسایل مرتبط به موجب

دستورالعملی است که به تصویب رئیس سازمان می‌رسد.

تبصره 2- کارشناسان و بازرسان سازمان نمی‌توانند در هیچ یک از مراحل نظارت و بازرسی و بررسی پرونده‌ها و گزارش‌ها، اقدام به اطلاع‌رسانی عمومی نمایند؛ مگر به اذن رئیس سازمان یا مقام مأذون از جانب وی

ماده 67 - کلیه تشکلهای و اشخاص موضوع بند الف ماده 11 قانون، گزارش‌دهندگان به سازمان و شهود که در جهت وظایف سازمان، همکاری‌های لازم را معمول دارند و رسانه‌ها که با اطلاع‌رسانی مناسب موجب تقویت نظارت و اثربخشی اقدامات شوند، مشمول حمایت‌های قانونی سازمان هستند.

فصل هفتم - سایر موارد

ماده 68 - کلیه کارشناسان و بازرسان غیرقضایی باید طبق دستورالعملی که سازمان به همین منظور تهیه نموده و به تأیید رئیس قوه قضاییه می‌رساند سوگند یاد کنند. متن سوگندنامه به شرح زیر است؛

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم - من در پیشگاه قرآن کریم به خداوند قادر متعال که دانای آشکار و نهان است، سوگند یاد می‌کنم که همواره حدود الهی و احکام مقدس شریعت را محترم شمارم و نسبت به نظام جمهوری اسلامی ایران، قانون اساسی، ولایت فقیه و اجرای صحیح قانون، وفادار، متعهد و ملتزم باشم و اهتمام خود را جهت انجام مأموریت‌های سازمان بازرسی کل کشور با رعایت عدالت، صداقت، رازداری، حق‌جویی به کار گیرم و از آلودگی به هر امر منافی پرهیزگاری، شرافت و اخلاق اسلامی، اجتناب ورزم.»

ماده 69 - در اجرای بند الف ماده 2 قانون، دایر بر نظارت و بازرسی در امور اداری و مالی دادگستری، به نحو زیر اقدام می‌گردد:

الف) امور اداری؛

- 1- بررسی عملکرد واحدهای مورد بازرسی از حیث انجام وظایف قانونی، تناسب تشکیلات با مأموریت‌ها و اختیارات و میزان تأثیر در تأمین انتظارات اهالی حوزه فعالیت و رفع مشکلات قضایی مردم
- 2- بررسی نحوه تنظیم و نگهداری دفاتر، پرونده‌ها، اسناد و مدارک اعم از روش‌های دستی یا الکترونیکی، کیفیت ارجاع و تعیین اوقات رسیدگی و دادرسی و فواصل تجدید جلسات و جهات آن، بررسی آمار عملکرد و تطبیق اقدامات با آمار مربوط و بررسی‌های

مقایسه‌ای

3- بررسی چگونگی اعمال مدیریت و نظارت بر واحدهای تحت تصدی و حسب مورد بررسی طرز رفتار رؤسا و متصدیان شعب و کارمندان از حیث انجام وظیفه محوله، رعایت نظم و ترتیب، صحت عمل و حُسن سلوک با همکاران و مراجعین، حُسن شهرت و معلومات و دانش شغلی

4- پیگیری موارد ارجاعی رئیس قوه قضاییه و بررسی اطلاعات و شکایات واصله از

تخلفات اداری و مالی

(ب) امور مالی؛

بررسی وضعیت و نحوه عملکرد بخش‌های مالی و حسابداری، کیفیت وصول درآمدهای مراجع قضایی و واحدهای تابعه دادگستری اعم از وجوه حاصل از فروش تمبر و پرداخت جزای نقدی و سپرده‌ها و ... و واریز آنها به حساب‌های مخصوص و چگونگی صرف اعتبارات، امور مربوط به معاملات، اموال و تجهیزات و طرز نگهداری آنها.

ماده 70- تشخیص دستگاه‌های مشمول نظارت و بازرسی، با سازمان است و مؤسسات و سازمان‌های موضوع ماده 2 قانون، نمی‌توانند مانع انجام بازرسی شوند و چنانچه ادعایی در این خصوص دارند باید کتباً به سازمان اعلام و نظر نهایی سازمان قاطع خواهد بود.

ماده 71- تشکیلات سازمان پست‌های سازمانی با توجه به وظایف و مأموریت‌های مقرر در قانون، با پیشنهاد رئیس سازمان به تصویب رئیس قوه قضاییه می‌رسد.

ماده 72- استخدام کارمندان غیرقضایی تهیه امکانات و ملزومات، اعلام نیازمندی‌ها و بودجه مورد نیاز، براساس برآورد و پیشنهاد سازمان توسط دولت تأمین می‌گردد.

ماده 73- دستورالعمل‌های مواد 19، 51، 65، 66، 68 و مورد نیاز پس از تأیید رئیس قوه قضاییه با ابلاغ رئیس سازمان اجرایی خواهد شد.

ماده 74- با تصویب این آیین‌نامه، آیین‌نامه اجرایی سابق با اصلاحات بعدی آن، نسخ و کلیه دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های مغایر، لغو می‌شود.

ماده 75- این آیین‌نامه مشتمل بر هفتادوپنج ماده و بیست‌وشش تبصره و در هفت فصل در تاریخ 15/1/1388 به تصویب رسید.

اصلاح آیین نامه سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۶۰/۰۹/۰۹ و الحاق

موادی به آن شماره ۴۴۴۴۶/ک/۱-۱۳۷۶/۴/۱-

مقدمه:

با توجه به اصلاحات انجام شده در قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور (مرداد ۱۳۷۵) مواد ۳ و ۱۶ و ۳۱ و ۳۲ آیین نامه بازرسی کل کشور به شرح آتی اصلاح و مواد زیر بعنوان مواد ۳۵ و ۳۶ و ۳۷ و ۳۸ و ۳۹ و ۴۰ و ۴۱ و ۴۲ و ۴۳ و ۴۴ و ۴۵ و ۴۷ و ۴۸ و ۴۹ و ۵۰ الحاق می گردد و ماده ۳۵ سابق اصلاح و به ماده ۵۰ تغییر می یابد.

مواد اصلاحی:

ماده ۳ اصلاحی:

هیأت بازرسی از تعداد لازم اعضاء واجد صلاحیت تشکیل می گردد که تحت ریاست یک قاضی و یا یکی از متخصصین و کارشناسان برجسته و مورد اعتماد انجام وظیفه می نمایند.

ماده ۱۶ اصلاحی:

بازرس یا هیأت های بازرسی می توانند اطلاعات و توضیحات لازم را از طریق مکاتبه یا مراجعه مستقیم از سازمانهای مذکور در ماده ۲ قانون تشکیل سازمان بازرسی بخواهند و در صورت نیاز کارکنان سازمانهای مزبور یا افراد مطلع را برای اخذ توضیح دعوت نمایند.

تبصره: کلیه مسئولین ذیربط در دستگاههای مشمول بازرسی مکلفند به مکاتبات و استعلامات کتبی و شفاهی و موارد مذکور که از ناحیه بازرس یا هیأت های بازرسی در خواست گردیده به قید فوریت پاسخ دهند و در غیر اینصورت بعنوان متخلف تحت تعقیب قانونی قرار خواهند گرفت و نمی توانند به عذر اینکه در خواست خارج از اختیارات بازرسی است یا به

بهباه عدم صدور دستور مقام مافوق یا لزوم هماهنگی با او، از همکاری با سازمان امتناع نمایند.

ماده 31 اصلاحی:

سازمان می تواند در صورت لزوم علل بروز وقایع مهم مملکتی را بطرق مقتضی بررسی کرده و مراتب را به رئیس قوه قضائیه گزارش نماید.

ماده 32 اصلاحی:

کارمند یا کارمندانی که در اجراء ماده 9 قانون تشکیل سازمان بازرسی به تقاضای بازرس یا هیأت بازرسی معلق می شوند در صورتی که گزارش نهایی بازرس یا هیأت بازرسی برپی تقصیری آنها باشد یا قرار منع یا موقوفی تعقیب یا حکم برائت آنها از مراجع قضائی صادر شود بلافاصله بکار دعوت می شوند و حقوق ایام تعلیق آنها باید پرداخت گردد.

فصل چهارم

مواد الحاقی

ماده 35:

انجام بازرسی موضوع بند الف ماده 2 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مبنی بر «سازمان هائی که تمام یا قسمتی از سرمایه یا سهام آنها متعلق به دولت است یا دولت به نحوی از انحاء به آنها نظارت یا کمک می نماید.» مستلزم احراز یکی از شرایط ذیل است:

الف - تمام یا قسمتی از سرمایه یا سهام آن متعلق به دولت باشد.

ب - دولت به نحوی از انحاء بر عملکرد آنها نظارت یا کمک نماید هر چند که این قبیل مؤسسات و شرکت ها غیر دولتی باشند.

ماده 36:

مراجع قضائي و رسيدگي به تخلفات اداري و انضباطي که مستقيماً گزارشهاي سازمان را در مورد سوء جريانات اداري و مالي دريافت خواهند کرد مکلف هستند سريعاً و خارج از نوبت به موارد اعلامي رسيدگي کرده و نسخه اي از آراء صادره را به سازمان ارسال دارند. تبصره: تاريخ وصول رأي صادره به دبيرانه سازمان تاريخ ابلاغ محسوب مي گردد.

ماده 37:

سازمان بازرسي کل کشور مي تواند آراء صادره مراجع قضائي را که متعاقب ارسال گزارشهاي سازمان صادر گردیده بررسي و در صورت تشخيص مغايرات و عدم انطباق با قوانين و ضوابط شرعي، مراتب اعتراض خود را مستدلاً و مستنداً ظرف 20 روز به دادگاه بدوي صادر کننده رأي اعلام نمايد. دادگاه بدوي مکلف است پرونده را به همراه اعتراض سازمان در اسرع وقت براي اعلام نظر به دادستان کل کشور ارسال نمايد.

تبصره: سازمان بازرسي کل کشور براي ملاحظه پرونده و اظهار نظر نسبت به رأي صادره مي تواند بازرس قضائي به دادگاه اعزام و يا پرونده را مطالبه نمايد.

ماده 38:

در مواردی که سازمان بازرسي کل کشور نسبت به آراء صادره هیأتهاي رسيدگي به تخلفات اداري و يا انضباطي معترض باشد تقاضاي تجديد نظر خود را ظرف بيست روز به مرجع صادر کننده رأي اعلام مي نمايد و مراجع مذکور نیز مکلفند در خواست سازمان را به همراه پرونده به مرجع تجديد نظر ارسال دارند تا خارج از نوبت رسيدگي و حکم لازم صادر گردد.

تبصره: سازمان مي تواند جهت ملاحظه و بررسي پرونده موجود بازرسي به هیأت رسيدگي به تخلفات اداري اعزام و يا پرونده را مطالبه نمايد.

ماده 39:

بازرسان دارای پایه قضائی با پیشنهاد رئیس سازمان بازرسی کل کشور و ابلاغ رئیس قوه قضائیه می توانند در اجرای تبصره 2 ماده 5 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور از اختیارات ویژه برخوردار باشند.

ماده 40:

بازرسانی که دارای پایه قضائی بوده و ابلاغ خاص از ریاست قوه قضائیه داشته باشند اجازه صدور قرارهای تأمین غیر از قرار بازداشت موقت را در جریان بازرسی و رسیدگی دارند.

ماده 41:

در صورتی که بازرس قضائی واجد شرائط در هر مرحله ای از تحقیقات توقیف متهم را طبق مقررات لازم بداند از طریق رئیس هیأت بازرسی مستنداً بازداشت موقت وی را به رئیس دادگستری محل پیشنهاد می نماید.

ماده 42:

رئیس دادگستری یا جانشین وی ، مکلف است به قید فوریت نسبت به تقاضای بازداشت اتخاذ تصمیم نماید.

ماده 43:

مرجع تجدید نظر نسبت به قرارهای تأمین صادره ، دادگاه تجدید نظر مرکز استانی است که جرم در آن استان واقع شده باشد.

ماده 44:

ضابطین قوه قضائیه و کلیه مأموریتی که در حکم ضابط هستند و سایر دستگاههای اداری مربوط مکلفند بدون فوت وقت دستور بازرسی قضائی را اجراء نمایند.

ماده 45:

در صورت انتفاء علل یا موضوع صدور قرارهای تأمین و تصمیمات قضائی موضوع تبصره 2 ماده 5 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور، بلا فاصله دستور لغو اثر از تأمین یا تصمیم متخذه توسط بازرسی قضائی صادر و مراتب به مراجع ذیصلاح ابلاغ می گردد.

تبصره: بازرسان قضائی موظفند از تصمیمات قضائی صادره سازمان را مطلع نمایند.

ماده 46:

در اجرای بند ج ماده 2 قانون اصلاحی تشکیل سازمان مبنی بر انجام بازرسی «از مراجع قضائی و واحدهای تابعه دادگستری» بازرسان قضائی به شرح زیر اقدام خواهند نمود:

الف - در امور اداری:

- 1- بررسی عملکرد واحدهای مورد بازرسی از حیث حسن جریان امور و انجام وظایف محوله تناسب تشکیلات سازمانی با احتیاجات عمومی، میزان تأثیر و موفقیت در تأمین انتظارات مشروع اهالی حوزه فعالیت و غیر آن.
- 2- بررسی نحوه تنظیم و نگهداری دفاتر، پرونده ها، اسناد و مدارک، بررسی اوقات دادرسی و فواصل آنها، آمار عملکرد هر واحد، مقایسه سوابق آماری با وضعیت موجود و نظایر آنها.
- 3- بررسی چگونگی اعمال مدیریت و نظارت بر واحدهای تحت تصدی، طرز رفتار هر یک از رؤسا و متصدیان شعب و کارمندان مربوط از حیث ایمان، اخلاق، کیفیت انجام وظایف محوله، حضور به موقع در محل کار و رعایت نظم و ترتیب، صحت عمل، استعداد، لیاقت، شجاعت، حسن سلوک با همکاران و مراجعین، حسن شهرت در حوزه مأموریت و آگاهی و معلومات و دانش شغلی و غیره .
- 4- بررسی پرونده های ارجاعی و شکایات واصله در جریان بازرسی های مستمر و تهیه گزارش های مستدل و مستند در هر مورد و ارائه آن به سازمان.

ب - در امور مالي:

بررسي وضعيت و نحوه عملکرد بخش هاي مالي و حسابداري، كيفيت وصول درآمدهاي مراجع قضائي و واحدهاي تابعه دادگستري اعم از وجوه حاصله از فروش تمبر و پرداخت جزاي نقدي و سپرده ها و ... و واريز آنها به حسابهاي مخصوص و چگونگي صرف اعتبارات، امور مربوط به اموال و تجهيزات و طرز نگهداري آنها.

ماده 47:

گزارش بازرسان پس از بررسي و تنقيح، از طريق سازمان به رئيس قوه قضائيه و در مورد تبصره ماده 6 قانون اصلاحي تشكيل سازمان به دادستان كل كشور و در مورد تخلفات انتظامي قضات به دادسراي انتظامي قضات و در خصوص تخلفات كارمندان اداري و هيأت رسيدگي به تخلفات اداري ارسال مي شود.

ماده 48:

حسابرسان سازمان حسابرسي دولتي و كلييه واحدهاي ذيربط چنانچه در حسابرسي دستگاههاي اداري كشور به سوء جريان يا تخلفي برسند مكلف هستند به محض اطلاع ، مراتب را به سازمان بازرسي كل كشور گزارش نمايند.

ماده 49:

مسئولين ادارات نظارت و بازرسي و حراستهاي مستقر در وزارتخانه ها و نهادهاي انقلاب اسلامي و بنيادها و مؤسسات و شرکتهاي دولتي و وابسته به دولت و شهرداريها و مؤسسات وابسته به آنها در استانها و شهرستانها مكلفند مستقيماً موارد سوء جريان و تخلفات و نارسائيهاي دستگاه مربوط را در اسرع وقت حسب مورد به سازمان بازرسي كل كشور يا دفاتر سازمان در استانها اعلام نمايند.

تبصره 1- حسابرسان و مسئولین نظارت ، بازرسي و حراست دستگاهاي مشمول بازرسي نمي توانند به بهانه ضرورت هماهنگي يا دستور مقام مافوق از همکاري با سازمان امتناع نمايند.

تبصره 2- متخلف از وظائف مذکور در مواد 48 و 49 اين آيين نامه مشمول مجازات مقرر در تبصره يك ماده 8 قانون تشکيل سازمان بازرسي کل کشور خواهد بود.

ماده 50:

اين آيين نامه با توجه به مواد اصلاحي و الحاقی در چهار فصل و 50 ماده تنظيم و تصويب گردیده است.

آئین نامه اجرایی قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۶۰ و

اصلاحات مصوب ۱۳۷۵

ماده 1:

سازمان بازرسی کل کشور در موارد زیر اقدام به بازرسی می‌کند:

الف) بازرسی مستمر

ب) بازرسی فوق العاده

ج) رسیدگی به شکایات و اعلامات

ماده 2:

به منظور انجام بازرسی مستمر به دستور رئیس سازمان حداقل سالی یکبار هیات های بازرسی به وزارتخانه ها و سازمانها و مؤسسات مندرج در ماده 2 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور در تهران و شهرستانها اعزام می‌شوند.

ماده 3:

هیات بازرسی از تعداد لازم اعضاء واجد صلاحیت تشکیل می‌گردد که تحت ریاست یک قاضی و یا یکی از متخصصین و کارشناسان برجسته و مورد اعتماد انجام وظیفه می‌نمایند.

ماده 4:

اعضاء هیاتهای بازرسی تحت هدایت و راهنمایی رئیس هیات وظایف خود را انجام می‌دهند و تقسیم کار بین آنها به عهده رئیس هیات می‌باشد و نتیجه کاری به هر یک از اعضاء محول می‌شود باید به رئیس گزارش شود.

ماده 5:

سازمان می‌تواند بنابر اقتضاء در هر استان بازرسی و یا هیات بازرسی به طور ثابت مستقر نماید تا به موجب تعلیمات سازمان به انجام بازرسی و نظارت مستمر پردازد.

ماده 6:

وظیفه بازرسین و یا هیاتهای بازرسی در بازرسیهای مستمر به شرح زیر است:

الف - بررسی وضع سازمانها و مؤسسات مورد بررسی از حیث حسن جریان امور اداری و نحوه انجام وظیفه و اجراء قوانین و طرحها و برنامه های مربوط و تناسب سازمان هر یک با احتیاجات عمومی و نقائص هر یک از آنها و غیر از آن.

ب - بررسی طرز رفتار رؤسا و کارمندان از حیث اخلاق و ایمان و روحیه و معلومات، نحوه انجام وظیفه، صحت عمل، استعداد، لیاقت، شجاعت در انجام وظیفه و طرز رفتار با مردم، آگاهی و تخصص در رشته مربوط و غیره.

ج - بررسی اوضاع عمومی و اجتماعی اعم از آنکه مربوط به تمام کشور یا یک منطقه باشد از قبیل روحیه عمومی، امور اقتصادی، کشاورزی و محصولات، تولیدات صنعتی، فرهنگ، بهداشت، ارتباطات و راهها، امور قضایی، امور انتظامی و مایحتاج عمومی در حدود اختیارات قانونی سازمان.

ماده 7:

بازرسی فوق العاده در موارد مذکور در بند ب ماده 2 قانون تشکیل سازمان بررسی کل کشور انجام میگیرد و رئیس سازمان در بازرسیهای فوق العاده به اقتضای مورد بازرسی یا هیاتهای بازرسی تعیین و اعزام می نماید.

ماده 8:

هرگاه رسیدگی به موضوعی از مقامات ذیصلاح به سازمان ارجاع گردد سازمان پس از رسیدگی و انجام وظایف قانونی نتیجه اقدامات خود را به مقام ارجاع کننده اعلام می نماید.

ماده 9:

هر کس می تواند شکایت خود را علیه سازمان و مؤسسات مذکور در ماده 2 قانون تشکیل سازمان بررسی کل کشور و کارکنان آنها مستقیماً به سازمان تسلیم نماید.

ماده 10:

رئیس سازمان می تواند به دنبال شکایات و اطلاعات مدلل بازرسی یا هیات بازرسی را برای رسیدگی اعزام و یا مامور نماید.

ماده 11:

شکایات و اطلاعات باید کتبی و مقرون به دلایل باشد در صورتیکه شکایات شفاها اظهار شود اظهارات شاکی به وسیله بازرسی مربوطه در صورت مجلس درج و به امضاء او می رسد.

ماده 12:

در صورتیکه رسیدگی به شکایات خارج از وظایف سازمان باشد مراتب به شاکي ابلاغ و شکوائیه بایگانی می‌شود.

ماده 13:

به اطلاعات بدون امضاء یا با امضاء مستعار ترتیب اثر داده نمی‌شود مگر اینکه به طور مدلل حاوی موضوعات و مسائل مهمه باشد به نحوی که سازمان رسیدگی به آن را لازم تشخیص دهد.

ماده 14:

در مواردی که سازمان تشخیص دهد که موضوع جنبه فوری دارد و یا نیاز به مکاتبه و اعزام بازرس نیست از طریق تلفن و تلکس و یا تلگراف یا سایر وسایل مخابراتی توضیح لازم را از مقام مربوطه می‌خواهد و سپس اخذ تصمیم می‌نماید.

ماده 15:

رئیس سازمان بازرسی در اجرای وظایف محوله می‌تواند برای رسیدگی به موضوع های معینی افرادی را شخصاً برای بازرسی به نقاطی که مقتضی بداند بفرستد.

ماده 16:

بازرس یا هیات های بازرسی می‌توانند اطلاعات و توضیحات لازم را از طریق مکاتبه یا مراجعه مستقیم از سازمانهای مذکور در ماده 2 قانون تشکیل سازمان بازرسی بخواهند و در صورت نیاز کارکنان سازمانهای مزبور یا افراد مطلع را برای اخذ توضیح دعوت نمایند.

تبصره: کلیه مسئولین ذیربط در دستگاههای مشمول بازرسی مکلفند به مکاتبات و استعلامات کتبی و شفاهی و موارد مذکور که از ناحیه بازرس یا هیاتهای بازرسی درخواست گردیده به قید فوریت پاسخ دهند و در غیر اینصورت به عنوان متخلف تحت تعقیب قانونی قرار خواهند گرفت و نمی‌توانند به عذر اینکه درخواست خارج از اختیارات بازرسی است یا به بهانه عدم صدور دستور مقام مافوق و یا لزوم هماهنگی با او، همکاری با سازمان امتناع نمایند.

ماده 17:

هرگاه بازرس یا هیاتهای بازرسی ضمن انجام ماموریت با موضوعاتی برخورد کنند که واجد اهمیت است ولی در احکام ماموریت آنها منظور نشده باشد مراتب را فوراً به سازمان گزارش کرده و کسب تکلیف می‌نمایند.

ماده 18:

در مواردی که جلب نظر کارشناس لازم باشد از کارشناس دعوت بعمل می‌آید حق الزحمه کارشناس با توجه به حجم کار از طرف سازمان تعیین و پرداخت خواهد شد.

ماده 19:

بازرس یا هیاتهای بازرسی نباید در اموری که جنبه خصوصی دارد مداخله نمایند.

ماده 20:

اقدامات بازرسان یا هیاتهای بازرسی در ضمن بازرسی باید بنحوی انجام شود که حتی المقدور موجب ایجاد وقفه در کارهای جاری قسمتهای تحت بازرسی نگردد.

ماده 21:

احکام ماموریت بازرسان یا هیاتهای بازرسی از طرف رئیس سازمان صادر می‌شود و در احکام صادره حوزه ماموریت و مواردی که باید رسیدگی شود صریحاً تعیین خواهد شد.

ماده 22:

کارمندانی که با انتخاب رئیس سازمان با موافقت وزیر یا مسئول مؤسسه مربوطه به عضویت هیاتهای بازرسی یا به عنوان بازرس انتخاب می‌شوند مکلف به قبول هستند و از تاریخ صدور ابلاغ تا پایان کار تحت نظر بازرسی کل کشور انجام وظیفه خواهند نمود و در مدت مزبور از طرف سازمانهای متبوعه کاری به آنها ارجاع نخواهد شد.

ماده 23:

هیات های بازرسی و بازرسان اعزامی مکلفند ورود خود را به هر حوزه بلافاصله پس از تلگرافی اطلاع داده‌بعد از انجام ماموریت گزارش جامع ماموریت خود را تهیه و تسلیم نمایند.

ماده 24:

در بازرسی های مستمر رئیس هیات بازرسی ورود خود را به شهرستان قبلاً استاندار و یا فرماندار محل اطلاع می‌دهد تا تسهیلات لازم را برای انجام وظایف هیات فراهم نمایند.

ماده 25:

استانداران و فرمانداران موظفند پس از ورود هیات جلسه معارفه با حضور مسئولین ادارات و نهادهای انقلابی تشکیل بدهند . در این جلسه از مقامات محترم روحانی دعوت بعمل می‌آید.

ماده 26:

در بازرسیهای مستمر و همچنین در مواردی که برای بررسی اوضاع کلی یک منطقه هیات بازرسی اعزام می‌گردد هیات موظف است پس از استقرار در محل ورود و آمادگی خود را جهت دریافت شکایات با تعیین نشانی محل کار هیات اعلام دارد.

ماده 27:

هیاتهای بازرسی جهت انجام ماموریت خود برای آگاهی به اوضاع منطقه از وجود اقبال مختلف مردم به خصوص زحمتکشان و ضعفا و محرومین استفاده خواهند نمود.

ماده 28:

هیاتهای بازرسی موظفند گزارشهای هیاتهای بازرسی قبلی را مورد مطالعه قرار داده تا بتواند تغییراتی که در این فاصله در اوضاع منطقه بعمل آمده در گزارش خود منظور دارند.

ماده 29:

سازمان موظف است راجع به هر یک از مسائل مذکور در ماده 5 این آئین نامه و همچنین نقائص ناشی از تناقض یا نارسائی قوانین یا وجود مقررات زائد و مزاحم اقدامات و طرحهایی را که مفید و لازم تشخیص دهد به وزارتخانه ها و سازمانهای ذیربط پیشنهاد نماید.

ماده 30:

گزارشات بازرسی ها محرمانه بوده و هرگونه اطلاعی در رابطه با موضوع ماموریت و نتیجه بازرسی به هر مقامی از ناحیه بازرسان ممنوع است.

تبصره: اعلام زمان و موضوع ماموریتهای بازرسی و نتایج گزارش ها و فعالیتهای انجام شده با تشخیص رئیس سازمان انجام خواهد شد. گزارش های سازمان با پیشنهاد رئیس سازمان و پس از کسب موافقت رئیس قوه قضائیه گزارش خواهد رسید.

ماده 31:

سازمان می‌تواند در صورت لزوم علل بروز وقایع مهم مملکتی را بطرق مقتضی بررسی کرده و مراتب را به رئیس قوه قضائیه گزارش نماید.

ماده 32:

کارمند یا کارمندانی که در اجرا ماده 9 قانون تشکیل سازمان بازرسی به تقاضای بازرسی یا هیاتهای بازرسی معلق می‌شوند در صورتی که گزارش نهایی بازرسی یا هیاتهای بازرسی بر

بي تقصيري آنها باشد يا قرار منع يا موقوفي تعقيب يا حكم برائت آنها از مراجع قضائي صادر شود بلافاصله بكار دعوت مي‌شود و حقوق ايام تعليق آنها بايد پرداخت گردد.

ماده 33:

بازرس يا هيأتهاي بازرسي در مواردی که براي حسن جريان امور تعليق کارمند را ضروري تشخيص دهند بايد مستدلا مراتب را از طريق رياست سازمان به وزير يا رئيس دستگاه مربوط اطلاع دهند وزير يا رئيس دستگاه مربوط مکلف به قبول درخواست بازرس يا هيأت بازرسي است و نمي‌تواند به عذر اينکه در خواست مدلل نيست با دلائلي غير کافي است از انجام تقاضا خودداري کند.

ماده 34:

هزينه سفر و فوق العاده ماموريت بازرسان موافق مقررات به دستور رئيس سازمان پرداخته مي‌شود.

ماده 35:

انجام بازرسي موضوع بند الف ماده 2 قانون تشکيل سازمان بازرسي کل کشور مبني بر سازمانهائي که تمام يا قسمتي از سرمايه يا سهام آنها متعلق به دولت است يا دولت به نحوي از انحاء به آنها نظارت يا کمک مي‌نمايد . مستلزم احراز يکي از شرايط ذيل است:
الف - تمام يا قسمتي از سرمايه يا سهام آن متعلق به دولت باشد.
ب - دولت به نحوي از انحاء بر عملکرد آنها نظارت يا کمک نمايد هر چند که اين قبيل موسسات و شرکتهای غير دولتي باشند.

ماده 36:

مراجع قضائي و رسيدگي به تخلفات اداري و انضباطي که مستقيماً گزارشهاي سازمان را در مورد سوء جريانات اداري و مالي دريافت خواهند کرد مکلف هستند سريعاً و خارج از نوبت به مواردی اعلامي رسيدگي کرده و نسخه اي از آراء صادره را به سازمان ارسال دارند
تبصره: تاريخ وصول راي صادره به دبیرخانه سازمان تاريخ ابلاغ محسوب مي‌گردد

ماده 37:

سازمان بازرسي کل کشور مي‌تواند آراء صادره مراجع قضائي را که متعاقب ارسال گزارشهاي سازمان صادر گردیده بررسی و در صورت تشخيص مغايرت و عدم انطباق با قوانين و ضوابط

شرعی، مراتب اعتراض خود را مستدلاً ظرف 20 روز به دادگاه بدوی صادر کننده رای اعلام نماید. دادگاه بدوی مکلف است پرونده را به همراه اعتراض سازمان در اسرع وقت برای اعلام نظر به دادستان کل کشور ارسال نماید

تبصره: سازمان بازرسی کل کشور برای ملاحظه پرونده اظهار نظر نسبت به رای صادره می‌تواند بازرس قضائی به دادگاه اعزام و یا پرونده را مطالبه نماید

ماده 38:

در مواردی که سازمان بازرسی کل کشور نسبت به آراء صادره هیاتهای رسیدگی به تخلفات اداری و یا انضباطی معترض باشد تقاضای تجدید نظر خود را ظرف بیست روز به مرجع صادر کننده رای اعلام می‌نماید و مراجع مذکور نیز مکلفند درخواست سازمان را به همراه پرونده به مرجع تجدید نظر ارسال دارند تا خارج از نوبت رسیدگی و حکم لازم صادر گردد

تبصره: سازمان می‌تواند جهت ملاحظه و بررسی پرونده موجود بازرس به هیات رسیدگی به تخلفات اداری اعزام و یا پرونده را مطالبه نماید

ماده 39:

بازرسان دارای پایه قضائی با پیشنهاد رئیس سازمان بازرسی کل کشور و ابلاغ رئیس قوه قضائیه می‌توانند در اجرای تبصره 2 ماده 5 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور از اختیارات ویژه برخوردار باشند

ماده 40:

بازرسانی که دارای پایه قضائی بوده و ابلاغ خاص از ریاست قوه قضائیه داشته باشند اجازه صدور قراردادهای تامین غیر از قرار بازداشت موقت را در جریان بازرسی و رسیدگی دارند.

ماده 41:

در صورتی که بازرس قضائی واجد شرایط در هر مرحله ای از تحقیقات توقیف متهم را طبق مقررات لازم بداند از طریق رئیس هیات بازرسی مستنداً بازداشت موقت وی را به رئیس دادگستری محل پیشنهاد می‌نماید.

ماده 42:

رئیس دادگستری یا جانشین وی، مکلف است به قید فوریت نسبت به تقاضای بازداشت اتخاذ تصمیم نماید

ماده 43:

مرجع تجدید نظر نسبت به قرارهای تامین صادر، دادگاه تجدید نظر مرکز استانی است که جرم در آن استان واقع شده باشد

ماده 44:

ضابطین قوه قضائیه و کلیه مامورینی که در حکم ضابط هستند وسایر دستگاههای اداری مربوط مکلفند بدون فوت وقت دستور بازرسی قضائی را اجراء نمایند

ماده 45:

در صورت انتفاء علل یا موضوع صدور قرارهای تامین و تصمیمات قضائی موضوع تبصره 2 ماده 5 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور بلافاصله دستور لغو اثر از تامین یا تصمیم متخذه توسط بازرسی قضائی صادر و مراتب به مراجع ذیصلاح ابلاغ میگردد

ماده 46:

در اجرای بند ج ماده 2 قانون اصلاحی تشکیل سازمان مبنی بر انجام بازرسی از مراجع قضائی و واحدهای تابعه دادگستری بازرسان قضائی به شرح زیر اقدام خواهند نمود
الف - در امور اداری

بررسی عملکرد واحدهای مورد بازرسی از حیث حسن جریان امور و انجام وظایف محوله تناسب تشکیلات سازمانی با احتیاجات عمومی، میزان تاثیر و موفقیت در تامین انتظارات مشروع اهالی حوزه فعالیت و غیر آن

بررسی نحوه تنظیم و نگهداری دفاتر، پرونده ها، اسناد و مدارک، بررسی اوقات دادرسی و فواصل آنها، آمار عملکرد هر واحد، مقایسه سوابق آماری با وضعیت موجود نظایر آنها

بررسی چگونگی اعمال مدیریت و نظارت بر واحدهای تحت تصدی، طرز رفتار هر يك از رؤسا و متصدیان شعب و کارمندان مربوط از حیث ایمان، اخلاق، کیفیت انجام وظایف محوله، حضور به موقع در محل کار و رعایت نظم و ترتیب، صحت عمل، استعداد لیاقت، شجاعت، حسن سلوک با همکاران و مراجعین، حسن شهرت در حوزه ماموریت و آگاهی و معلومات و دانش شغلی و غیره

بررسی پرونده های ارجاعی و شکایات واصله در جریان بازرسی های مستمر و تهیه گزارشهای مستدل و مستند در هر مورد و ارائه آن به سازمان

ب - در امور مالي

بررسي وضعيت و نحوه عملکرد بخشهاي مالي و حسابدار، كيفيت وصول درآمدهاي مراجع قضائي و واحدهاي تبعه دادگستري اعم از وجوه حاصله از فروش تمبر و پرداخت جزاي نقدي و سپرده ها و ... و اريز آنها به حسابهاي مخصوص و چگونگي صرف اعتبارات، امور مربوط به اموال و تجهيزات و طرز نگهداري آنها

ماده 47:

گزارش بازرسان پس از بررسي و تنقيح، از طريق سازمان به رئيس قوه قضائيه و در مورد تبصره ماده 6 قانون اصلاحي تشكيل سازمان به دادستان كل كشور و در مورد تخلفات انتظامي قضات به دادسراي انتظامي قضات و در خصوص تخلفات كارمندان اداري به هيات رسيدگي به تخلفات اداري ارسال مي‌شود

ماده 48:

حسابرسان سازمان حسابرسي دولت و كليه واحدهاي ذيربط چنانچه در حسابرسي دستگاههاي اداري كشور به سوء جريان يا تخلفي برسند مكلف هستند به محض اطلاع، مراتب را به سازمان بازرسي كل كشور گزارش نمايند

ماده 49:

مسئولين ادارات نظارت و بازرسي و حراستهاي مستقر در وزارتخانه ها و نهادهاي انقلاب اسلامي و بنيادها و مؤسسات و شرکتهاي دولتي و وابسته به دولت و شهرداريها و مؤسسات وابسته به آنها در استانها و شهرستانها مكلفند مستقيماً موارد سوء جريان و تخلفات و نارسائيهاي دستگاه مربوط را در اسرع وقت حسب مورد به سازمان بازرسي كل كشور يا دفاتر سازمان در استانها اعلام نمايند

تبصره 1: حسابرسان و مسئولين نظارت، بازرسي و حراست دستگاههاي مشمول بازرسي نمي‌توانند به بهانه ضرورت هماهنگي يا دستور مقام مافوق از همكاري با سازمان امتناع نمايند.

تبصره 2: متخلف از وظائف مذکور در موارد 48 و 49 اين آئين نامه مشمول مجازات مقرر در تبصره يك ماده 8 قانون تشكيل سازمان بازرسي كل كشور خواهد بود.

ماده 50:

این آئین‌نامه با توجه به مواد اصلاحی و الحاقی در چهار فصل و 50 ماده و شش تبصره تنظیم و تصویب گردیده است.

آیین‌نامه اجرایی قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۶۰ و

اصلاحیه‌های بعدی آن

در اجرای ماده 14 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب 1360 و اصلاحیه‌های 1375 و 1387 و بنا به پیشنهاد شماره 2/87/94430/د مورخ 1387/12/28 سازمان، آیین‌نامه اجرایی قانون به شرح زیر تصویب گردید.

فصل اول: کلیات

ماده 1- واژه‌ها و عبارات اختصاری مندرج در این آیین‌نامه در معانی زیر به کار می‌رود:

الف) قانون: قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور، مصوب 1360 و اصلاحیه‌های

1375 و 1387.

ب) آیین‌نامه: آیین‌نامه اجرایی قانون.

ج) سازمان: سازمان بازرسی کل کشور.

د) نظارت و بازرسی برنامه‌ای: فعالیت‌های نظارتی و بازرسی مستمر براساس

برنامه‌های مدون و منظم سالانه با تعیین قلمرو موضوعی، محیطی و زمانی.

ه) نظارت و بازرسی موردی: بررسی شکایات و اطلاعات مقرون به دلیل دایر بر وقوع

تخلف یا سوء جریان در محدوده صلاحیت سازمان.

و) نظارت و بازرسی فوق‌العاده: فعالیت‌های نظارت و بازرسی خارج از برنامه‌ریزی

مستمر سالانه، که حسب دستور یا درخواست مقامات مذکور در بند «ب» ماده 2 قانون در

محدوده موضوع ارجاعی انجام می‌گیرد.

ماده 2- نظارت و بازرسی به یکی از صور زیر انجام می‌شود:

الف) برنامه‌ای

ب) فوق‌العاده

ج) موردی

ماده 3- اولویت‌های نظارت و بازرسی برنامه‌ای متناسب با منابع سازمان از قبیل نیروی

انسانی، امکانات و اعتبارات و شرایط و مقتضیات زمانی و با توجه به موارد زیر تعیین می‌گردد:

الف) فرامین مقام معظم رهبری.

ب) سند چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام.

ج) قانون برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و سایر قوانین و مقررات.
د) برنامه‌های راهبردی سازمان مصوب از سوی ریاست قوه قضائیه.

ه) مشکلات و انتظارات مردم و نیازهای عمومی در چارچوب قوانین و مقررات.

ماده 4- برنامه نظارت و بازرسی، قبل از پایان هر سال برای سال بعد، با رعایت اولویت‌ها تهیه و تدوین و به تصویب ریاست قوه قضائیه می‌رسد. در تدوین برنامه و انجام نظارت و بازرسی‌های مستمر نکات زیر باید مورد توجه قرار گیرد:

الف) عملکرد دستگاه از حیث حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین، شامل تناسب ساختار با مأموریت و وظایف دستگاه، انجام برنامه‌ها، طرح‌ها و درجه رشد و ارتقاء و نیل به اهداف تعیین شده در سیاست‌ها و برنامه‌های مصوب، شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات و مفاصل اداری و مالی.

ب) نحوه عملکرد و رفتار مسئولان از حیث اصول مدیریت، استفاده از منابع، ایجاد تحول و به کارگیری فن‌آوری‌های نوین در جهت تسریع و تسهیل در امور و نیز صحت عمل، حُسن شهرت، انضباط، مسؤولیت‌پذیری و پاسخگویی، رعایت حقوق مردم و اخلاق حرفه‌ای و شؤون اسلامی.

ج) اوضاع عمومی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اعم از آن که مربوط به تمام یا بخشی از کشور باشد از قبیل پیشرفت اجرای برنامه‌های توسعه بخشی، استانی و ویژه، رشد اقتصاد ملی، سرمایه‌گذاری، رقابت‌پذیری، اشتغال‌زایی، تراز تجاری، فاصله دهک‌های اجتماعی، فرهنگ گردشگری، آموزش و تربیت، بهداشت، سلامت و رفاه اجتماعی، امنیت قضایی، امور انتظامی، حقوق شهروندی و حفظ محیط زیست در حدود وظایف و مأموریت‌های دستگاه‌های مشمول بازرسی و اختیارات قانونی سازمان.

د) نظارت و بازرسی سازمان تنها در محدوده وظایف و اختیارات ذکر شده در بند (الف)

ماده 2 قانون سازمان انجام می‌گیرد و شامل مؤسسات و بنگاه‌های خصوصی که از وجوه عمومی استفاده نمی‌کنند نمی‌شود.

ماده 5- نظارت و بازرسی، حسب مورد توسط بازرس یا هیأت بازرسی صورت می‌گیرد.

ماده 6- بازرس یا اعضاء هیأت بازرسی از بین اشخاص واجد صلاحیت، توسط رئیس سازمان و یا مقامات مجاز از طرف وی تعیین می‌شوند. رئیس هیأت بازرسی از بین دارندگان پایه قضایی یا متخصصین و کارشناسان برجسته و مورد اعتماد تعیین خواهد شد.

ماده 7- سازمان می‌تواند در مرکز، به تعداد مورد لزوم معاونت و اداره کل داشته باشد و

خارج از مرکز، منطقه و اداره کل بازرسی در مرکز استان‌ها و شهرستان‌های بزرگ تشکیل

دهد.

فصل دوم: نظارت و بازرسی

ماده 8 - انجام هرگونه نظارت و بازرسی، مستلزم صدور حکم مأموریت از سوی رئیس سازمان یا مقام مجاز از طرف ایشان خواهد بود. مدیرکل بازرسی استان، در حوزه مأموریت خود می‌تواند در مورد برنامه‌های مصوب و موردی، نسبت به صدور احکام مأموریت نظارت و بازرسی اقدام نماید.

تبصره 1- در احکام مأموریت، قلمرو محیطی، زمانی و موضوعی بازرسی و مدت آن صریحاً تعیین شود.

تبصره 2- احکام بازرسی از استانداری، دیوان محاسبات استان، اداره کل اطلاعات و واحدهای نظامی و انتظامی استان توسط اداره کل بازرسی استان با اجازه و موافقت رئیس سازمان صادر خواهد شد.

تبصره 3- بازرسی از دادگستری و دیگر نهادها و سازمان‌های وابسته به قوه قضاییه با اجازه و موافقت ریاست قوه قضاییه انجام می‌گیرد.

ماده 9- بازرس یا هیأت بازرسی با تبیین موضوع و حدود مأموریت و تعلیمات لازم، به دستگاه بازرسی‌شونده اعزام می‌گردد. تقسیم کار بین اعضاء به عهده رئیس هیأت بوده و هر یک از اعضاء نتیجه کار خود را به وی داده تا گزارش نهایی تهیه گردد.

ماده 10- بازرس یا هیأت بازرسی اعزامی مکلف است پس از ورود به حوزه مأموریت، مراتب را به سازمان اطلاع داده و بعد از انجام مأموریت گزارش جامع آن را تهیه و تسلیم نماید.

ماده 11- در بازرسی برنامه‌ای و همچنین در مواردی که برای بررسی اوضاع کلی یک منطقه هیأت بازرسی اعزام می‌گردد، هیأت موظف است پس از استقرار در محل، ورود و آمادگی خود را حسب مورد جهت دریافت اطلاعات، شکایات و جمع‌آوری اطلاعات در حدود صلاحیت سازمان، با تعیین نشانی محل کار خود اعلام دارد.

ماده 12- سازمان می‌تواند به شکایات و اطلاعات اشخاص، درخصوص سوء جریان اداری و مالی و نقض قوانین و مقررات دستگاه‌های موضوع بند الف ماده 2 قانون تشکیل سازمان و کارکنان آنها رسیدگی نماید.

ماده 13- شکایت باید متضمن هویت، نشانی، کدملی و کدپستی شاکی و مقرون به دلایل و با امضاء وی باشد و در صورت امکان مستندات مربوط پیوست گردد.

در صورتی که شکایت شفاهی اظهار شود، در صورت مجلس درج و به امضاء شاکی می‌رسد.

ماده 14- نتیجه رسیدگی به شاکی اطلاع داده می‌شود و چنانچه بررسی موضوع خارج

از وظیفه سازمان باشد، شاکی هدایت و شکواییه بایگانی می‌گردد. با تقاضای شاکی، ضمایم شکواییه با اخذ رسید به وی تحویل خواهد شد.

ماده 15- اطلاعات اشخاص به نحو کتبی یا شفاهی و از طریق پست، تلفن، پایگاه

اطلاع‌رسانی و رسانه‌ها یا از طرق دیگر قابل دریافت می‌باشد.

به اطلاعاتی که هویت اعلام‌کننده معلوم نباشد، ترتیب اثر داده نمی‌شود. مگر این که به طور مدلل حاوی مسأله مهمی باشد و سازمان رسیدگی به آن را لازم تشخیص دهد.

ماده 16- نظارت و بازرسی‌های برنامه‌ای، فوق‌العاده و موردی از دستگاه‌های مشمول

بازرسی می‌تواند به شکل خوداظهاری صورت گیرد.

در این روش، سازمان سؤالات متناسب با موضوع را طرح و اطلاعات، اسناد و مدارک مورد نظر را مطالبه نموده و از طریق راستی آزمایی بررسی و گزارش بازرسی تهیه و به مبادی ذی‌ربط ارسال می‌شود.

ماده 17- به منظور استفاده از ظرفیت دستگاه‌های اداری کشور و ارتقای کیفی

گزارش‌ها، سازمان می‌تواند با توافق مسئولان و بهره‌مندی از کارشناسان و متخصصان و امکانات دستگاه‌های مذکور، اقدام به نظارت و بازرسی به صورت مشترک و تلفیقی نماید. رئیس هیأت بازرسی باید از میان بازرسان و کارشناسان سازمان انتخاب و اعضای هیأت بازرسی تحت تعلیم و هدایت وی انجام وظیفه نمایند.

گزارش بازرسی با رعایت ضوابط، به مبادی ذی‌ربط ارسال خواهد شد.

ماده 18- سازمان می‌تواند با بهره‌گیری از فن‌آوری‌های نوین و برقراری ارتباط الکترونیکی

با دستگاه‌های مشمول بازرسی، اطلاعات لازم را از سامانه‌های دستگاه‌های مذکور دریافت و سپس با رعایت اصول و قواعد علمی، آنها را تجزیه و تحلیل نموده و گزارش خود را همراه با استنتاج و ارائه پیشنهادهای مناسب، برای مراجع مربوط ارسال دارد.

مسئولان ذی‌ربط دستگاه‌های مذکور مکلف‌اند زمینه ایجاد ارتباط الکترونیک و استفاده از فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی را برای سازمان فراهم آورند.

ماده 19- در اجرای بند «ج» ماده 11 قانون و با توجه به تبصره ماده 1 قانون مبنی بر

اعمال نظارت سازمان در مراحل قبل، حین و بعد از اقدامات دستگاه‌های مشمول بازرسی، سازمان موظف است اقدامات زیر را انجام دهد:

الف) نسبت به شناسایی مجامع و شوراهای تصمیم‌گیر در معاملات اقدام و تکلیف مقرر

در تبصره بند «ج» ماده 11 را از آنان مطالبه نماید. مراجع مذکور موظف‌اند حداقل پانزده روز قبل از اقدام، به نحو کتبی سازمان را از موضوع مطلع نمایند.

ب) با بهره‌گیری از پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (معاونت برنامه‌ریزی و راهبردی ریاست جمهور)، دستگاه‌های مشمول بازرسی و مجامع و شوراها نسبت به ایجاد بانک اطلاعات مربوط به مزایده‌ها، مناقصه‌ها، قراردادها و معاملات دستگاه‌های مشمول بازرسی اقدام و با تجزیه و تحلیل مناسب و تشخیص اولویت، نماینده یا نمایندگان مطلع و بصیر به مجامع و شوراها و کمیسیون‌های برگزاری مناقصه‌ها و مزایده‌ها اعزام نماید و به طور کلی بر قراردادها و معاملات اعم از مواردی که در آنها رعایت تشریفات یا ترک تشریفات صورت گرفته، نظارت نماید.

ج) به منظور ایجاد رویه واحد، دستورالعمل اجرایی چگونگی ثبت و ضبط اطلاعات، تشخیص اولویت‌ها، نحوه اقدام ناظرین را تدوین و ابلاغ نموده و با آموزش لازم، کارکنان سازمان را نسبت به اجرای صحیح قانون آگاه نماید.

ماده 20- در موارد زیر بازرسی از رسیدگی خودداری و مراتب را به سازمان اعلام

می‌نماید:

الف) بازرسی یا اقریای نسبی و سببی وی از هر درجه و طبقه، در موضوع نظارت و بازرسی نفع شخصی داشته باشند.

ب) بازرسی یا اقریای فوق‌الذکر، در واحد مورد بازرسی سمت مدیریت داشته باشند.

ج) بازرسی یا اقریای مذکور، با مدیریت واحد مورد نظارت و بازرسی سابقه اختلاف اداری، حقوقی یا کیفری داشته باشند.

تبصره 1- در صورتی که سازمان تشخیص دهد موارد فوق تأثیری در روند بازرسی و نتیجه آن ندارد، اجرای مأموریت یا ادامه آن را به بازرسی تکلیف می‌نماید، در این صورت بازرسی مکلف به اجرای دستور می‌باشد.

تبصره 2- مدیر یا مسؤول واحد مورد بازرسی نیز در موارد فوق می‌تواند مراتب را به سازمان اعلام نماید، اتخاذ تصمیم به عهده سازمان است.

ماده 21- بازرسی یا هیأت بازرسی موظف است قبل از شروع بازرسی، به ترتیب زیر

اقدام نماید:

الف) کسب آگاهی‌های لازم نسبت به مورد بازرسی و شناخت موضوع مأموریت.

ب) احراز صلاحیت خود در انجام مأموریت، با توجه به ماده 20 این آیین‌نامه.

ج) توجه کامل به اهدافی که از اجرای مأموریت محوله مورد نظر است و بررسی طرق

نیل به این اهداف و انتخاب روش‌های مناسب و مقتضی.

د) تدارک طرح بازرسی نظیر تهیه بازبینی (چک لیست)، رجوع به سوابق و گزارش‌های

موجود در سازمان، مطالعه مقررات حاکم بر دستگاه یا موضوع بازرسی، شناسایی و تعیین منابع موثق برای جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز، آشنایی با محیط مورد بازرسی و خصوصیات اقلیمی و اجتماعی آن، کسب اطلاعات اجمالی از وجود برنامه‌ها و طرح‌های اجرایی مرتبط با موضوع مأموریت.

ماده 22- بازرس یا هیأت بازرسی می‌تواند اطلاعات مورد نیاز را با رعایت قوانین جاری کشور به نحو مقتضی؛ از جمله با استفاده از روش‌های زیر جمع‌آوری نماید:

(الف) مشاهدات.

(ب) استطلاع از شهود و مطلعین.

(ج) مطالعه سوابق و پرونده‌های موجود و تهیه مدارک لازم از آنها.

(د) کسب نظر کارشناسی.

(ه) استعلام نظر مسؤولان و کارکنان دستگاه مورد بازرسی.

ماده 23- بازرس ضمن توجه به موضوع مأموریت محوله با دقت نظر، وضعیت واحدهای مورد بازرسی را ملاحظه و نتیجه مشاهدات خود را بر حسب مورد یادداشت و یا با تنظیم صورت مجلس، در گزارش منعکس می‌نماید.

ماده 24- در تحقیق از مطلعین و شهود به ترتیب زیر اقدام می‌شود:

(الف) چنانچه تحقیق از مطلعین به منظور دستیابی به منابع موثق بوده و به طور کلی جنبه طریقت داشته باشد، بازرس می‌تواند به استماع اظهارات آنان اکتفا نماید.

(ب) در مورد اظهارات شهود، بازرس با درج هویت و مشخصات شاهد، موضوع شهادت، زمان و مکان استماع شهادت را صورت‌مجلس و به امضاء او می‌رساند. در صورت عدم تمایل شاهد به امضاء صورت‌مجلس، بازرس می‌باید مراتب را گواهی و آن را امضاء نماید.

تبصره - افشاء اطلاعات مربوط به هویت و مشخصات خانوادگی و محل سکونت یا

فعالیت شاهد ممنوع است؛ مگر در مواردی که مراجع قضایی به لحاظ ضرورت شرعی یا محاکمه عادلانه و تأمین حق دفاع متهم، افشاء هویت وی را لازم بدانند.

ماده 25- اخذ مدارک و اسناد و تهیه رونوشت یا تصویر آنها توسط بازرس یا هیأت

بازرسی و همچنین دریافت لوح فشرده و نرم‌افزارهای رایانه‌ای و فایل‌های الکترونیکی حاوی اطلاعات دستگاه‌های مورد بازرسی، منحصر به موارد قابل استفاده و مرتبط با موضوع مأموریت و تهیه گزارش آن می‌باشد.

ماده 26- اسناد و مدارک و دفاتر مورد لزوم برای انجام امر بازرسی با طبقه‌بندی

محرمانه، توسط بازرس یا هیأت بازرسی در محل مأموریت ملاحظه و مطالعه و در صورت نیاز

صورت مجلس و یا تصویربرداری می‌شود.

ماده 27- از اسناد سرّی با رعایت تبصره 2 ماده 8 قانون، به طریق دست‌نویس رونوشت تهیه می‌گردد؛ مگر آنکه بنا به تشخیص سازمان، تهیه تصویر آن ضروری باشد.

ماده 28- چنانچه در گزارش سازمان به اسناد طبقه‌بندی شده (محرمانه - سرّی) استناد شود، گزارش سازمان حداقل مشمول همان طبقه‌بندی خواهد شد.

ماده 29- دسترسی به حساب‌های اشخاصی که در مظان اتهام جرایم مالی نظیر

رشوه، اختلاس، کلاهبرداری، تبانی و تدلیس در معاملات، تحصیل مال نامشروع و اخذ پورسانت که به نحوی مرتبط با دستگاه‌های مشمول بازرسی باشد، توسط بازرسان قضایی سازمان امکان‌پذیر است.

مسئولان بانک‌ها، مؤسسات مالی و اعتباری و صندوق‌ها، اعم از دولتی و غیردولتی موظف به اجرای دستور بازرسان قضایی سازمان خواهند بود.

ماده 30- سازمان می‌تواند اطلاعات و مدارک لازم برای اعمال نظارت و بازرسی را

تحصیل و همچنین از اماکنی که در آنها فعالیت‌هایی با حیطه طبقه‌بندی صورت می‌گیرد، نظارت و بازرسی نماید. مسئولان ذی‌ربط دستگاه‌های مذکور در ماده 2 قانون مکلف‌اند به مکاتبات، استعلامات شفاهی و کتبی و مطالبه لوح فشرده و نرم‌افزارهای رایانه‌ای و فایل‌های الکترونیکی حسب درخواست، با فوریت پاسخ دهند و نمی‌توانند به عذر این که درخواست خارج از اختیارات بازرسی است یا به بهانه عدم صدور دستور مقام مافوق و یا لزوم هماهنگی با او از همکاری خودداری نمایند.

تبصره 1- در مورد نظارت و بازرسی از فعالیت‌هایی که دارای طبقه‌بندی سرّی است، با

پیشنهاد رئیس سازمان و موافقت رئیس قوه قضاییه صورت می‌گیرد.

تبصره 2- تخلف از مقررات این ماده، به درخواست سازمان موجب پیگرد قانونی است.

ماده 31- بازرس یا هیأت بازرسی با رعایت دستورالعمل‌های سازمان می‌تواند حسب

مورد از کارشناسان سازمان و یا خارج از سازمان اعم از کارشناسان دستگاه‌های اداری کشور، رسمی و غیررسمی استفاده نماید.

تبصره 1- کارشناسان منتخب می‌باید متصف به صفت امانت و صداقت بوده و از حسن

شهرت برخوردار باشند.

تبصره 2- موارد ردّ کارشناس همان موارد ردّ بازرس موضوع ماده 20 می‌باشد.

ماده 32- هرگاه برای روشن شدن مطلب و رفع ابهام یا در جهت تکمیل اطلاعات، نیاز به

اخذ توضیح از مسؤولین و کارکنان دستگاه‌های مشمول نظارت و بازرسی باشد، آنان

موظفانند به سؤالات کتبی یا شفاهی بازرسی پاسخ داده و مطالب آنان صورتجلسه خواهد شد و همچنین در صورت نیاز می‌توان اشخاص مزبور و سایر افراد مرتبط با موضوع را جهت اخذ توضیح به سازمان دعوت نمود.

ماده 33- هرگاه در پایان بازرسی دلایل و مدارکی به دست آید که فرد یا افرادی را در مظان ارتکاب جرم و یا تخلف و یا سوء جریان اداری قرار دهد، موضوع با ذکر دلایل و مدارک به فرد یا افراد مذکور تفهیم و دفاعیات آنان به ترتیب زیر اخذ می‌شود:

الف) دفاعیات فرد یا افراد به نحو حضوری و یا مکاتبه‌ای صورت می‌گیرد.

ب) در استماع دفاعیات، لازم است هویت کامل فرد و مسؤولیت‌های قبلی و فعلی و نشانی محل اقامت وی مشخص گردد؛ سپس موضوع و دلایل اتهام یا سوء جریان و به طور کلی مسائل مرتبط با هر یک از آنها از قبیل ورود خسارت به اموال و میزان آن تفهیم و از فرد خواسته شود پاسخ‌های خود را بنویسد؛ در صورتی که نخواهد اظهاراتش را مکتوب نماید، بازرسی پاسخ او را در صورتجلسه درج و به امضاء او رسانده، خود نیز آن را امضاء می‌کند و چنانچه از امضاء صورتجلسه و یا دادن پاسخ امتناع کند، بازرسی مراتب را گواهی خواهد نمود.

ج) بازرسی در جریان اخذ دفاع می‌تواند پرسش‌های مرتبط و مؤثر را طرح نماید.

د) در اخذ دفاعیات به طریق مکاتبه‌ای، موضوع با ذکر دلایل آن به صورت مکتوب تهیه و با تعیین مهلت مناسب با رعایت طبقه‌بندی اسناد، به صورت مستقیم برای فرد مورد نظر ارسال می‌گردد.

ه) چنانچه فرد برای تدارک دفاع استمهال نماید، بازرسی با تعیین مهلت مناسب مراتب را صورتجلسه می‌کند.

و) در صورت استنکاف فرد از دادن پاسخ به بازرسی و یا عدم وصول پاسخ کتبی در مهلت مقرر و یا عدم گواهی و امضاء ذیل پاسخ‌ها، مراتب توسط بازرسی گواهی و در گزارش منعکس می‌شود.

تبصره 1- چنانچه قبل از خاتمه بازرسی نیز دلایل و مستندات کافی بر توجه اتهام یا

تخلف یا سوء جریان وجود داشته باشد و بازرسی اخذ و استماع دفاعیات را ضروری تشخیص دهد، مطابق بندهای مذکور اقدام می‌نماید.

تبصره 2- در صورتی که اخذ و استماع دفاعیات موجب بیم تبانی، مواضعه یا امحاء دلایل

و مدارک و یا اختلال در امور گردد، به تشخیص سازمان، بازرسی از اقدام فوق خودداری به عمل آورده و گزارش مربوط به مراجع ذیصلاح منعکس می‌گردد.

تبصره 3- در اخذ و استماع دفاعیات و جمع‌آوری اطلاعات، رعایت شؤون افراد و نیز کلیه

مقررات مربوط و اصول اخلاقی و حرفه‌ای سازمان الزامی است و طرح سؤالات تلقینی و نیز اکراه و اجبار و اغفال افراد ممنوع است و در صورتی که دفاعیات وارد نباشد، بازرس باید نسبت به دلایل و جهات رد آن در گزارش اظهار نظر نماید.

تبصره 4- چنانچه درج توضیحات و دفاعیات در گزارش سازمان لازم باشد، باید عین مطالب یا مفاد آن با رعایت امانتداری منعکس شود.

ماده 34- در صورتی که دفاعیات یا توضیحات فرد، بررسی‌های بیشتری را اقتضاء نماید مانند تحقیق از شهود، ملاحظه اسناد و مدارک و کسب نظر کارشناس، بازرس اقدام لازم را مطابق مواد قبل به عمل خواهد آورد.

ماده 35- بازرسی که پایه قضایی دارد، با پیشنهاد رئیس سازمان و صدور ابلاغ رئیس قوه قضاییه از اختیارات مقرر در تبصره 2 ماده 5 قانون برخوردار می‌شود.

ماده 36- بازرس موضوع ماده قبل، ابتدا عنوان اتهام را تعیین و سپس با توجه به اهمیت جرم، شدت مجازات، دلایل اتهام، بیم تبانی یا فرار متهم و یا از بین بردن دلایل و مدارک، ضمن رعایت قانون آیین دادرسی به تفهیم اتهام و صدور قرار تأمین مقتضی از قبیل التزام، کفالت، وثیقه و عدم خروج از کشور اقدام می‌نماید.

چنانچه صدور قرار بازداشت ضروری باشد، طبق قسمت اخیر تبصره 2 ماده 5 قانون عمل می‌شود قرار صادره بلافاصله پس از تأیید با قید حق تجدیدنظرخواهی و مهلت آن به متهم ابلاغ می‌شود.

ماده 37- در صورت انتفای علل یا موضوع قرار تأمین، بازرس قضایی بلافاصله نسبت به رفع اثر از قرار صادره اقدام و مراتب را به مرجع ذیصلاح اعلام می‌نماید.

ماده 38- بازرس قضایی موضوع تبصره 2 ماده 5 قانون، فقط تا پایان مدت بازرسی مندرج در حکم مأموریت مجاز به صدور قرار تأمین می‌باشد و موظف است تصمیم خود در این خصوص را با رعایت سلسله مراتب به اطلاع سازمان برساند.

ماده 39- در پایان بازرسی چنانچه مورد اتهام منتفی باشد، بازرس قضایی باید نسبت به فک قرار صادره اقدام و در غیر این صورت گردش کار و نظر نهایی خود را از طریق سازمان، جهت تعقیب به مراجع صالح قضایی اعلام نماید.

ماده 40- در صورتی که بازرس یا هیأت بازرسی در جریان مأموریت، حضور فرد یا افرادی از کارکنان دستگاه مورد بازرسی را مانع انجام مأموریت یا مخل آن تشخیص دهد، به طوری که امر بازرسی به نحو مطلوب انجام نشود و به طریق دیگری هم این اشکال قابل رفع نباشد و یا حُسن جریان امور دستگاه مورد بازرسی، عدم حضور آنان در محل کارشان را اقتضاء کند،

موضوع مستند و مستدل به سازمان اعلام و درخواست تعلیق افراد مذکور را می‌نماید. سازمان پس از بررسی و احراز ضرورت امر، مراتب را به وزیر یا بالاترین مقام دستگاه مربوط اعلام می‌کند تا طبق ماده 9 قانون، نسبت به تعلیق فرد یا افراد مورد نظر تا پایان بازرسی اقدام گردد.

تبصره - بازرس یا هیأت بازرسی موظف است با رفع مانع یا اخلال و یا پایان بازرسی، رفع تعلیق از کسانی را که در اجرای ماده 9 قانون معلق شده‌اند، از سازمان درخواست نماید. سازمان مراتب را برای رفع اثر به مرجع مربوط اعلام خواهد نمود.

ماده 41- چنانچه حُسن جریان امور در دستگاه مورد بازرسی مستلزم ادامه تعلیق باشد، بازرس یا هیأت بازرسی می‌باید قبل از پایان بازرسی، مراتب را مستدل و مستند به قانون، نظیر ماده 13 قانون رسیدگی به تخلفات اداری از طریق سازمان به وزیر و یا بالاترین مقام دستگاه مربوط پیشنهاد نماید.

ماده 42- بازرس در اجرای مأموریت خود، از هرگونه پیش‌داوری و القاء نظر ممنوع است. استنتاج و اظهارنظر بازرس منوط به اتمام بازرسی است.

ماده 43- هرگاه بازرس یا هیأت بازرسی، ضمن انجام مأموریت با موضوعاتی برخورد کند که واجد اهمیت و یا حاکی از سوء جریان و یا وقوع جرم در دستگاه مورد بازرسی است و رسیدگی به آن خارج از مأموریت او باشد، موضوع را با رعایت سلسله مراتب به سازمان اعلام و کسب تکلیف می‌نماید.

ماده 44- عملکرد و رفتار بازرسان در محیط بازرسی، باید مبتنی بر اخلاق حرفه‌ای و از موضع قانون باشد و نباید در اموری که جنبه خصوصی دارد، مداخله نمایند.

ماده 45- اعمال نظارت و بازرسی، تحقیقات، کسب اطلاعات و تهیه مدارک و اسناد باید به گونه‌ای باشد که در روند امور جاری دستگاه بازرسی‌شونده ایجاد وقفه یا خلل ننماید و انگیزه اقدام و فعالیت را از مدیران سلب نکند.

تبصره - منظور از ایجاد وقفه و خلل، اقداماتی است که موجب تعطیلی یا کندشدن حرکت دستگاه مورد بازرسی گردد یا فعالیت‌های آن را دچار اشکال نماید. تشخیص حسن اجرای این ماده با سازمان می‌باشد و در صورت اختلاف نظر میان دستگاه مورد بازرسی و سازمان موضوع به وسیله ریاست سازمان بازرسی و یا هیأت منصوب از قبل ایشان بررسی شده و طبق نظر ریاست سازمان و یا هیأت مزبور عمل می‌شود.

ماده 46- مدیران نظارت و بازرسی موظف‌اند با کسب اطلاعات لازم و به هنگام از دستگاه‌های مشمول بازرسی، به منظور پیشگیری از بحران اجتماعی، سوء جریانات مهم،

وقوع جرم و نقض قوانین، با اطلاع سازمان و بدون رعایت تشریفات مربوط به تهیه گزارش‌های بازرسی، سریعاً هشدار لازم را جهت اتخاذ تصمیمات مناسب به دستگاه‌های اداری بدهند. گزارش تکمیلی پس از طی مراحل مربوط، به مبادی ذی‌ربط ارسال خواهد شد. همچنین سازمان می‌تواند در صورت لزوم علل بروز وقایع مهم مملکتی را به طرق مقتضی بررسی کرده و مراتب را به رئیس قوه قضاییه و مقامات مسؤؤل گزارش نماید.

فصل سوم - تهیه گزارش و پیگیری آن

ماده 47- با استفاده از ماحصل بررسی‌ها، اطلاعات و دلایل جمع‌آوری شده در جریان بازرسی، طرح گزارش تهیه و با ایجاد ارتباط منطقی بین مطالب، به تحریر متن گزارش به صورت مستند و مستدل اقدام می‌گردد. در تدوین گزارش بازرسی نکات زیر باید رعایت شود:

الف) تنظیم مطالب و نتیجه تحقیقات و اطلاعات به دست آمده و طبقه‌بندی آنها بر مبنای درجه اهمیت دلایل و مستندات و تعیین جایگاه آنها در گزارش.

ب) تجزیه و تحلیل عملکرد دستگاه یا موضوع مورد بازرسی.

ج) ارزیابی وضعیت موجود با لحاظ قوانین و مقررات مربوط و اهداف بازرسی.

د) اعلام نظر بر حُسن جریان امور و یا تعیین موارد اختلاف بین آنچه انجام گرفته و آنچه باید انجام می‌گرفت و بیان اشکالات، معایب، نقایص، وقوع تخلف و جرم.

ه) اخذ دفاعیات و نقطه نظرات عالی‌ترین مسؤؤل دستگاه مورد بازرسی در بازرسی‌های برنامه‌ای و مهم به صورت مکتوب در رابطه با اشکالات و تخلفات و منعکس نمودن آن در گزارشات.

و) استنتاج از مجموعه بررسی‌ها و اعلام نظر نهایی با توجه به شرایط و اوضاع و احوال مؤثر و ارائه پیشنهادهای مناسب و اصلاحی و قابل اجرا.

ز) تعیین روش پیگیری و نظارت بر تحقق نظریات و پیشنهادهای ارائه شده.

ماده 48- تنظیم گزارش بازرسی از حیث شکلی، حتی‌الامکان به ترتیب زیر است:

الف) صفحه عنوان، عنوان گزارش، تاریخ تنظیم گزارش، نام بازرس یا بازرسان یا تهیه‌کنندگان گزارش.

ب) فهرست مطالب.

ج) خلاصه گزارش: موضوع بازرسی، نتیجه‌گیری‌ها و پیشنهادهای.

د) مقدمه: که خواننده گزارش را برای مطالعه و پذیرش مطالب گزارش آماده می‌کند.

ه) متن یا قسمت اصلی گزارش: که متضمن معرفی و بیان محتوا و موضوعی است که بازرسی برای آن انجام شده و نتایج حاصله از بررسی‌ها را نشان می‌دهد، شامل:

- 1- تعریف موضوع و تشریح اهمیت و اهداف بازرسی.
  - 2- قلمرو مکانی و زمانی بازرسی.
  - 3- روش و چگونگی جمع‌آوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده.
  - 4- استنتاج و ارائه نظرها.
  - 5 - پیشنهادها.
- (و مستندات و مدارکی که برای مراجعه لازم است.
- ماده 49-** در تحریر گزارش باید از عبارات صریح، کوتاه، ساده و بدون اغلاط املائی و اشکالات دستوری استفاده شود و از به‌کارگیری عبارات یا کلمات غیرمتعارف، مبالغه‌آمیز، احساسی و عاطفی، موهن، وصفی، تکراری و غیرمأنوس خودداری گردد.
- ماده 50 -** در ارائه پیشنهادهاى مندرج در گزارش بازرسی باید نکات زیر رعایت شود:
- الف) مستقیماً با موضوع مأموریت محوله مرتبط باشد.
- ب) صریح، روشن و قابل اجرا باشد و از بیان مطالب کلی، مبهم و مجمل خودداری شود.
- ج) شرایط، اوضاع و احوال، امکانات، توان اجرایی و مقررات حاکم بر دستگاه بازرسی مورد توجه قرارگیرد.
- د) موضوع با اصول و قواعد علمی و فنی و روش‌های منطقی و مقررات جاری کشور تطبیق داده شود.
- ه) در هر امر تخصصی به نظریه کارشناس مربوط استناد شود.
- و) تشویق، تقدیر، ارتقاء، اعطاء نشان و درجه و یا نظایر آن و همچنین اعمال سیاست‌های تنبیهی در محدوده اختیارات قانونی مسؤولان بوده و نیز طرح موضوعات در هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری و دادسراهای انتظامی و مراجع قضایی، باید مستند و مستدل باشد.
- ز) درخواست ابطال آیین‌نامه، تصویب‌نامه، بخشنامه و دستورالعمل دستگاه‌های مشمول بازرسی (از طریق دیوان عدالت اداری) باید متضمن تشخیص موارد نقض قانون و یا مغایرت شرعی باشد.
- ح) راجع به احکام قضایی که مغایرت بین آنها با شرع یا قانون احراز شده است موارد و جهات مغایرت صراحتاً تعیین گردد.
- ط) چنانچه سوء جریان یا نقایص موجود در دستگاه بازرسی‌شونده، ناشی از فقدان ضوابط و مقررات متناسب باشد و یا ایجاد وضعیت مطلوب در آن دستگاه مستلزم تدوین مقرراتی است، با تشریح موضوع و تعیین محورهای اساسی و کلی، حسب مورد، تذکرات

لازم مبنی بر ضرورت تدوین آیین‌نامه، تصویب‌نامه، بخشنامه، دستورالعمل و قانون و یا اصلاح مقررات به دستگاه ذی‌ربط داده می‌شود.

ماده 51 - گزارش‌های نظارت و بازرسی پس از بررسی و تأیید نهایی، با امضاء رئیس سازمان و یا مقامات مأذون به مراجع قانونی مربوط ارسال می‌شود.

بازرس، کارشناس، مدیر بازرسی و کلیه اشخاص مرتبط در تهیه، تنقیح، انعکاس گزارش و پیگیری آن در حدود اختیارات و وظایف خود مسؤولیت دارند.

تبصره - نحوه بررسی، تنقیح و تأیید نهایی گزارش‌ها و نیز چگونگی مکاتبات مقامات مجاز با خارج از سازمان و نیز دعوت مسؤولان برای حضور در سازمان به موجب دستورالعملی است که به تصویب رئیس سازمان می‌رسد.

ماده 52 - گزارش‌ها به تناسب موضوع و مخاطب آن به مراجع قانونی مربوط منعکس می‌شود و درخصوص اعلام وقوع جرم یا تخلف، گزارش اختصاصی به تفکیک تهیه و ارسال می‌گردد.

تبصره - منظور از گزارش اختصاصی، آن قسمت از گزارش اصلی است که برای اقدام قانونی به مراجع صالح قضایی یا دیوان محاسبات کشور و یا هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری، انضباطی و انتظامی ارسال می‌گردد.

ماده 53 - در صورتی که گزارش بازرسی متضمن وقوع تخلف یا جرمی باشد که دارای حیثیت عمومی است، بلافاصله گزارش اختصاصی مشتمل بر مشخصات متهم یا متهمان، عنوان اتهام و شرح آن و میزان سوءاستفاده یا ضرر و زیان وارده، دلایل، مدارک و مستندات قانونی تهیه و پس از تأیید بازرس قضایی به مرجع قضایی صالح ارسال می‌شود.

تبصره - چنانچه امکان شناسایی متهم اصلی، شرکاء و معاونین و یا میزان ضرر و زیان وارده علی‌رغم تلاش لازم میسر نباشد، گزارش با تصریح این موضوع به مراجع قضایی منعکس می‌شود.

ماده 54 - سازمان موظف است اجرای پیشنهادهای مندرج در گزارش‌های خود را تا حصول نتیجه نهایی از طریق مکاتبه، دعوت از مسؤولان ذی‌ربط، انجام بازرسی پیگیری (اعزام بازرس یا هیأت بازرسی) و یا هر طریق قانونی دیگر پیگیری نماید و در صورت عدم اجرای آنها بدون عذر موجه اقدامات زیر را انجام دهد:

الف) تذکر و تأکید بر اجرای پیشنهاد به مسؤول مربوط در مهلت مقرر، با توجه به تبصره

ماده 10 قانون

ب) تهیه گزارش استتکاف از اجرای پیشنهادهای قانونی سازمان و ارسال آن به مرجع

قضایی پس از طی تشریفات مربوط به ارسال گزارش

تبصره - پیگیری اجرای پیشنهادهای مندرج در گزارش از مراجع مختلف باید همزمان موازی و مؤثر باشد، به طوری که پیگیری یک پیشنهاد موجب غفلت از سایر پیشنهادها نگردد.

ماده 55 - مراجع قضایی و اداری رسیدگی‌کننده به جرایم و تخلفات، مکلفاند وقت

رسیدگی و جهت آن را به اطلاع سازمان رسانده و در همه مراحل تحقیق و محاکمه به گزارش‌های سازمان خارج از نوبت و در مهلت تعیین شده به شرح ماده 6 قانون رسیدگی نمایند. سازمان حسب مورد با تقدیم لایحه یا اعزام نماینده برای حضور در جلسه تحقیق یا محاکمه، توضیحات لازم را ارائه خواهد نمود. نماینده سازمان می‌تواند قبلاً پرونده را مطالعه کرده، از اوراق مربوط تصویر یا رونوشت تهیه نماید.

تبصره - مراجع قضایی و اداری رسیدگی‌کننده به جرایم و تخلفات مکلفاند نسخه‌ای از قرار و یا حکم صادره را به سازمان ارسال و ابلاغ نمایند.

ماده 56 - دادستان در اجرای وظایف قانونی خود شخصاً یا حسب مورد با گماردن یکی

از معاونان یا دادیاران مجرب و بصیر در امر تحقیقات نظارت نموده، تعلیمات لازم را به مقام تحقیق ارائه و قبل از اظهارنظر نسبت به قرارهای منع یا موقوفی تعقیب در مرحله دادرسی، گزارش بازرسی و دلایل و مستندات آن را مورد دقت قرار داده و نظر سازمان را تحصیل و سپس تصمیم مقتضی اتخاذ می‌نماید.

ماده 57 - با توجه به تکلیف مقرر در بند «د» ماده 2 قانون، در جهت پیگیری گزارش‌ها تا

حصول نتیجه چنانچه در مواردی رأی مراجع قضایی مبنی بر براءة، منع و یا موقوفی تعقیب و یا مغایر با قانون باشد، سازمان قبل از انقضای مهلت قانونی، دلایل و مستندات مخدوش بودن رأی را به دادستان جهت اقدام قانونی مبنی بر تقاضای تجدیدنظر اعلام می‌نماید.

ماده 58 - چنانچه مراجع رسیدگی‌کننده به جرایم و تخلفات اعلامی سازمان، دلایل

اقامه شده را کافی ندانند، مکلفاند رأساً هرگونه تحقیق یا اقدام قانونی را برای کشف واقع به عمل آورند. تطبیق عنوان جرم یا تخلف با قانون نیز به عهده مرجع رسیدگی‌کننده است.

ماده 59 - در مواردی که گزارش بازرسی راجع به وقوع جرم و ورود خسارت به اموال

دولتی و حقوق عمومی و تضییع آنهاست، دادستان ضمن تعقیب کیفری، صدور حکم به جبران خسارت و زیان وارده را نیز از دادگاه درخواست می‌نماید. درخواست دادستان مستلزم تشریفات آیین دادرسی و ابطال تمبر و هزینه دادرسی نیست. این مقررات نافی وظیفه دستگاه‌های مربوط برای احقاق حقوق خود نیست.

تبصره - در مواردی که مراجع رسیدگی‌کننده، قرار ارجاع امر را به کارشناس یا هیأت

کارشناسی ضروری تشخیص دهند، هزینه‌های کارشناسی حسب مورد باید توسط معترض به گزارش سازمان و یا دستگاه ذی‌ربط و یا از محل بودجه دادگستری پرداخت شود.

ماده 60 - در صورتی که بازرس قضایی در ضمن بازرسی، آراء قطعی صادره از مراجع قضایی را خلاف بین شرع تشخیص دهد، گزارش مستدل و مستند خود را از طریق سازمان برای رئیس قوه قضاییه ارسال و درخواست اقدام قانونی به عمل می‌آورد.

ماده 61 - در صورتی که بعد از انجام بازرسی و ارسال گزارش به مبادی ذی‌ربط، دلایل و مدارکی تحصیل شود که ضرورت بازنگری، اصلاح و تکمیل گزارش را اقتضاء نماید، سازمان موظف است به ترتیبی که گزارش بازرسی تهیه شده، موضوع را در فرآیند بررسی مجدد قراردادده و حسب مورد نسبت به تکمیل و یا عدول از تمام یا بخشی از گزارش اقدام نماید. چنانچه عدول از گزارش، مربوط به تخلف یا جرم باشد، باید مراتب بدون فوت وقت به مراجع ذی‌صلاح اعلام گردد.

فصل چهارم - دستگاه‌های نظارتی

ماده 62 - سازمان موظف است ساختار مناسب دبیرخانه شورای دستگاه‌های نظارتی کشور را (که در اجرای بند «ب» ماده 11 قانون تشکیل گردیده و اساسنامه آن به تأیید سران سه قوه و تنفیذ مقام معظم رهبری رسیده است) طراحی و با تعیین پست‌های سازمانی لازم نسبت به تنظیم و پیگیری امور شورا و تشکیل شوراهای متناظر استانی، کارگروه‌های تخصصی و واحدهای مرتبط مذکور در اساسنامه اقدام نماید.

ماده 63 - مسؤولان و اشخاص موضوع ماده 12 قانون موظف‌اند بدون فوت وقت، وقوع جرایم مربوط به ارتشاء، اختلاس، کلاهبرداری، تبانی در معاملات دولتی، اخذ پورسانت در معاملات داخلی یا خارجی، اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی، تحصیل مال نامشروع، استفاده غیرمجاز یا تصرف غیرقانونی در وجوه یا اموال دولتی یا عمومی و یا تضییع آنها، تدلیس در معاملات دولتی، اخذ وجه یا مال غیرقانونی یا امر به‌اخذ آن، منظور نمودن نفعی برای خود یا دیگری تحت هر عنوان اعم از کمیسیون، پاداش، حق‌الزحمه یا حق‌العمل در معامله یا مزایده یا مناقصه و سایر جرایم و سوء جریانات مالی و اداری مرتبط با وظایف کارکنان را به سازمان اعلام نمایند.

تبصره 1- اعلام مراتب مذکور به سازمان، مانع از سایر تکالیف قانونی نظیر اعلام جرم به مراجع قضایی و هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری نیست.

تبصره 2- در صورتی که اطلاعات مذکور در این ماده به بالاترین مقام مسئول در وزارتخانه یا دستگاه منعکس شده باشد، این مقام مکلف است موضوع را به سازمان منعکس نماید، در

غیر این صورت نامبرده مستنکف تشخیص و به مرجع قضایی ذیصلاح معرفی می‌گردد.

ماده 64 - سازمان می‌تواند شکایات و اطلاعات راجع به سوء جریانات اداری و مالی یا

تخلف از قانون و مقررات را به ادارات نظارت، ارزیابی عملکرد و رسیدگی به شکایات، حراست‌ها و حفاظت و اطلاعات‌ها و بازرسان قانونی دستگاه‌های مشمول نظارت و بازرسی، ارسال و رسیدگی به موضوع و اعلام نتیجه را ظرف مدت معین خواستار شود. مراجع مذکور ضمن ارسال گزارش به سازمان، نسخه‌ای از آن را نیز برای بالاترین مقام مسئول خود ارسال می‌دارند.

فصل پنجم - تشکلهای غیردولتی

ماده 65 - سازمان در اجرای بند «الف» ماده 11 قانون، می‌تواند از ظرفیت تشکلهای

غیردولتی و مردم نهاد و افراد واجد شرایط، در حدود اختیارات قانونی در زمینه‌های مختلف از جمله امر پیشگیری از وقوع جرم، جلوگیری از تضييع اموال عمومی و منابع طبیعی، حفظ محیط‌زیست و ارتقاء میزان سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، توسعه فرهنگ قانون مداری و کسب اطلاعات و اخبار ارزیابی‌ها و پیشنهادها بهره‌مند شود و از نیروهای متخصص و کارشناس تشکلهای مذکور در انجام برنامه‌های نظارت و بازرسی، انجام تحقیقات و مشاوره‌های تخصصی حسب مورد استفاده نماید و برای این منظور اقدامات زیر را انجام دهد؛ الف) با ایجاد واحدی در ساختار تشکیلاتی سازمان و تعیین شرح وظایف و نحوه تعامل تشکلهای و اشخاص واجد شرایط و نیز ارتباط واحدهای استانی با تشکلهای غیردولتی و مردم نهاد و اشخاص نامبرده، و با کمک به تشکیل انجمن‌های حرفه‌ای و تخصصی نظارتی، زمینه را برای نظارت همگانی فراهم کند.

دستورالعمل اجرایی این بند و معیارها و شاخص‌های انتخاب تشکلهای غیردولتی و

مردم نهاد و افراد واجد شرایط با رعایت ماده 3 قانون راجع به مقررات اداری و استخدامی سازمان برای همکاری با سازمان و نیز ضوابط مربوط، به تصویب رئیس قوه قضاییه می‌رسد.

ب) با شناسایی تشکلهای غیردولتی و مردم نهاد و افراد مزبور، نسبت به احراز

صلاحیت‌های عمومی و تخصصی آنان اقدام و در بانک اطلاعاتی مربوط، مشخصات و اقدامات هر یک ثبت و ضبط شود.

ج) انجام هر یک از مأموریت‌های فوق باید به نحو روشن و رسمی به تشکلهای و

نهادهای غیردولتی و افراد ابلاغ و نحوه همکاری و ارتباط با سازمان و دستگاه‌های مشمول بازرسی مشخص و هدایت و نظارت لازم معمول شود.

همکاری اشخاص فوق‌الذکر، آزاد و افتخاری است و هیچ‌گونه رابطه استخدامی با سازمان

ایجاد نمی‌نماید؛ لیکن سازمان می‌تواند برخی از هزینه‌های انجام کار و یا پاداش مناسب را به آنان پرداخت نماید.

د) هزینه‌های مربوط به اجرای این برنامه و اعتبارات لازم، در بودجه سالانه پیش‌بینی و به دولت پیشنهاد می‌شود.

فصل ششم - اطلاع‌رسانی

ماده 66 - به منظور اطلاع‌رسانی عمومی؛ شورای مشورتی اطلاع‌رسانی با رعایت بند «

ه» ماده 11 قانون به ریاست رئیس سازمان یا مقام مأذون از طرف وی و حضور مسئولان ذی‌ربط و افراد صاحب‌نظر در امر اطلاع‌رسانی تشکیل و در موارد زیر اتخاذ تصمیم می‌نماید:
الف) تعیین سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها و شاخص‌های اطلاع‌رسانی و آگاهی بخش عمومی

ب) نحوه پاسخگویی به افکار عمومی در مورد موضوعات و مسایل مطرح در جامعه در صورت ارتباط با وظایف سازمان

ج) نحوه افزایش اثربخشی اقدامات سازمان با اطلاع‌رسانی مناسب و به موقع

د) تعیین نحوه انتشار گزارش‌های دارای طبقه‌بندی با رعایت قانون و انتشار و افشای اسناد محرمانه و سری دولتی و آیین‌نامه مربوط

ه) تعیین مقامات مجاز به اطلاع‌رسانی و حدود اختیارات آنان

و) تعیین میزان و موضوعات قابل اطلاع‌رسانی (ارائه تمام یا بخشی از گزارش‌ها)

ز) چگونگی ارائه برنامه‌های نظارت و بازرسی، فعالیت‌ها و عملکرد سازمان و واحدهای مربوط

ح) پاسخگویی به مقالات و ایرادات احتمالی بر اقدامات و یا گزارش‌های سازمان

ط) تعیین موضوعات و اطلاعات قابل ارائه در نشریات و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی

بین‌المللی و منطقه‌ای نظیر انجمن آمبودزمان آسیایی، موسسه آمبودزمان جهانی و انجمن بین‌المللی مسئولان مبارزه با فساد

تبصره 1- تعیین اعضاء شورا، نحوه تشکیل جلسه و اداره آن و مسایل مرتبط به موجب

دستورالعملی است که به تصویب رئیس سازمان می‌رسد.

تبصره 2- کارشناسان و بازرسان سازمان نمی‌توانند در هیچ یک از مراحل نظارت و

بازرسی و بررسی پرونده‌ها و گزارش‌ها، اقدام به اطلاع‌رسانی عمومی نمایند؛ مگر به اذن رئیس سازمان یا مقام مأذون از جانب وی

ماده 67 - کلیه تشکلهای و اشخاص موضوع بند الف ماده 11 قانون، گزارش‌دهندگان به

سازمان و شهود که در جهت وظایف سازمان، همکاری‌های لازم را معمول دارند و رسانه‌ها که با اطلاع‌رسانی مناسب موجب تقویت نظارت و اثربخشی اقدامات شوند، مشمول حمایت‌های قانونی سازمان هستند.

فصل هفتم - سایر موارد

ماده 68 - کلیه کارشناسان و بازرسان غیرقضایی باید طبق دستورالعملی که سازمان به همین منظور تهیه نموده و به تأیید رئیس قوه قضاییه می‌رساند سوگند یاد کنند. متن سوگندنامه به شرح زیر است؛

«بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم - من در پیشگاه قرآن کریم به خداوند قادر متعال که دانای آشکار و نهان است، سوگند یاد می‌کنم که همواره حدود الهی و احکام مقدس شریعت را محترم شمارم و نسبت به نظام جمهوری اسلامی ایران، قانون اساسی، ولایت فقیه و اجرای صحیح قانون، وفادار، متعهد و ملتزم باشم و اهتمام خود را جهت انجام مأموریت‌های سازمان بازرسی کل کشور با رعایت عدالت، صداقت، رازداری، حق‌جویی به کار گیرم و از آلودگی به هر امر منافی پرهیزگاری، شرافت و اخلاق اسلامی، اجتناب ورزم.»

ماده 69 - در اجرای بند الف ماده 2 قانون، دایر بر نظارت و بازرسی در امور اداری و مالی دادگستری، به نحو زیر اقدام می‌گردد:

الف) امور اداری؛

1- بررسی عملکرد واحدهای مورد بازرسی از حیث انجام وظایف قانونی، تناسب تشکیلات با مأموریت‌ها و اختیارات و میزان تأثیر در تأمین انتظارات اهالی حوزه فعالیت و رفع مشکلات قضایی مردم

2- بررسی نحوه تنظیم و نگهداری دفاتر، پرونده‌ها، اسناد و مدارک اعم از روش‌های دستی یا الکترونیکی، کیفیت ارجاع و تعیین اوقات رسیدگی و دادرسی و فواصل تجدید جلسات و جهات آن، بررسی آمار عملکرد و تطبیق اقدامات با آمار مربوط و بررسی‌های مقایسه‌ای

3- بررسی چگونگی اعمال مدیریت و نظارت بر واحدهای تحت تصدی و حسب مورد بررسی طرز رفتار رؤسا و متصدیان شعب و کارمندان از حیث انجام وظیفه محوله، رعایت نظم و ترتیب، صحت عمل و حسن سلوک با همکاران و مراجعین، حسن شهرت و معلومات و دانش شغلی

4- پیگیری موارد ارجاعی رئیس قوه قضاییه و بررسی اطلاعات و شکایات واصله از

تخلفات اداری و مالی

ب) امور مالی؛

بررسی وضعیت و نحوه عملکرد بخش‌های مالی و حسابداری، کیفیت وصول درآمدهای مراجع قضایی و واحدهای تابعه دادگستری اعم از وجوه حاصل از فروش تمیر و پرداخت جزای نقدی و سپرده‌ها و ... و واریز آنها به حساب‌های مخصوص و چگونگی صرف اعتبارات، امور مربوط به معاملات، اموال و تجهیزات و طرز نگهداری آنها.

ماده 70- تشخیص دستگاه‌های مشمول نظارت و بازرسی، با سازمان است و

مؤسسات و سازمان‌های موضوع ماده 2 قانون، نمی‌توانند مانع انجام بازرسی شوند و چنانچه ادعایی در این خصوص دارند باید کتباً به سازمان اعلام و نظر نهایی سازمان قاطع خواهد بود.

ماده 71- تشکیلات سازمان پست‌های سازمانی با توجه به وظایف و مأموریت‌های مقرر

در قانون، با پیشنهاد رئیس سازمان به تصویب رئیس قوه قضاییه می‌رسد.

ماده 72- استخدام کارمندان غیرقضایی تهیه امکانات و ملزومات، اعلام نیازمندی‌ها و

بودجه مورد نیاز، براساس برآورد و پیشنهاد سازمان توسط دولت تأمین می‌گردد.

ماده 73- دستورالعمل‌های مواد 19، 51، 65، 66، 68 و مورد نیاز پس از تأیید رئیس قوه

قضاییه با ابلاغ رئیس سازمان اجرایی خواهد شد.

ماده 74- با تصویب این آیین‌نامه، آیین‌نامه اجرایی سابق با اصلاحات بعدی آن، نسخ و

کلیه دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های مغایر، لغو می‌شود.

ماده 75- این آیین‌نامه مشتمل بر هفتادوپنج ماده و بیست‌وشش تبصره و در هفت فصل

در تاریخ 1388/1/15 به تصویب رسید.

قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۶۰ و اصلاحات مصوب

1375

ماده 1:

به منظور نظارت بر حسن جریان امور و اجراء صحیح قوانین در دستگاههای اداری و اجرای اصل 174 قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران سازمانی بنام «سازمان بازرسی کل کشور» که در این قانون به اختصار «سازمان» نامیده می شود زیر نظر قوه قضائیه و با اختیارات و وظایف مندرج در این قانون تشکیل می شود.

ماده 2:

وظایف سازمان به شرح زیر می باشد:

الف) بازرسی مستمر کلیه وزارتخانه ها و ادارات و نیروهای نظامی و انتظامی و مؤسسات و شرکتهای دولتی و شهرداری ها و مؤسسات وابسته به آنها و دفاتر اسناد رسمی و مؤسسات عام المنفعه و نهادهای انقلابی و سازمانهایی که تمام یا قسمتی از سرمایه یا سهام آنان متعلق به دولت است یا دولت بنحوی از انحاء بر آنها نظارت یا کمک می نماید و کلیه سازمانهایی که شمول این قانون نسبت به آنها مستلزم ذکرنام آنها است بر اساس برنامه منظم.

ب) انجام بازرسی های فوق العاده حسب الامر مقام معظم رهبری و یا به دستور رئیس قوه قضائیه و یا درخواست رئیس جمهور و یا کمیسیون اصل 88 و 90 قانون اساسی مجلس شورای اسلامی و یا بنا به تقاضای وزیر یا مسئول دستگاههای اجرائی ذیربط و یا هر موردی که به نظر رئیس سازمان ضروری تشخیص داده شود.

ج) اعلام موارد تخلف و نارسائیهها و سوء جریانات اداری و مالی در خصوص وزارتخانه ها و نهادهای انقلاب اسلامی و بنیادها به رئیس جمهور و در خصوص مؤسسات و شرکتهای دولتی و وابسته به دولت به وزیر ذیربط و در مورد شهرداری ها و مؤسسات وابسته به وزیر کشور و در خصوص مؤسسات غیر دولتی کمک بگیر از دولت به وزارت امور اقتصادی و دارائی و در خصوص سوء جریانات اداری و مالی مراجع قضائی و واحدهای تابعه دادگستری به رئیس

قوه قضائیه و در موارد ارجاعی کمیسیون اصول 88 و 90 قانون اساسی نتیجه بازرسی به آن کمیسیون اعلام خواهد شد .

د) در صورتی که گزارش بازرسی حاکی از سوء جریان مالی یا اداری باشد رئیس سازمان یک نسخه از آن را با دلایل و مدارک برای تعقیب و مجازات مرتکب مستقیماً به مرجع قضائی صالح و مراجع اداری و انضباطی مربوطه منعکس و تا حصول نتیجه نهائی پیگیری خواهد کرد . در تمام موارد فوق الذکر رئیس سازمان تصویر گزارش بازرسی را جهت استحضار و پیگیری برای رئیس قوه قضائیه ارسال خواهد نمود .

تبصره : گزارشهای بازرسی در ارتباط با آئین نامه و تصویبنامه و بخشنامه و دستورالعمل های صادره و شکایات اشخاص حقیقی و حقوقی غیر دولتی که حاکی از تشخیص تخلف در موارد فوق الذکر باشد جهت رسیدگی و صدور رای به دیوان عدالت اداری ارسال می گردد . رسیدگی به اینگونه موارد بطور فوق العاده و خارج از نوبت خواهد بود .

ماده 3:

سازمان می تواند برای انجام بازرسی و اظهار نظر کارشناسی از وجود قضات و اشخاص صاحب صلاحیت و متخصصان در هر رشته بطور دائم یا موقت استفاده نماید و در سایر مورد نسبت به تامین کادر مورد نیاز از طریق انتقال یا ماموریت کارکنان دولت و در صورت عدم امکان از طریق استخدام اقدام نماید

تبصره 1 : انتقال کارمندان وزارتخانه و مؤسسات و شرکتهای دولتی به سازمان به صورت مامور و یا انتقال دائم بلامانع است .

تبصره 2 : مقررات اداری و استخدامی سازمان توسط قوه قضائیه تهی و پس از تصویب مجلس به مرحله اجراء در می آید مگر مواردی که مشمول مفاده ماده 12 این قانون است .

ماده 4:

رئیس سازمان توسط رئیس قوه قضائیه از میان قضات شرع و یا قضاتی که دارای رتبه 10 یا 11 قضایی باشند تعیین می شود . رئیس سازمان می تواند یک نفر قائم مقام برای خود از میان قضات با صلاحیت انتخاب کند که با پیشنهاد و تصویب رئیس قوه قضائیه تعیین می گردد وهمچنین می تواند به تعداد لازم معاون داشته باشد

ماده 5:

بازرسی توسط بازرس یا هیاتهای بازرسی به عمل می آید . رئیس هیات بازرسی توسط رئیس سازمان حسب مورد از بین قضات یا متخصصین و کارشناسان برجسته و مورد اعتماد انتخاب میگردد.

تبصره 1 : آن قسمت از گزارش بازرسی غیر قضائی که حاکی از وقوع تخلف یا جرم می باشد باید به تایید بازرس قضائی برسد .

تبصره 2 : رئیس هیات بازرسی و یا بازرس در صورتی که دارای پایه قضائی و ابلاغ خاص از رئیس قوه قضائیه باشد ، چنانچه در ضمن بازرسی به اموری برخورد نماید که بیم تبانی یا فرار متهم و یا از بین بردن دلایل و مدارک برود می تواند تا پایان بازرسی برابر مقررات قانون آئین دادرسی نسبت به صدور قرار تامین غیر از قرار بازداشت اتخاذ تصمیم نماید و چنانچه قرار بازداشت موقت را ضرورت تشخیص دهد باید با پیشنهاد رئیس هیات و موافقت رئیس دادگستری محل اقدام نماید . قرارهای تامین صادره ظرف مدت 20 روز از تاریخ ابلاغ قابل تجدید نظر در دادگاه تجدید نظر مرکز استان مربوط می باشد.

ماده 6:

گزارشهای سازمان در مراجع قضائی و هیات های رسیدگی به تخلفات اداری خارج از نوبت رسیدگی شده و آراء صادره مراجع قضائی با درخواست سازمان بازرسی کل کشور و موافقت دادستان کل کشور و آراء صادره هیات های رسیدگی به تخلفات اداری با درخواست سازمان مذکور در مراجع ذیصلاح ظرف مدت 20 روز پس از ابلاغ قابل تجدید نظر بوده و این رسیدگی نیز خارج از نوبت خواهد بود.

تبصره : هرگاه بازرسی که دارای پایه قضائی است ضمن بازرسی در حدود مقررات قانونی به حکمی برخورد نماید که آنرا خلاف بین شرع یا قانون تشخیص دهد گزارش مستدل آن را از طریق رئیس سازمان برای اطلاع دادستان کل کشور تهیه و ارسال می دارد . دادستان کل در صورتیکه آن را از مصادیق بند 2 ماده 18 قانون تشکیل دادگاههای عمومی و انقلاب مصوب 1373/4/15 تشخیص دهد اقدام قانونی را معمول می دارد.

ماده 7:

بازرس یا هیات های بازرسی گزارش کار خود را مستقیماً به سازمان تسلیم خواهد نمود.

ماده 8:

کلیه مسئولان ذیربط در وزارتخانه ها و ادارات و سازمانها و مؤسسات اسناد و اطلاعات و مدارک مورد لزوم در تحقیقات را بدون هرگونه فوت وقت در اختیار بازرسی یا بازرسان اعزامی قرار داده و همکاری لازم را مبذول دارند

تبصره 1 : تخلف از تکلیف مندرج در این ماده موجب حبس جنحه ای از سه ماه تا شش ماه یا انفصال موقت از خدمت دولت تا یک سال خواهد بود.

تبصره 2 : اسناد سری دولتی از حکم این ماده مستثنی است مگر به درخواست رئیس سازمان بازرسی کل کشور و موافقت رئیس قوه قضائیه

ماده 9:

در مواردی که بازرسی یا هیاتهای بازرسی به منظور حسن جریان امور تعلیق یک یا چند نفر از کارکنان واحدی را که مورد بازرسی قرار گرفته اند ضروری تشخیص دهند باید مراتب را فوراً و مستدل به وزیر یا رئیس دستگاه مربوط اطلاع داده و تعلیق کارمند یا کارمندان مورد نظر را تقاضا نماید . وزیر یا رئیس دستگاه مربوط مکلف به اجرای تقاضای هیات بازرسی است و در غیر اینصورت شخصا مسوول عواقب امر خواهد بود و سازمان مراتب را جهت اتخاذ تصمیم لازم ره قوه قضائیه گزارش خواهد نمود

ماده 10:

وزیر یا مسئول دستگاه مربوط موظف است از تاریخ دریافت گزارش هیات بازرسی حداکثر ظرف ده روز عملیات اجرایی را جهت انجام پیشنهادهای مندرج در گزارش مزبور شروع و مفاد جریان کار را مرتباً به اطلاع سازمان برساند . سازمان موظف است تا حصول نتیجه نهایی جریان امر را پیگیری نماید

ماده 11:

از تاریخ اجرای این قانون سازمان کنونی بازرسی کل کشور منحل و کلیه اسناد و اوراق و مدارک و اموال و اعتبارات و تعهدات و کارکنان آن در اختیار سازمان قرار می گیرد

ماده 12:

سازمان حسابرسی دولتی ، مسئولین حراست و نظارت و بازرسی وزارتخانه ها و مؤسسات مشمول بازرسی چنانچه به سوءجریانی در رسیدگی به عملکرد مالی و اداری دستگاههای

اجرائی و شرکت‌های دولتی و وابسته به دولت برسند که مربوط به وظایف سازمان بازرسی است باید مراتباً به اطلاع سازمان بازرسی کل کشور برسانند

ماده 13:

بودجه سازمان در بودجه کل کشور تحت ردیف مستقل ذیل ردیف دادگستری منظور و یک پنجم آن خارج از شمول محاسبات عمومی و سایر مقررات مصرف خواهد شد

ماده 14:

آئین نامه اجرائی این قانون و نمودار تشکیلاتی این سازمان با کسب نظر وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان امور اداری استخدامی کشور توسط سازمان تهیه و به تصویب رئیس قوه قضائیه برسد

ماده 15:

قوه قضائیه ، وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان امور اداری و استخدامی کشور در قسمت مربوط مامور اجرای این قانون می باشد
قانون فوق مشتمل بر پانزده ماده و پنج تبصره در جلسه روز یکشنبه نوزدهم مهر ماه یک هزار و سیصد و شصت با حضور شورای نگهبان به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است.

مقررات اداری و استخدامی سازمان بازرسی کل کشور مصوب

۱۳۶۳/۰۲/۳۱

ماده 1:

سازمان بازرسی کل کشور به تعداد لازم بازرس خواهد داشت که از بین دارندگان رتبه قضائی و افرادی که صلاحیت قضائی آنان مورد تایید رئیس قوه قضائیه قرار می گیرد و مستخدمین کشوری و لشگری و نهادهای انقلابی و نیروهای انتظامی که تعهد و صلاحیت اخلاقی و فنی آنان توسط سازمان احراز شده ، انتخاب می شوند .

ماده 2:

بازرسان سازمان به دو گروه تقسیم می شوند .
گروه اول - بازرسان ثابت که بطور مستمر در خدمت سازمان می باشند .
گروه دوم - بازرسان موقت که برای مدت معین یا ماموریت خاصی در اختیار سازمان قرار می گیرند.

ماده 3:

سازمان می تواند در صورت ضرورت برای انجام بازرسی در امور معین و خاص به اشخاص واجد صلاحیت علاوه بر افراد مذکور در ماده يك ماموریت یا نمایندگی دهد .
تبصره 1: در صورتی که افراد مذکور مستخدم دولت نباشند ، در ارتباط با ماموریت محوله از جهت اقدامات و صدور اوامر قانونی و اختیارات و شئون و حیثیت و ارتکاب جرم از ناحیه آنان یا علیه آنان و مقاومت در برابر ایشان در حکم مستخدم دولت محسوب میشوند .
تبصره 2: سازمان می تواند از افراد بازنشسته واجد صلاحیت در امور تخصصی استفاده کند .
تبصره 3: به افراد مذکور در ماده فوق به تشخیص رئیس سازمان دستمزد متناسبی پرداخت می شود .

ماده 4:

قبول ماموریت از ناحیه کارمند وزارتخانه یا مؤسسات دولتی به تقاضای سازمان بازرسی کل کشور موافقت سازمان متبوع مستخدم بصورت موقت ششماه با حفظ پست سازمانی الزامی است ولی اعزام مامور بصورت دائم منوط به موافقت وزارتخانه مؤسسه مربوطه و رضایت کارمند است.

تبصره 1 : در مورد ماموریت قضات مطابق اصل 164 قانون اساسی عمل خواهد شد.

تبصره 2 : در مورد انتقال مستخدمین فوق (باستثنای دارندگان پایه قضائی) از لحاظ استخدامی بر اساس ماده 142 قانون استخدامی کشوری و تبصره ذیل آن رفتار خواهد شد.

ماده 5:

پرداخت حقوق و مزایای شغلی مستخدمین مامور به خدمت در سازمان تاشش ماه بعهد وزارتخانه یا مؤسسه متبوع و زائد بر آن عهده سازمان بازرسی کل کشور است.

ماده 6:

لغو حکم ماموریت مستخدم قبل از پایان مدت ماموریت به یکی از دو صورت زیر خواهد بود:-

الف) به دستور رئیس سازمان بازرسی کل کشور.

ب) به تقاضای مستخدم با موافقت سازمان .

ماده 7:

دارندگان رتبه قضائی که در اجراء ماده 11 قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور به عنوان مامور خدمت در اختیار سازمان قرار گرفته اند و نیز قضاتی که مامور خدمت در سازمان می شوند از نظر مقررات و ضوابط استخدامی تابع قانون استخدام قضات خواهند بود . سایر بازرسان مامور خدمت در سازمان نیز حسب مورد تابع مقررات وزارتخانه ها و سازمان های متبوع خود می باشند.

تبصره : بازرسان دارای رتبه قضائی از فوق العاده قضائی گروه 5 موضوع آئین نام پرداخت فوق العاده مخصوص قضائی مصوب 1351 و اصلاحات بعدی آن استفاده خواهند کرد.

به سایر بازرسان سازمان نیز به تشخیص رئیس سازمان با وجه به وظایف محوله ، حد اکثر تامعادل فوق العاده قضائی مصوب گروه 5 آئین نامه مزبور به عنوان فوق العاده شغل قابل پرداخت است .

ماده 8:

مدت خدمت دارندگان پایه قضائي و افسران و درجه داران انتظامي و مستخدمين وزارتخانه ها
مؤسسات و سازمانهاي دولتي در سازمان در حكم خدمات قضائي و نظامي و انتظامي و
اداري در مؤسسات متبوع آنان تلقي مي شود و از لحاظ ترفيع و بازنشستگي محسوب خواهد
شد .

ماده 9:

استخدام کارمندان مورد نیاز موضوع ذیل ماده 3 قانون تشکیل سازمان بازرسي کل کشور
مصوب 1360/7/29 طبق قانون استخدام کشوري خواهد بود .

ماده 10:

رئيس سازمان از فوق العاده معادل گروه 7 موضوع آئين نامه پرداخت فوق العاده مخصوص
قضائي مصوب 1351 و اصلاحات بعدي آن استفاده خواهد کرد . قائم مقام و معاونين از فوق
العاده شغل معادل گروه 6 استفاده خواهند نمود.

ماده 11:

در هر مورد که قانون و مقرراتي براي تعيين تکليف کارکنان سازمان بازرسي کل کشور وجود
نداشته باشد بر اساس قانون استخدام کشوري آئين نامه اجرائي آن رفتار خواهد شد .
قانون فوق مشتمل بر يازده ماده و شش تبصره جلسه روز سه شنبه يازدهم ارديبهشت ماه
يکهزار و سيصد و شصت و سه مجلس شوراي اسلامي تصويب و در تاريخ 1363/2/31 به
تاييد شوراي نگهبان رسيده است.